



มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๘๑ ตอนที่ ๘๐๑ – ๘๑๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์



แนวทางเจริญวิปัสสนา

๘๐๑



ส. ผู้ที่จะขัดเกลากิเลสต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา และเลือกไม่ได้ว่า เมื่อระลึกแล้วจะเป็นสมณะคือสงบ หรือว่าจะเป็นสติปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริงว่า แม้ความตระหนักรู้ก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แม้จาคะคือการสละก็เป็นกุศลจิตที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้ารู้ว่าทุกอย่างไม่ใช่เที่ยงอย่างนี้ แต่ยังหวัง ยังติด ยังรอคอยผล ขณะนั้นมีทางเดียวคือ อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมว่า แม้ขณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะห้ามการติดในผลหรือหวังในผลก็ไม่ได้ สำหรับคนที่ยังมีโลภะอยู่

ด้วยเหตุนี้สมถภาวนาจึงไม่ใช่การอบรมเจริญที่สามารถจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท เพียงแต่เป็นขั้นของปัญญาที่สามารถจะให้จิตสงบได้เวลาที่ระลึกในอารมณ์ของสมณะด้วยความแยบคายอย่างถูกต้อง แม้ไม่ใช่พระอริยบุคคล ถ้ากุศลจิตเกิดในขณะที่จะระลึกอย่างแยบคายและไม่ผูกพันในผล ขณะนั้นสงบ และเมื่อเปรียบเทียบรู้ลักษณะของจิตที่สงบว่าต่างกับจิตที่ไม่สงบ ปัญญานั้นย่อมเป็นเหตุที่จะทำให้กุศลจิตเกิดและสงบยิ่งขึ้นได้ แต่ถ้าไม่รู้อย่างนี้ พอนึกถึงก็เพลินไปแล้วกับผลที่จะเกิดขึ้นข้างหน้า

เรื่องของการปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของการขัดเกลากิเลส เพราะฉะนั้น ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงตั้งแต่ตรัสรู้จนกระทั่งถึงปรินิพพาน จึงเป็นการแสดงธรรมเพื่อให้บุคคลเห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ขัดเกลากุศลให้ลดน้อยลงจนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า และสำหรับชีวิตของปุถุชนทุกท่านจะเห็นได้ว่า มีกิเลสหนาประการมากมายซึ่งยังไม่ได้ลดน้อยลงไปเลย ซึ่งการที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ ต้องเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าจึงสามารถดับกิเลสได้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงเรื่องของกุศล



ใด ๆ ท่านผู้ฟังก็น่าจะพิจารณาว่า อกุศลนั้น ๆ ท่านยังมีอยู่มากหรือน้อย เพื่อที่จะได้
ขัดเกลา

สำหรับเรื่องของจาคานุสสติซึ่งเกี่ยวข้องกับมัจฉริยะ อกุศลธรรมที่ไม่สามารถ
สละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นได้ หรือว่าเป็นสภาพที่ทนไม่ได้เมื่อเห็นสมบัติ
ของตนทั่วไปแก่คนอื่น ซึ่งเรื่องของความยากในการที่จะสละความตระหนี่ แต่ละท่านก็
คงจะพิจารณาจิตใจของท่านเองได้ว่า การที่จะสละความตระหนี่นั้น ไม่ง่ายเลย

ขุททกนิกาย ชาดก ทสสรณกชาดก ข้อ ๑๐๐๗ - ข้อ ๑๐๑๓ มีข้อความว่า

พระราชาแห่งแคว้นมคธตรัสถามว่า

บุรุษคนนี้กลืนดาบที่มีคมกล้า อันเป็นดาบในทสสรณรัฐ ดื่มน้ำเลือดผู้อื่นที่
ถูกต้องแล้วในท่ามกลางบริษัท เหตุอย่างอื่นที่ทำยากกว่าการกลืนดาบนี้ยังมีอีกไหม
ฉันถามท่านถึงเหตุที่ทำได้ยากอย่างอื่น ขอท่านจงบอกแก่ฉัน

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สิ่งที่คุณคิดว่าทำยาก ก็ยังมีสิ่งอื่นที่ทำยากกว่า เพราะมี
บุรุษคนหนึ่งที่สามารถจะกลืนดาบที่มีคมกล้าที่ดื่มน้ำเลือดของผู้อื่นแล้วในท่ามกลาง
บริษัท ซึ่งดูเป็นการกระทำที่ยากมาก เพราะฉะนั้น พระราชาจึงตรัสถามว่า มีอย่าง
อื่นที่ทำได้ยากกว่าอย่างนี้ไหม

อายุรบัณฑิตกราบทูลว่า

บุรุษกลืนดาบอันดื่มน้ำเลือดของผู้อื่นที่ถูกต้องได้เพราะความโลภ ก็ผู้ใดพูดว่า
จะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ คำพูดของผู้นั้นทำได้ยากกว่าการกลืนดาบนั้น เหตุอย่างอื่นทั้งหมด
ทำได้ง่ายนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้
เถิด.

ถ้ามีความโลภเกิดขึ้น จะให้ทำอะไรก็ได้แม้กลืนดาบ

แต่เพียงแต่จะพูดว่า จะให้ ก็ไม่ยากแล้วใช่ไหม ถ้าท่านมีสมบัติอยู่ในความ
ครอบครอง ลองคิดดู แม้แต่จะพูดว่าจะให้ ก็ยังยากกว่าการที่จะกลืนดาบซึ่งดื่มน้ำ
เลือดของคนอื่น ซึ่งความตระหนี่ก็ย่อมมีขั้นตอนต่าง ๆ ด้วย



พระราชชาตรัสถามว่า

อายุรบัณฑิตเป็นผู้ฉลาดในอรรถธรรมได้แก้ปัญหาแล้ว บัดนี้ ฉันจะถาม ปุกกุสบัณฑิตบ้าง เหตุอย่างอื่นที่ทำยากกว่าคำพูดนั้นยังมีอยู่หรือ ฉันถามท่านถึงเหตุ ที่ทำได้ยากอย่างอื่น ขอท่านจงบอกแก่ฉัน

การที่จะให้พูดว่าจะให้ นี่ก็ยาก แต่ต้องมีการยากยิ่งกว่านั้นอีก ซึ่งปุกกุส-
บัณฑิตทูลว่า

ชนทั้งหลายย่อมไม่รักษาคำพูดไว้ คำที่พูดนั้นก็ไม่มีผล ผู้ใดให้ปฏิญญาไว้ว่า
จะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่อยากได้สิ่งนั้นคืน คำพูดของผู้นั้นทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ
และกว่าคำพูดว่าจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้นั้นเสียอีก เหตุอย่างอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งชาวมคธ ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด

ถึงแม้ว่าพูดออกไปแล้วว่าจะให้ แต่ก็คงมีมากมายหลายท่านที่ไม่สามารถจะ
กระทำอย่างที่พูดได้ด้วยเหตุของความตระหนี่ เพราะฉะนั้น ที่พูดว่าจะให้ ก็ยากที่จะ
พูด และถึงแม้ว่าได้พูดไปแล้ว การที่จะรักษาคำพูดโดยการให้จริง ๆ เหมือนอย่างที่พูด
ก็ลองพิจารณาว่า จะเป็นสิ่งที่ยากกว่าไหม แต่ว่าถึงแม้อย่างนั้น จะมีอะไรที่ยากกว่านี้
อีกไหม

พระราชชาตรัสถามว่า

ปุกกุสบัณฑิตเป็นผู้ฉลาดในอรรถธรรมได้แก้ปัญหาแล้ว บัดนี้ ฉันจะถาม
เสนกบัณฑิตบ้าง เหตุอย่างอื่นที่ทำยากกว่านั้นยังมีอีกหรือ ฉันถามท่านถึงเหตุที่ทำได้
ยากอย่างอื่น ขอท่านจงบอกแก่ฉัน

เสนกบัณฑิตทูลว่า

บุรุษควรจะให้ทาน จะน้อย หรือมากก็ตาม ก็ผู้ใดให้ของรักของตนแล้ว ย่อม
ไม่เดือดร้อนภายหลัง ข้อนั้นทำได้ยากกว่าการกลืนดาบ กว่าคำว่าจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้
และกว่าการให้ของรักนั้นเสียอีก เหตุอย่างอื่นทั้งหมดทำได้ง่าย ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
จอมแห่งชาวมคธ ขอพระองค์โปรดทรงทราบอย่างนี้เถิด



เยื่อใยของความตระหนี่ยังมีเหลืออยู่ แม้จะพูดว่า จะให้ ซึ่งยากที่จะพูด และได้ให้ตามที่พูดก็ยาก แต่ว่าเมื่อให้แล้ว ที่จะไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง ไม่เสียตายนั้น ยิ่งยากกว่า นั้นแสดงถึงเยื่อใยของความตระหนี่ที่มี แม้ว่าให้ไปแล้ว

ทุกท่านพิจารณาสภาพของจิตใจได้ว่า ความเหนียวแน่นของอกุศลธรรมแต่ละชนิดมีปรากฏให้เห็น ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากแก่การละ เพราะฉะนั้น การที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทไม่เกิดอีกเลยก็ย่อมเป็นสิ่งที่ยาก และเป็นเรื่องที่จะต้องอบรมจนกระทั่งเกิดปัญญาจริง ๆ รู้แจ้งสภาพธรรมจริง ๆ จึงสามารถดับกิเลสได้

พระราชชาตรีว่า

อายุรบัณฑิตได้แก้ปัญหาแก่ฉันแล้ว อนึ่ง ปุทฺกุสบัณฑิตก็ได้แก้ปัญหาแก่ฉันแล้ว เสนกบัณฑิตแก้ปัญหาครอบงำปัญหาเสียทั้งหมด ฉันใด ฉันก็ให้ท่านนั้นแล้ว หากควรจะเดือดร้อนภายหลังไม่ ฉันนั้น

จบ ทศรณกชาดกที่ ๖

แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงสภาพลักษณะของจิตใจอย่างละเอียดเพื่อที่จะให้เห็นว่า การที่จะดับกิเลสต้องเป็นเรื่องที่จริง และสามารถดับได้ แต่ว่ายาก เพราะแม้แต่ผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาบารมีมาในอดีต จนกระทั่งถึงในชาติสุดท้ายที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ความตระหนี่ก็ยังไม่หมดไปจากจิตใจ ซึ่งถ้าท่านศึกษาในพระไตรปิฎกและในอรรถกถาจะเห็นชีวิตของหลายท่านที่แม้ว่าจะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า แต่ก่อนนั้นความตระหนี่ก็ยังมีกำลังอยู่มาก

ถ. ความตระหนี่ ผมยอมรับว่าตัวผมมีมาก บางครั้งสละโดยที่ตัวเองยังมีความตระหนี่มาก แต่เจริญสติปัฏฐานขณะนั้นก็รู้ว่าความตระหนี่เกิดบ่อยครั้งที่เดียว สละแล้วภายหลังเกิดความเสียตายก็บ่อยครั้ง แต่ว่าสละ แม้แต่ในชีวิตประจำวัน ผมก็เลี้ยงนกทุกเช้า บางเช้าก็ปล่อยไป มีความเมตตา บางเช้าก็เกิดความตระหนี่ มีเหตุให้เกิดความตระหนี่ เสียตาย แต่ก็สละเพิ่มให้มากกว่าเก่า เพื่อทำลายความตระหนี่นี้ เพื่อไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก สติเกิดบ้างไม่เกิดบ้าง



เมื่อก่อนเคยทำงานอยู่แห่งหนึ่ง นายจ้างเป็นคนรวยมาก แต่ก็ตระหนี่มาก เขา
รับประทานอาหารอย่างประณีต เวลาที่อาหารเหลือก็ยกมาให้ผมกิน ผมก็เกิดมานะ
คิดว่า ไม่อยากรับประทานอาหารที่เขากินเหลือ แต่การศึกษาธรรม ฟังอาจารย์สุจินต์
มานาน สติก็ขึ้นได้ถึงสภาพมานะที่เกิดขึ้น ก็เกิดความเมตตาว่า เรามีศรัทธาอยู่เพียง
เท่านั้น เราก็อนุโมทนาในศรัทธาในเมตตาจิตของเขาเท่าที่เขามีนั้นแหละ เมื่อเขายก
มาจานหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนจะดีกว่าอาหารที่เรากินอยู่ทุกวันด้วยซ้ำ ผมก็กินหมดจาน
ไม่มีเหลือทุกครั้ง เป็นการฉลองศรัทธาของเขา ไม่เช่นนั้นเขาจะเสียใจ

ส. ชีวิตจริงย่อมปรากฏลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะตามความเป็น
จริง ไม่ว่าจะของตนเองหรือของบุคคลอื่น และเมื่อเป็นผู้ที่พิจารณาธรรม ย่อมเห็นอกุศล
ว่าเป็นอกุศลซึ่งควรที่จะขัดเกลา ถ้าเป็นอกุศลของคนอื่นที่ได้สะสมมาจนปรากฏ
ลักษณะสภาพที่ให้เห็นว่าเป็นอกุศลที่มีกำลัง ผู้ที่พิจารณาธรรมย่อมเห็นว่า เป็นโทษ
ที่ควรเกรงกลัว แม้แต่ตนเองก็ควรที่จะขัดเกลาอกุศลประเภทนั้นที่มีอยู่ในจิตใจของเรา
ด้วย เพราะถ้าไม่ขัดเกลา ก็อาจจะทับถมมากขึ้นจนกระทั่งปรากฏเป็นลักษณะ
เดียวกับผู้ที่ได้กล่าวถึงก็ได้

ถ. เมื่อวันพระที่แล้ว หนูก็ไปรักษาอุโบสถที่วัดร่วมกับคนแก่ ขณะที่ทาน
ข้าวกลางวัน คุณยายทานอาหารและมีเศษเหลือ มีคนจะเอาไปให้แมว แต่คุณยาย
บอกว่า อย่าเลย ยังมีเนื้อเหลือมากอยู่ แสดงว่าท่านมีความตระหนี่ หนูอยากจะ
ทราบว่าเป็นอันตรายต่อศีลอุโบสถไหม

ส. ศีลไม่ขาด แต่ขาดกุศลที่เป็นเมตตากรุณา ไม่ได้ทำอะไรที่เกี่ยวกับการ
ล่วงศีล ศีลยังอยู่ครบ แต่ขาดคุณธรรมที่ควรเจริญคู่กันไปกับการรักษาศีลด้วย
เพราะว่าจุดประสงค์ของการรักษาศีลอุโบสถนั้น เพื่อขัดเกลากิเลสมากกว่าเพียงการ
รักษาศีล ๕ เพราะเห็นโทษของการที่ยังติดอยู่ในชีวิตของฆราวาส เพราะฉะนั้น ผู้ที่
รักษาศีลอุโบสถ เป็นผู้ที่ยึดทำจิตให้สะอาดขึ้นดังเช่นพระอรหันต์ แม้ในชั่ววันหนึ่ง
หรือคืนหนึ่ง แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติ ไม่ทราบจุดประสงค์ของการ
รักษาศีลอุโบสถ ก็ไม่ได้ขัดเกลากิเลสอื่นที่ควรที่จะขัดเกลาด้วย



ด. ใน **พระอภิธรรมปิฎก เล่ม ๒ ขันธวิภังค์** ในหมวดของรูป ๒๔ รูปที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ และเป็นรูปละเอียด เป็นรูปไกล รูปนั้นคือ อิตถิการูป บุริสการูป และกวกพิงการาหารเป็นที่สุด สงสัยว่า ทำไมจึงเห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้

ส. รูปทั้งหมดมี ๒๔ รูป และมีเพียงรูปเดียวเท่านั้นที่เห็นได้ คือ รูปารมณ ที่กำลังปรากฏทางตา อีก ๒๓ รูป บางรูปเป็นรูปที่กระทบได้ บางรูปกระทบไม่ได้ แต่ทั้ง ๒๓ รูปนั้นเห็นไม่ได้เลย เช่น เสียง เป็นต้น มีจริง ปรากฏ กระทบกับ โสตปสาท แต่ว่าไม่มีใครเห็นเสียง กลิ่นก็เป็นรูปที่มีจริง กระทบได้ แต่ไม่มีใครเห็น กลิ่น เพราะฉะนั้น นอกจากรูปารมณที่ปรากฏทางตาแล้ว แม้ว่ารูปอื่นเป็นรูปที่มีจริง ๒๓ รูป ทั้ง ๒๓ รูปนั้นไม่ปรากฏทางตา คือ มองไม่เห็น และถ้าไม่ใช่รูปที่ปรากฏทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย รูปเหล่านั้นก็ไม่ใช่รูปที่กระทบได้

ด. ขออนุโมทนา

ส. เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมเป็นสิ่งที่มีความจริง ตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ซึ่งผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานสามารถที่จะพิสูจน์รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้ แต่ว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดและลึกซึ้ง เช่น รูปารมณ สภาพธรรมที่มีจริงที่ปรากฏทางตา เพียงฟังอย่างนี้รู้สึกว่าจะไม่ยาก เข้าใจได้ แต่ไม่ใช่ความรู้ในขณะที่กำลังเห็นจริง ๆ ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานจนปัญญาคมกล้าสามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

ทางตามีการเห็น แสดงว่ามีรูปารมณแน่ ๆ แต่ว่าเวลาที่เห็น เห็นเป็นคน เห็นเป็นสัตว์ เห็นเป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดความสงสัยว่า รูปารมณนั้นเป็นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร

เพราะฉะนั้น รูปารมณ เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏ เมื่อลืมตาแล้วเห็น โดยที่ยังไม่ได้นึกถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย นั่นเป็นลักษณะแท้ ๆ ของรูปารมณ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้นในรูปารมณที่ปรากฏ ลักษณะแท้ ๆ ของรูปารมณต้องเป็นเพียงรูปารมณที่ปรากฏทางตาจริง ๆ



น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของรูปารมณฺว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา จนคลายการยึดถือสิ่งที่เคยเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุต่าง ๆ และรู้ความจริงว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา หาคณ หาสัตว์ หาวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดในรูปารมณฺไม่ได้เลย แต่ที่จำได้ว่า เห็นคน เห็นสัตว์ เห็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นความจำที่เกิดพร้อมกับการตรึกนึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งก็จะพิสูจน์ได้ ขณะที่ลืมตานี้ ถ้ามีคนถามว่าเห็นอะไร ถ้าตอบว่าเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็หมายความว่ากำลังนึกถึงสิ่งนั้น ทำไมไม่ตอบสิ่งอื่นทั้ง ๆ ที่สิ่งอื่นก็ปรากฏ สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น หลอดไฟ หรืออะไรก็ได้แล้วแต่เป็นรูปารมณฺที่ปรากฏ แต่ทำไมไม่เห็นสิ่งนั้น ก็เพราะว่าไม่ได้ตรึก ไม่ได้นึกถึง ไม่ได้จำในรูปร่างสัณฐานของสิ่งนั้น

เพราะฉะนั้น การที่จะบอกว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ในรูปารมณฺที่ปรากฏ ไม่ใช่เป็นเพียงคำพูด แต่หมายความว่า จะต้องอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งเป็นความรู้ชัดจริง ๆ แม้ในขณะที่กำลังลืมตาแล้วเห็น ก็รู้ความต่างกันณลักษณะของนามธรรมที่เห็นกับนามธรรมที่คิดนึก จำสิ่งที่ปรากฏ และรูปที่ปรากฏก็รู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนแน่นอน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น นี่คือการอบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า มีรูป ๒๘ รูป แต่ทางตามีรูปเดียวที่ปรากฏ คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ที่ภาษาบาลีใช้คำว่า รูปารมณฺ หรือวณฺณะ หรือสี หรือแสง จะใช้คำอะไรก็ได้ ซึ่งหมายความว่าถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ โดยที่รูปอีก ๒๗ รูป มี แต่ไม่ปรากฏทางตา

และรูปที่ปรากฏทางหู ก็ไม่ใช่รูปที่ปรากฏทางตา เวลาที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะรู้จริง ๆ ว่า ในขณะที่เสียงปรากฏ ช่วงขณะที่เสียงปรากฏจริง ๆ ขณะนั้นไม่มีเห็น ไม่มีคิดนึก เสียงปรากฏกับสภาพที่กำลังได้ยิน เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นจะมีเห็นรวมอยู่ หรือว่าจะมีรูปารมณฺรวมอยู่ในเสียงที่ปรากฏไม่ได้





๘๐๒



การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ตรงต่อความเป็นจริงจะทำให้ปัญญาเจริญขึ้นที่จะรู้ว่า ในขณะที่เสียงปรากฏไม่มีสิ่งอื่นรวมอยู่ในเสียง ในขณะที่เสียงปรากฏไม่มีรูปารมณฺ์ ไม่มีเห็นอยู่ในขณะนั้นเลย นี่เป็นการที่จะน้อมไปศึกษา มนสิการ พิจารณาว่า ในขณะนั้นมีสภาพรู้ มีธาตุรู้ซึ่งกำลังรู้เสียง และลักษณะที่รู้ ธาตุรู้ อาการรู้นั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเคยไม่รู้มาก่อนเพราะเข้าใจว่า เราได้ยินบ้าง เราเห็นบ้าง โดยที่ไม่ได้นึกถึงความจริงว่า แท้ที่จริงแล้วในขณะที่เสียงปรากฏนั้นมีสภาพธรรมที่รู้เสียงที่ปรากฏ

นี่เป็นการศึกษาพร้อมสติ ที่เป็นไตรสิกขา ที่จะเป็นเหตุให้ประจักษ์สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมว่าไม่ใช่ตัวตน และรูปธรรมว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ของปัญญาที่ได้อบรมแล้ว โดยลักษณะของสภาพธรรมปรากฏตามความเป็นจริงที่ละอย่าง ซึ่งในขณะนั้นหมายความว่า ปัญญาสมบูรณ์จึงประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร มีรูปอะไรปรากฏทางตา เวลาที่ปัญญารู้ชัด ปัญญาก็รู้ชัดในรูปที่ปรากฏทางตา ในชีวิตประจำวันเสียงปรากฏทางหู เป็นรูปที่มีจริง ปรากฏทางหูอย่างไร เวลาที่ปัญญารู้ชัด เสียงก็เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏโดยไม่เจือปนกับรูปอื่นเช่นในขณะที่ปัญญายังไม่สมบูรณ์ แต่เป็นเสียงที่ปรากฏทางหูพร้อมปัญญาที่รู้ชัด

นามธรรมที่เห็น นามธรรมที่ได้ยิน นามธรรมที่รู้กลิ่น นามธรรมที่ลิ้มรส นามธรรมที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส นามธรรมที่คิดนึก หรือรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และปรากฏสืบต่อไปถึงทางใจตามความเป็นจริง ตรงตามที่ได้ทรงแสดงไว้ แม้ในพระอภิธรรมปิฎกที่ทุกท่านก็ได้ศึกษาแล้วว่า เมื่อมีการเห็นทางตา



ดับไปแล้ว ทางมโนทวารวิถีจิตรู้รูปที่ปรากฏทางตาต่อ เมื่อมีการได้ยินเสียงทางหูดับไปแล้ว มโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรู้เสียงทางหูต่อ เพราะฉะนั้น การที่ปัญญาจะรู้ชัด จะเกิดขึ้น จะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน จะทำให้หมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมซึ่งกำลังต่อทางตา ต่อทางหู และก็คิดนึกเป็นปกติทุกอย่าง

การประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะประจักษ์สภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ถ้าเป็นรูปธรรมก็ได้แก่ รูปารมณฺที่ปรากฏทางตา สัททารมณฺคือเสียงที่ปรากฏทางหู คันธารมณฺคือกลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสารมณฺคือรสที่ปรากฏทางลิ้น โผฏฐัพพารมณฺ ได้แก่ ธาตุดินคืออ่อนหรือแข็ง ธาตุไฟคือเย็นหรือร้อน ธาตุลมคือตึงหรือไหวที่ปรากฏทางกาย และก็ปรากฏสืบต่อไปทางใจทุกลักษณะด้วย นี่เป็นรูปที่ปรากฏซึ่งปัญญาจะรู้ ๗ รูป ส่วนรูปอื่นไม่ใช่รูปที่ปรากฏให้ศึกษาในชีวิตประจำวัน แต่ว่าแล้วแต่ปัญญาของผู้ใดจะสะสมมา เวลาที่ปัญญาถึงความสมบูรณ์ รูปอื่นที่สามารถจะรู้ได้ทางมโนทวารก็จะปรากฏให้ปัญญารู้ในขณะนั้นได้ เพราะขณะนั้นเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เกิดทางมโนทวารซึ่งอาจจะรู้รูปอื่นที่ปรากฏ แต่ว่าไม่ใช่ที่ไม่ปรากฏและไปนึกถึง

ถ. ผมได้ติดตามฟังท่านอาจารย์มาประมาณ ๑๐ ปี ได้อัดเทปไว้เป็นจำนวนมาก แต่ยังมีอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม ในการเจริญสติ ที่อาจารย์อธิบายไปเดี๋ยวนี้เองว่า หูได้ยินเสียง รูปารมณฺจะไม่ปรากฏทางใจ

ส. มิได้ เวลาที่กำลังได้ยินเสียง ช่วงขณะที่เสียงปรากฏ เวลานี้ทุกท่านอาจจะมีสติเกิดขึ้นระลึกรู้ทันทีได้ เพราะว่าเสียงกำลังปรากฏ เพียงแต่จะต้องมนสิการในขณะที่เสียงปรากฏด้วยความรู้จริง ๆ ว่า ในขณะที่เสียงปรากฏจริง ๆ ขณะนั้นก็มีอย่างอื่นปรากฏพร้อมเสียงที่ปรากฏใหม่

ถ. อย่างรูปารมณฺ อย่างตาเรา ยังแลเห็นอะไรต่าง ๆ อยู่

ส. แสดงว่าสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว ถ้าสติเกิด จะเริ่มศึกษาทันที อย่างในขณะที่เสียงปรากฏ จริงอยู่ทุกคน



ลืมตา ได้ยินเสียงด้วย แต่ความต่างกันของขณะที่กำลังได้ยินเสียง และไม่ใส่ใจเรื่อง การเห็น เพราะว่าสติเกิดขึ้นระลึกลักษณะของสภาพธรรมทีละอย่าง มีการสัมผัส กระทบด้วย ถ้าสติจะระลึกที่อ่อนหรือแข็งที่ปรากฏจะรู้จริง ๆ ว่า ช่วงเวลาที่อ่อนปรากฏ ไม่มีอะไรปรากฏร่วมด้วย

ถ. หมายความว่าความใส่ใจของเราใช่ไหม คือ เมื่ออ่อนปรากฏหรือแข็ง ปรากฏ ไม่ใส่ใจในเสียง

ส. ถ้าสติเกิด ลักษณะของสภาพธรรมลักษณะหนึ่งปรากฏ สติก็กำลัง ระลึกศึกษาลักษณะนั้น

ถ. แต่รูปารมณทางตา ก็ยังคงเห็นอยู่ แต่เราไม่ได้ใส่ใจเท่านั้น

ส. ไม่มีใครห้ามการเกิดดับสืบทอดของจิตซึ่งเป็นไปอย่างปกติได้เลย แต่สติ เริ่มระลึกศึกษาเพียงลักษณะหนึ่ง ทีละลักษณะ ซึ่งอาจจะเป็นการระลึกศึกษาลักษณะ ของรูปารมณทางตาก็ได้ หรือเสียงที่ปรากฏทางหู หรือว่าอ่อนแข็งที่ปรากฏที่กาย เป็น ปกติจริง ๆ การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เวลานี้ถ้าสติของใครจะเกิด ก็รู้ที่ลักษณะหนึ่ง ลักษณะใด ไม่ผิดปกติ และก็ไม่นาน ช่วงเวลาที่ลักษณะนั้นกำลังปรากฏจริง ๆ เริ่มที่ จะรู้ว่า ในอ่อนนั้นไม่มีสี ไม่มีเสียง และอ่อนนั้นกำลังปรากฏเฉพาะกับสภาพที่รู้อ่อน

ถ. จุดมุ่งหมายในการเจริญสติในชีวิตประจำวัน ส่วนมากเราทำเพื่อให้พ้น ทุกข์ แต่ต้องมีปัญญาเกิดขึ้นแล้ว จึงจะพ้นทุกข์

ส. เรื่องพ้นทุกข์เป็นเรื่องที่ยังพ้นไม่ได้ง่าย จนกว่าปัญญาจะเริ่มเจริญขึ้น เป็นขั้น ๆ เพราะจะต้องมีการรู้เพื่อละความไม่รู้ ละความสงสัย ละการยึดถือสภาพ ธรรมว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนก่อน ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ผู้ที่มีปกติอบรม เจริญสติจริง ๆ จะทราบว่า เป็นเรื่องที่จะต้องค่อย ๆ อบรมทีละเล็กทีละน้อยจริง ๆ

ขอเรียนให้ทราบถึงเหตุผล สภาพธรรมมีหลายอย่างที่กำลังปรากฏ ทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางใจคิดนึก ทางกายกระทบสัมผัส และสติซึ่งไม่เคยอบรมมาก่อนเลย บางท่านอาจจะเพิ่งเริ่มฟัง และเพิ่งจะเข้าใจ ต้องใช้คำว่าเข้าใจ ยังไม่ถึงการรู้ และ เมื่อถึงขั้นรู้ ก็ยังไม่ถึงขั้นประจักษ์แจ้ง มีหลายขั้นมาก อย่างท่านที่ฟังเรื่องการอบรม



เจริญสติปัฏฐาน เริ่มเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยการฟัง และเริ่มเข้าใจลักษณะของสติ เพิ่งเข้าใจ อย่าข้ามขั้น เข้าใจก่อน และเวลาที่สติเกิด สติยังไม่มีกำลังพอที่จะเกิดทางตาและต่อไปเกิดทางใจ ต่อไปเกิดทางหู ต่อไปเกิดทางกาย เพราะฉะนั้น สติมีกำลังอ่อน เพราะว่าเริ่มอาศัยการฟังเข้าใจเป็นปัจจัย แต่ก็มีโอกาสจะเกิดบ้างโดยความเป็นอนัตตา ตามเหตุตามปัจจัย

สมมติว่า สติเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่อ่อนหรือแข็งที่ปรากฏทางกายตามปกติในขณะนี้ และบุคคลนั้นก็ศึกษาลักษณะของอ่อนหรือแข็งที่กำลังปรากฏ แต่สตินั้นไม่มีกำลังพอที่จะพิจารณาสภาพเห็นที่กำลังเห็น และอุปารมณคือสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะกว่าจะชินกับความอ่อน คือ เวลาที่สติเกิดระลึกรู้ลักษณะของอ่อนหรือแข็งก็ตามที่กำลังปรากฏ ปัญญาจะเกิดทันทีที่ระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพียงชั่วขณะที่สติระลึกนั้น ต้องสำหรับผู้ที่เป็นอุคฆฏิตัญญูบุคคล เพราะฉะนั้นทุกท่านตรงต่อความเป็นจริงว่า ขณะนี้ทั้ง ๆ ที่สติระลึกที่อ่อนสงสัยบ้างไหมว่า สติกำลังระลึกที่ลักษณะของรูปธรรมที่อ่อน หรือว่ากำลังระลึกรู้ลักษณะสภาพรู้ที่กำลังรู้อ่อน นี่เป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องรู้ชัด

เพราะฉะนั้น ทั้ง ๆ ที่กำลังนั่งอยู่ มีเห็น มีได้ยิน มีคิดนึก มีการกระทบสิ่งที่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง แต่สติที่เพิ่งจะศึกษาลักษณะที่อ่อนชั่วขณะหนึ่ง สติยังไม่มีกำลังที่จะเกิดมาศึกษาลักษณะของนามธรรมที่เห็นและอุปารมณที่ปรากฏ สติยังไม่มีกำลังที่จะตามเกิดต่อศึกษาลักษณะของเสียงและการได้ยินซึ่งเกิดต่อ เพราะฉะนั้น ช่วงที่มีการเห็นซึ่งเสมือนว่าไม่ดับเลย สติไม่ได้เกิด เกิดไม่ได้ ไม่มีกำลัง ยังไม่ได้ศึกษา ยังไม่ชำนาญเหมือนท่านที่อบรมเจริญจนกระทั่งมีการรู้ การชินในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ จนกระทั่งมีปัจจัยที่สติจะเกิดต่อจากทางตามาถึงทางใจ ไปถึงทางหู และไปถึงทางใจ ไปถึงทางกายและไปถึงทางใจ เป็นปกติ

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านจะทราบตามความเป็นจริงว่า แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม บางครั้งทรงแสดงให้เจริญสติปัฏฐาน บางครั้งทรงแสดงให้เจริญ



สัมมปปชาน บางครั้งทรงแสดงให้เจริญอินทรีย์ บางครั้งทรงแสดงให้เจริญพละ บางครั้งทรงแสดงให้เจริญโพชฌงค์ ซึ่งแล้วแต่ว่าบุคคลนั้นอยู่ในขณะที่จะเจริญอินทรีย์ หรือพละ หรือโพชฌงค์ หรือสติปัญญา

ถ. ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่เป็นปัญหาที่เกิดอย่างที่อาจารย์ว่า แต่เป็นปัญหาที่ว่า เวลาเมื่อไรมากระทบ เรามักจะขาดสติ

ส. ถ้าสติยังไม่มีกำลัง จะให้สติเกิดขึ้นทันทีที่เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ถ. จากบทสวดมนต์ทำวัตรเช้าที่ว่า ปัญญาพานักขันธ์ ทุกขา คือ การเข้าไปยึดมั่นในขันธ ๕ เป็นทุกข์นี้ หมายความว่าอย่างไร

ส. เป็นทุกข์แน่ เมื่อไม่รู้สภาพความจริงของธรรมที่ปรากฏ ย่อมมีความยินดียินร้าย ในขณะที่ยินดี ก็เป็นลักษณะของทุกข์อย่างหนึ่ง เพราะไม่ปลอดโปร่งจากกิเลส และในขณะที่ยินร้าย ก็เป็นทุกข์

ตราบใดที่ปัญญาเกิด สามารถรู้สภาพที่ต่างกันของกุศลจิตซึ่งปลอดจากโลภะ โทสะ โมหะ และกิเลสทั้งปวง กับขณะที่เป็นอกุศล เช่น โลภะ ความสนุก ความรื่นเริง ความพอใจ ความติด ความปรารถนา ซึ่งทุกคนพอใจ ทุกคนชอบโลภะว่าเป็นลักษณะที่ต่างกัน เมื่อนั้นจึงจะรู้ว่า ขณะใดที่มีกิเลสขณะนั้นเป็นทุกข์

แต่ถ้าปัญญาไม่เกิด ก็พอใจในกิเลส คือ ทุกข์ คือ โลภะชนิดที่ว่า ไม่พอใจไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยที่ไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นทุกข์ เป็นโทษ เป็นภัย

เพราะฉะนั้น การยึดถือมาจากการไม่รู้ลักษณะสภาพธรรมตามความเป็นจริงของขันธทั้ง ๕ ย่อมทำให้เกิดทุกข์

ถ. ถ้าเราระวังตอนกระทบ เช่น ตากระทบรูป หรือหูกระทบเสียง ถ้าเรามีสติตอนนั้น ก็จะไม่ปรุงเป็นความพอใจ หรือไม่พอใจ

ส. แต่ว่าไม่มีใครบังคับสติได้ เพียงแต่รู้ความต่างกันว่า ขณะใดสติเกิดย่อมต่างกับขณะที่สติไม่เกิด



ถ. ชันธ & ของปุถุชนก็มีเช่นเดียวกับพระอรหันต์ แต่ชันธ & ของปุถุชนเต็มไปด้วยอุปาทานที่ทำให้เกิดทุกข์ ถ้าเราจะคอยระวังตอนที่กระทบ อย่างว่าตากระทบ รูป หูกระทบเสียง จมูกกระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส อะไรทำนองนี้ และมีสติอยู่ จะเป็นการเจริญสติอย่างถูกต้องไหม

ส. การเจริญสติที่ถูกต้อง คือ รู้สภาพธรรมที่เป็นอนัตตา และรู้ว่าขณะใดสติเกิด ขณะใดสติไม่เกิด แต่ถ้ามีตัวตนที่จะระวัง ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน

ถ. คำว่า อนัตตา คล้าย ๆ กับว่าเส้นผมบังภูเขา คือ บางคนเข้าใจว่าอนัตตาแปลว่าอะไร หรืออัตตาแปลว่าอะไร แต่เมื่อถามแล้ว หลายคนอธิบายคำว่าอนัตตาแตกต่างกันหมด โดยมากมักปฏิเสธว่า อนัตตานี้ไม่ใช่ตัวตน ทั้ง ๆ ที่ตัวตนก็ยังมียอยู่ แต่บางคนอธิบายว่า อนัตตาเป็นแต่เพียงว่าไม่ใช่เป็นตัวตนที่ยืนโรงอยู่ แต่ว่ามีเหตุปัจจัยมาประกอบกันเข้า อย่างคำว่า จำนวน ๕ ประกอบด้วย ๒ กับ ๓ เป็น ๕ ถ้าเอา ๒ ออก ๕ ก็อยู่ไม่ได้ เหลือเพียง ๓ เท่านั้นเอง ถ้ามี ๒ กับ ๓ ก็เป็น ๕ ได้ อะไรทำนองนี้ แสดงว่ามีเหตุปัจจัยจึงเป็นตัวตนขึ้นได้ แต่ถ้าขาดเหตุปัจจัยก็ไม่ใช่ตัวตน

ส. อะไรเป็นตัวตน

ถ. สมมติว่า ตัวเราเป็นตัวตน แต่พระผู้มีพระภาคท่านตรัสว่า เป็นแต่เพียงชันธ & มาประชุมกัน

ส. ถ้าเป็นชันธ ก็ไม่ใช่ตัวตน แต่เมื่อไม่รู้ว่าเป็นชันธ ก็เป็นตัวตน

ถ. ทั้ง ๆ ที่รู้ แต่ว่าเราเห็นทางตา ก็ว่าเราเป็นผู้เห็น ทางหู ...

ส. เพราะว่ายังไม่รู้จักชันธ ความหมายของชันธ คือ สภาพธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เป็นอดีต เป็นปัจจุบัน เป็นอนาคต ซึ่งต้องเป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ ถ้าไม่เกิดดับ จะเป็นอดีต เป็นปัจจุบัน เป็นอนาคตไม่ได้

ชันธไม่ใช่ชื่อ แต่เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ การเห็นในขณะนี้ ถ้ารู้จักชันธจริง ๆ ก็รู้ว่าไม่เที่ยง เมื่อครู่นี้เป็นอดีต ขณะนี้เป็นปัจจุบัน และขณะที่จะเกิดต่อไปเป็นอนาคต



เพราะฉะนั้น ชันฐ์ไม่ใช่อยู่ในหนังสือ หรือไม่ใช่ชื่อ การจะรู้จักชันฐ์จริง ๆ คือ รู้ลักษณะของชันฐ์ที่กำลังปรากฏโดยสภาพที่เกิดขึ้น ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เพราะว่า เป็นชันฐ์ แล้วแต่ว่าจะเป็นรูปชันฐ์ หรือว่าเป็นเวทนาชันฐ์ สัญญาชันฐ์ สังขารชันฐ์ วิญญาณชันฐ์

ธรรมที่ได้ศึกษาทั้งหมดไม่ใช่ชื่อที่อยู่ในหนังสือ แต่ทั้งหมดที่ได้ศึกษาแล้วเป็นสิ่งที่ มีจริงที่กำลังปรากฏ แล้วแต่ที่ท่านจะเข้าใจสภาพธรรมที่ท่านได้ศึกษาแล้วโดยนัย อะไร ถ้าโดยนัยที่รู้ว่าเป็นชันฐ์ ก็ต้องรู้ความหมายของชันฐ์ว่า หมายความว่าถึงสภาพ ธรรมที่จำแนกเป็นอดีต เป็นปัจจุบัน เป็นอนาคต ไกล ใกล้ หยาบ ละเอียด เลว ประณีต ภายใน ภายนอก

ขณะนี้ถ้าจะรู้จักชันฐ์ ก็จะต้องรู้ว่าไม่มีตัวตนเลย เป็นชันฐ์จริง ๆ ทั้งนั้น ไม่ว่าจะ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ และการ ยึดถือชันฐ์ว่าเป็นตัวตน ก็ไม่ใช่ขณะอื่น แต่เป็นขณะที่ไม่รู้จักชันฐ์ แม้ว่าชันฐ์เกิดขึ้น และดับไป ก็ยึดถือชันฐ์ว่า เป็นเรา เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น เรื่องของการอบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ เป็นชีวิตประจำวัน เป็นปัญญาที่รู้ความจริงของสภาพธรรมที่ ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ถ้าปัญญายังไม่รู้สภาพธรรมที่ กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ก็ไม่ใช่หนทางที่จะดับกิเลส เพราะไม่ใช่ความรู้

แม้แต่นามธรรมและรูปธรรมที่ขึ้นแล้วโดยการฟัง ที่เข้าใจแล้ว ก็จะต้องทราบ ความต่างกันของความเข้าใจ ความรู้ กับการประจักษ์แจ้ง ไม่ใช่เพียงแต่เข้าใจขึ้นฟัง ถ้าโดยขั้นนั้นไม่สามารถดับกิเลสได้

จะต้องรู้หนทางจริง ๆ ว่า สติมีลักษณะอย่างไร เกิดหรือไม่เกิด ถ้าสติไม่เกิด ขณะที่สติไม่เกิดทั้งหมดเป็นโมหะ ปัญญาไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นรู้ความจริงของสภาพ ธรรมที่ปรากฏของชันฐ์ที่กำลังเกิดดับได้ เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาก็ชั่ว ขณะที่สติเกิด ด้วยเหตุนี้การที่จะมีความรู้จริง ๆ ว่า สติเกิดต่างกับขณะที่สติไม่เกิด



อย่างไร จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะถ้าไม่เข้าใจตอนนี้จะเจริญปัญญาไม่ได้เลย เพราะไม่รู้ว่าเวลาที่สติเกิดเป็นอย่างไร และเวลาที่สติไม่เกิดเป็นอย่างไร ซึ่งปัญญาที่จะเจริญต้องเป็นขณะที่สติเกิดเท่านั้น อย่าลืม ที่จะเป็ยสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญปัญญาที่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่แค่ฟังเข้าใจ ไม่ใช่พิจารณาแล้วเข้าใจ แต่ต้องเป็นขณะที่สติเกิด หมายความว่ามึลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งที่สติกำลังระลึก และมีการสังเกต สำเนียงก พิจารณา ศึกษา





๘๐๓



บางท่านพอได้ยินคำว่าศึกษา ก็เริ่มงงอีกว่าศึกษาอย่างไร ยังไม่เข้าใจว่า ศึกษาพร้อมสติซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงใช้คำว่าไตรสิกขานั้นคืออะไร แต่เมื่อฟังไป ๆ ก็เกิดความเข้าใจว่า แท้ที่จริงศึกษา คือ ในขณะที่สติเกิดและสังเกต พิจารณา เพื่อที่จะรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏตรงตามความเป็นจริง อย่างลักษณะที่อ่อนหรือแข็งที่กำลังปรากฏ ถ้าสติเกิดระลึกที่ลักษณะอ่อนหรือแข็งและศึกษา คือ สังเกตว่า เมื่อเป็นสิ่งที่อ่อนหรือแข็งจะเป็นวัตถุตัวตนสิ่งหนึ่งสิ่งใด สัตว์ บุคคลใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น เพราะสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนั้นเป็นแต่เพียงลักษณะที่แข็ง ต่างกับสภาพที่กำลังรู้แข็ง ซึ่งปัญญาเจริญตรงนี้ จะเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ ก็คือในขณะที่สติเกิดแล้วรู้ และความรู้จะเพิ่มขึ้น ชัดเจนขึ้น จนกระทั่งประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงตามปกติ

เป็นเรื่องที่ต้องอดทนมาก ถ้าไม่มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งไม่ใช่แต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาและเห็น เสียงที่ปรากฏทางหูและได้ยิน กลิ่นที่ปรากฏทางจมูกและรู้กลิ่น เย็น ร้อน อ่อน แข็งที่ปรากฏที่กาย และรู้เย็น ร้อน อ่อน แข็งที่ปรากฏที่กาย แต่ไม่ว่าสภาพธรรมขณะนั้นจะเกิดขึ้นวิจิตรต่าง ๆ เพราะการสะสมอย่างไร เช่น ความริษยา ความตระหนี่ ความคิดที่ไม่น่าจะคิดเลย ซึ่งทุกคนก็ต้องมีตามการสะสม แม้ขณะนั้น ๆ ขณะที่ดูโทรทัศน์ หรือขณะที่อาจจะดูกีฬา หรือว่าขณะกำลังเขียนจดหมาย กำลังสนทนา กำลังคุยกันสนุกสนาน กำลังทำอาหาร กำลังทำธุรกิจ ทุกอย่างหมด ผู้ที่อบรมเจริญปัญญารู้ได้จริง ๆ ว่า สติสามารถที่จะเกิดเมื่อไรก็ได้ โดยไม่ใช่เป็นการไปบังคับสติว่า อย่าเกิดตอนนั้นตอนนี้



สำหรับการศึกษา การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม เมื่อรู้ขึ้น ไม่ว่าจะเห็นทางตาเห็นอะไรขณะไหน ทางหูได้ยินอะไรขณะไหน ปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นได้ ไม่มีอะไรกัน

การดูโทรทัศน์ การดูกีฬา การเห็นคน การอ่านหนังสือ ไม่มีอะไรที่ต่างกันเลย เมื่อเข้าถึงอรรถคือลักษณะของนามธรรมซึ่งไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพรู้ และสภาพธรรมที่ปรากฏก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะฉะนั้น ไม่ต้องเป็นห่วงหรือกลัวว่าปัญญาจะเกิดไม่ได้ในขณะนั้นหรือขณะนี้ เพราะเมื่อเป็นปัญญาจริง ๆ จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งไม่มีตัวตนนอกจากนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ไม่ว่าจะเป็นนามธรรมอะไร ปัญญาสามารถรู้ในความเป็นนามธรรมจนชิน ไม่ว่านามธรรมนั้นจะวิจิตรอย่างไร ปัญญาที่สามารถที่จะรู้ได้ว่า แม้ขณะนั้น ๆ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ที่จะให้สติเกิดต่อกันไป เป็นสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้อบรมมาพอ และไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจนทั่ว

ถ้ารู้เพียงลักษณะของรูปเดียวเท่านั้น หรือนามเดียวเท่านั้น ซึ่งเวลานี้ไม่ใช่มีนามเดียวยุบเดียวปรากฏ เพราะฉะนั้น ความที่ไม่เคยรู้ ความที่ไม่เคยศึกษา ความที่ไม่เคยระลึกรู้ ก็ไม่มีปัจจัยที่สามารถจะทำให้สติเกิดและปัญญารู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางทวารอื่น ๆ โดยทั่ว เมื่อไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางทวารอื่น ที่เข้าใจว่าเป็นปัญญาที่รู้ลักษณะของนามธรรมหนึ่งและรูปธรรมหนึ่งแล้ว จึงไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง เพราะถ้าเป็นความรู้จริงในลักษณะของนามธรรม แม้นามธรรมทางทวารอื่นก็ต้องรู้ด้วย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญารู้จริง ๆ จะทราบได้ว่า ถ้าท่านเริ่มระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เป็นต้นว่าทางกาย ท่านยังมีความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของนามและรูปทางตาในขณะที่ได้เห็น ทางหูในขณะที่ได้ยิน และทางทวารอื่น ๆ จนกว่าสติจะเกิดและเริ่มศึกษาพิจารณา เพราะการที่จะรู้แจ้งธรรมจนกระทั่งถึงการที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉต ไม่ใช่รู้อื่น นอกจากรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม



ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ จนหมดความสงสัยจริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น การเข้าใจเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐาน รู้ว่าขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ ไม่ใช่เป็นการบังคับสติ แต่เป็นการรู้ว่า ขณะใดที่สติเกิด เป็นขณะที่จะศึกษาเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏได้ ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ ยากเหลือเกินที่ใครจะมีปัจจัยสะสมมาที่สติจะเกิดได้บ่อย ๆ ทั้งทั้ง ๖ ทวาร เป็นอย่างนี้หรือเปล่า

เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมไปอีกนาน เพราะจะต้องถ้ายถอนการที่เคยยึดถือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ในขณะที่ขันธ์นั้น ๆ กำลังปรากฏ อย่าลืม ในขณะที่เห็นเดี๋ยวนี้ ปัญญาอยู่ที่ไหน สติเกิดไหม รู้จริง ๆ หรือเปล่าว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดจริง ๆ นี่คือปัญญาที่จะเกิดพร้อมสติที่สามารถจะรู้อย่างนี้ได้ จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ้าทุกครั้งที่เห็น ยังคงเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ก็ยังไม่ใช่การรู้ชัดว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงได้ยินได้ฟังมาและก็เข้าใจอย่างนั้น แต่เวลาเห็น ลืมแล้ว เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ ซึ่งหมายความว่า แท้ที่จริงแล้วยังมีการยึดถือรูปขันธ์ที่ปรากฏ เป็นตัวตน เป็นวัตถุ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ถ. ยากมาก

ส. ไม่ใช่เรื่องเมื่อไร และหวัง แต่เป็นเรื่องระลึกรู้ ค่อย ๆ น้อมไปที่จะเห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น

ถ. ขณะที่เสียดปรากฏ สติระลึกรู้หนึ่งนั้น นิดเดียวจริง ๆ และความเป็นตัวตนในขณะที่มีเสียดปรากฏก็ไม่มีเลย ขณะนั้นจิตได้ศึกษาพร้อมด้วยปัญญานั้นแล้วใช่ไหม

ส. เริ่มน้อมไป แต่ยังไม่ประจักษ์ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรม จนกว่าจะรู้จริง ๆ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งด้วย มีหลายชั้นของความรู้ ไม่ใช่เพียงแต่ขั้นเข้าใจเท่านั้น



ขณะนี้ เดี่ยวนี้ เมื่อฟังธรรม ทางตาให้รู้จริง ๆ น้อมไปที่จะเข้าใจว่า ไม่ใช่ตัวตนทั้งหมด ไม่ใช่อะไรเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น เป็นเพียงรูป ๆ หนึ่งที่เราเห็นได้ในบรรดารูปทั้งหมด ๒๘ รูป

ถ. ต้องระลึกใหม่ จำใหม่ ท่องใหม่ ก็ยังอยู่แค่ขั้นความเข้าใจ ดิฉันกลัวอย่างนี้จะผิดไหม

ส. อบรมไปอีกเรื่อย ๆ

ถ. การเจริญสติปัฏฐานนั้น เราจะกระทำเป็นขั้นตอน เช่น เจริญทางกาย ก่อน และก็มาเจริญเวทนา จิต ธรรม

ส. คิดอย่างนั้นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน เพราะเป็นการจะทำสติ สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถ้าสติไม่เกิด จะไม่มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมหนึ่ง สภาพธรรมใด และเวลาที่สติเกิด จะบังคับหรือเลือกให้สติไประลึกถึงที่อารมณ์นั้นหรืออารมณ์นี้ก็ได้ ขณะนี้สติยังไม่เกิด แต่เวลาที่สติเกิดใครจะรู้ว่า สติจะระลึกที่นามธรรมหรือรูปธรรม ที่กาย หรือที่เวทนา หรือที่จิต หรือที่ธรรม ถูกไหม

และขณะที่เลือกนั้น สติไม่ได้เกิด แต่เวลาที่สติเกิดก็ไม่มีใครจะรู้ว่า ช่วงขณะที่สติเกิดนั้น สติจะระลึกที่กาย หรือเวทนา หรือจิต หรือธรรม สติจะระลึกทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เพราะสติมีปัจจัยเกิดขึ้นช่วงขณะเดียว และที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นไม่มีใครจะเลือกได้เลย แล้วแต่ปัจจัยที่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมใด รูปธรรมใด ทางไหน

ถ. การเจริญสติปัฏฐาน จะต้องเริ่มต้นด้วยการใช้อินทรีย์ หรือพละ ใช่ไหม

ส. ใช่อะไรก็ได้ไหม ขณะนี้มีสภาพธรรมที่เกิดและดับไปอย่างรวดเร็วเพราะเหตุปัจจัย เวลาจะบังคับอะไรได้ไหม สภาพธรรมกำลังเกิดดับอยู่ จะเลือกให้อินทรีย์เกิด หรือจะไม่เลือกให้อินทรีย์เกิดก็ได้ไหม นั่นเป็นการนึกคิด ไม่ใช่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง อินทรีย์อยู่ที่ไหน จะเอาอินทรีย์มาใช้ได้อย่างไร สภาพธรรมย่อมเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัย ถ้ามีเหตุปัจจัยที่สติจะเกิด สติก็เกิด แต่ถ้ายัง



ไม่มีเหตุปัจจัย สติก็ยังไม่เกิด จะไปใช้สติได้อย่างไร ยังไม่มีปัจจัยที่สติจะเกิด อินทรีย์ก็เช่นเดียวกัน ธรรมทั้งหมดเป็นอนัตตา

ถ. เจริญสติปัฏฐาน เราจะเริ่มต้นด้วยอะไร

ส. เริ่มต้นด้วยการฟังให้เข้าใจว่า สติคือลักษณะอย่างไร ขณะใดที่สติเกิด ขณะใดที่สติไม่เกิด และขณะที่สติเกิดมีสภาพธรรมอะไรที่กำลังปรากฏ และจะต้องมีการพิจารณาศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏนั้น ง่าย ๆ สั้น ๆ แต่ยาก เพราะไม่ใช่ตัวตนที่จะไปบังคับให้สติเกิดและศึกษาลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดได้ แต่อาศัยการฟัง การพิจารณา การเข้าใจ ธรรมเหล่านี้เป็นสังขารขันธ์ ไม่ใช่รูปขันธ์ ไม่ใช่เวทนาขันธ์ ไม่ใช่สัญญาขันธ์

สภาพธรรมซึ่งเป็นสังขารขันธ์จะปรุงแต่งขณะที่กำลังฟังอยู่ในขณะนี้ มีความเข้าใจเพิ่มขึ้นจากการที่เคยได้ฟังมาแล้ว เป็นสังขารขันธ์ เป็นปัจจัยอยู่ในจิตดวงต่อไป แต่ละดวง จนกว่าสังขารขันธ์นั้นจะปรุงแต่งคือเป็นปัจจัยให้สติปัฏฐานเกิดขึ้น ซึ่งชั่วขณะที่เกิดนั่นเอง สติจะระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด อาจจะเป็นนามธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรืออาจเป็นรูปธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กายก็ได้ ไม่มีใครจะรู้ว่า เมื่อไรสังขารขันธ์จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิด และเมื่อเกิดแล้วก็ไม่มีใครสามารถไปใช้สติที่เกิดให้รู้ที่นามธรรมหรือรูปธรรมอะไร แต่ปัญญาที่เคยฟังมาจะทำให้เข้าใจได้ว่า สติระลึก ไม่ใช่ตัวตน สติเกิดขึ้นจึงระลึก

และเมื่อสติเกิดแล้ว ก็ศึกษาคือสังเกตที่จะรู้จริง ๆ ว่า สภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนนั้นเพราะเป็นรูปธรรม เป็นลักษณะที่ปรากฏทางตาบ้าง เป็นลักษณะที่ปรากฏทางหูบ้าง เป็นลักษณะที่ปรากฏทางจมูกบ้าง เป็นลักษณะที่ปรากฏทางลิ้นบ้าง เป็นลักษณะที่ปรากฏทางกายบ้าง หรือว่าเป็นสภาพรู้ที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ เป็นสภาพรู้ที่กำลังได้ยินเสียง เป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้กลิ่น เป็นสภาพรู้ที่กำลังลิ้มรส เป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หรือเป็นสภาพคิดนึก เป็นสภาพที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ เป็นสภาพของความวิชยา หรือความตระหนี่ หรือความเมตตา หรือ



ความกรุณา เป็นสภาพธรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามปกติ นี่จึงเป็นการ
อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แม้สติและปัญญา

ผู้ฟัง สมมติว่าเรานั่งอย่างนี้ และมีสติระลึก รู้ ไม่ใช่ต้องมีคนบอกว่า รู้เสียที่
ตรงนี้แข็งรู้ไหม ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นสติที่ระลึกตัวเอง

ส. ขณะที่กุศลจิตเกิด ต้องมีศรัทธาเจตสิกเกิดด้วย ลักษณะของศรัทธา
เจตสิกเป็นสภาพที่ผ่องใส สะอาด ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะและอกุศลใด ๆ
ในขณะนั้น มีลักษณะที่เป็นความผ่องใส เป็นปสาทะ และมีลักษณะที่ทำให้สหชาต-
ธรรมที่เกิดร่วมกันเป็นสภาพที่ใสที่เป็นกุศล อุปมาเหมือนสารส้มที่ใส่ลงในน้ำย้อมทำให้
ให้น้ำใสขึ้น เพราะฉะนั้น ลักษณะของศรัทธาที่เกิดร่วมกับจิตดวงนั้นย่อมทำให้
สหชาตธรรมนั้นเป็นสภาพที่มีลักษณะใสปราศจากอกุศล

เพราะฉะนั้น เวลาที่กุศลจิตเกิด ต่างกันมากกับขณะที่เป็นอกุศล ลองนึกดู
ความต่างกันได้ ขณะที่สติไม่เกิด มีสภาพธรรมปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทาง
ลิ้น ทางกาย ทางใจ หลงทันที บางครั้งก็พร้อมกับการยึดถืออย่างเหนียวแน่นว่า
เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ แต่เวลาที่เป็นกุศล สติที่เกิดขึ้นใน
ขณะนั้นต้องเป็นสภาพที่ผ่องใส ปราศจากอกุศล ขณะที่กำลังระลึก มีศรัทธาเกิดร่วม
ด้วย พร้อมทั้งวิริยะก็ต้องเกิดร่วมด้วยเป็นปกติ

ถ. สติระลึกทันที

ส. ในขณะนั้น และมีสภาพของโสภณเจตสิกอื่น ๆ เกิดร่วมด้วย ซึ่งล้วน
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทั้งสิ้น

ถ. ความจริงแล้วอินทรีย์จะสมบูรณ์ได้ เพิ่มขึ้นได้ ก็เมื่อมีสติระลึกบ่อย ๆ
เนื่อง ๆ ทั้ง ๖ ทวาร ถูกต้องไหม

ส. เวลาที่สติเกิด มีอินทรีย์ ๕ เกิดร่วมด้วย แต่เวลาที่สติไม่เกิด ไม่ใช่
สติปัฏฐาน บางท่านมีแต่ศรัทธา แต่ว่าขาดปัญญาได้ เพราะฉะนั้น ต้องมีการฟัง มี
การพิจารณาในเหตุผลเพื่อที่จะให้ศรัทธาและปัญญาเสมอกัน เมื่อเป็นสติปัฏฐาน
ขณะใด จึงจะพร้อมด้วยอินทรีย์ทั้ง ๕



ท่านที่ฟังเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐานและก็พิจารณา ในตอนแรก ๆ ย่อมจะมีความสับสน หรือว่าเข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการเข้าสู่หนทางข้อปฏิบัติด้วยตัวของท่านเอง ด้วยปัญญาของท่านเองที่จะเริ่มรู้ว่า ขณะใดผิดและขณะใดถูก ขณะใดเป็นเจตนาซึ่งไม่ใช่มรรคมิองค์ ๘ เพราะในมรรคมิองค์ ๘ ไม่มีเจตนาเจตสิก

สติปัฏฐานแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสติว่า ถ้าไม่มีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ย่อมไม่สามารถที่จะอบรมเจริญปัญญาได้ ไม่ได้ใช้คำว่าผัสสปัฏฐาน สัญญาปัฏฐาน หรือว่าสมาธิปัฏฐาน เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การไปจดจำหรือไม่ใช่ว่ามีเจตนาที่จะใช้สติ หรือว่าที่จะทำอย่างหนึ่งอย่างใด แต่จะต้องเป็นสัมมาทวิขุคือมรรคองค์ที่ ๑ ที่เข้าใจข้อประพจน์ปฏิบัติที่จะอบรมเจริญปัญญาอย่างถูกต้อง

เวลาที่สติเกิดขึ้น ไม่ใช่ตัวตน แต่ว่าสติเองเป็นสังขารขันธ์ และการที่สติจะเกิดได้ก็ต้องมีเหตุปัจจัยที่จะให้สติเกิด ไม่ใช่ตัวตนเป็นผู้ที่ต้องการให้สติเกิด สติก็เกิดได้ และเมื่อได้ประพจน์ปฏิบัติอบรมไปเรื่อย ๆ การเข้าใจธรรมก็จะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ๆ กระ้างขึ้น ชัดเจนขึ้น จนกระทั่งทราบว่า หนทางที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากจะอบรมเจริญธรรมที่เป็นกุศลทุกประการเพื่อที่จะให้เป็นสังขารขันธ์ เป็นปัจจัยที่จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิดขึ้นและเจริญงอกงามขึ้น โดยการที่ไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับ แต่เพราะมีความเข้าใจถูกในเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมในเรื่องของสังขารขันธ์ว่า เพราะเหตุใดจึงเป็นสังขารขันธ์ เพราะเหตุว่าไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับให้สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดเกิดขึ้น แต่ต้องแล้วแต่สังขารธรรมซึ่งเป็นสังขารขันธ์ที่จะปรุงแต่งแต่ละขณะ ๆ และไม่ใช่เฉพาะในปัจจุบันชาตินี้ แม้ในอดีตชาติที่ทุกท่านมีจิตอัธยาศัยต่างกัน มีความคิดเห็น มีการกระทำทางกาย ทางวาจา ต่างกัน ก็เพราะการปรุงแต่งและการสั่งสมของสังขารขันธ์ของแต่ละท่านนั่นเอง เพราะฉะนั้น แม้สติปัฏฐานก็เป็นสังขารขันธ์ทั้ง ๘ องค์ ไม่ใช่ตัวตน





๘๐๔



ณ. การปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ต้องให้ถึงพระอริยะชั้นใดชั้นหนึ่ง แม้แต่การเริ่มประพฤติปฏิบัติไปตามปกติ หมั่นมีสติบ่อย ๆ ความเป็นอยู่ตามธรรมดาที่เคยสับสนยุ่งเหยิง วุ่นวาย หรือว่าความเดือดร้อนทั้งหลายที่เกิดจากกิเลส ก็จะทำให้ตัวของผู้ปฏิบัติเองได้รับความร่มเย็นเป็นสุขขึ้นทีละน้อย ๆ อย่างนี้ถูกต้องไหม

สุ. แล้วแต่กำลังของปัญญา เพราะว่าชีวิตของแต่ละคนนั้นต่างกัน ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานบางท่านก็ยุ่งมาก มีธุรกิจ มีเรื่องกังวลใจ มีเหตุการณ์สำหรับตัวท่านเองและวงศาคณาญาติมากมาย แต่แม้กระนั้นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็ยังรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย นั่นเป็นขั้นเข้าใจ และรู้ด้วยว่า ขณะใดที่สติเกิดบ้าง ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมใด รูปธรรมใด ซึ่งก็เป็นหนทางที่จะต้องอบรมเจริญไปในสังสารวัฏฏ์ โดยที่ไม่มีใครสามารถที่จะเลือกได้ว่า ขออย่าให้เป็นอย่างนี้ หรือว่าขอให้เหมือนคนอื่นที่สงบกว่านี้ ที่วุ่นวายน้อยกว่านี้ แต่ไม่ว่าสภาพธรรมใดจะเกิดขึ้นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็รู้ว่า ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา และสติก็จะเกิดระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้าง

ผู้ฟัง มีผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่อาจารย์สอนผู้หนึ่งกล่าวกับดิฉันว่า เมื่อก่อนยังไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน ก็มีชีวิตอยู่ตามปกติ แต่ขณะที่ได้มีการเจริญสติปัฏฐานแล้วเป็นปี บำบัดหลังเก่า สามีก็คนเก่า ความยากจนรำรวยก็เท่าเก่า ความเดือดร้อนวุ่นวายในฐานะแม่บ้านก็อย่างเก่า แต่จิตเขามีที่พึ่งที่อาศัย ขณะใดที่เกิดความเดือดร้อนยุ่งเหยิง หรือว่าได้รับความสุขกาย ทุกข์กาย สุขใจ ทุกข์ใจ ด้วยประการใดก็ตาม สติก็ระลึกรู้ ชีวิตก็ได้รับความร่มเย็นเป็นอันมากจากพระธรรมที่อาจารย์แนะนำ

สุ. เวลานี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สติ คือ สภาพธรรมที่ระลึก คือ รู้ที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด



ที่กำลังปรากฏ ถ้าขณะนั้นไม่มีการระลึก คือ รู้ที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด ขณะนั้นไม่ใช่ลักษณะของสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น เวลาพูดถึงชื่อของสภาพธรรม ต้องหมายความว่ามีกิจการงานของสภาพธรรมนั้นด้วย เวลานี้มีสภาพธรรมปรากฏ แต่กำลังคิดเป็นเรื่องราว เพลิดเพลินต่าง ๆ ไม่ใช่การระลึกที่รู้ที่ลักษณะที่ปรากฏทางหนึ่งหรือทางใด คือ ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งขณะนั้นหลงลืมสติ คือ สติไม่เกิด

ลักษณะของสติจะปรากฏก็ต่อเมื่อสติเกิดขึ้น ที่ว่าสติเกิด คือ กำลังระลึกที่รู้ที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดที่ปรากฏทางหนึ่งทางใด จะเป็นทางตาในขณะนี้ หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ก็ต้องมีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏให้รู้ เพราะสติกำลังระลึก ลักษณะนั้นจึงปรากฏ

อย่างอ่อนหรือแข็ง ซึ่งทุกท่านต้องมีอยู่ แต่เวลาที่คิดนึกบ้าง ได้ยินบ้าง เพลิดเพลินไปในอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดบ้าง ไม่ได้รู้ที่ลักษณะที่อ่อนหรือแข็งที่กำลังปรากฏ แต่ถ้ามีการรู้ตรงแข็ง ตรงอ่อน พร้อมทั้งการสังเกต สำเนียงที่จะรู้ในสภาพของแข็งของอ่อนที่ปรากฏว่า เพียงแข็ง เพียงอ่อนเท่านั้น ตัวตนอยู่ที่ไหนในแข็งในอ่อน ไม่มี วัตถุอะไรอยู่ที่ไหนในแข็งในอ่อน ไม่มี ไต้อะไรที่นั่น เสื้อผ้า อาหาร กระเป๋ารองเท้าอะไรจะอยู่ในแข็งในอ่อน ก็ไม่มี เพราะขณะนั้นเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เพียงอ่อน เพียงแข็ง

ประโยชน์ของการที่จะรู้ลักษณะของอ่อนและแข็ง คือ ให้เห็นตามความเป็นจริงว่า ที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนของเรา ขา แขน หู หน้า ตา จมูก ทุกสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นของเรา แท้ที่จริงแล้วก็เป็นแต่เพียงสภาพที่อ่อนหรือแข็ง เช่นเดียวกับอ่อนหรือแข็งทั้งหลาย

นอกจากนั้น สติยังสามารถจะระลึกได้ว่า ในขณะที่อ่อนหรือแข็งปรากฏนั้นมีสภาพที่กำลังรู้อ่อนหรือแข็ง มิฉะนั้นแล้วอ่อนหรือแข็งก็ไม่ปรากฏ การรู้อย่างนี้จะเป็นปัจจัยทำให้สติน้อมไปรู้ในสภาพรู้ อากาโรว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน



ถ้ามีท่านผู้หนึ่งผู้ใดเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานเวลานี้ คนอื่นจะสามารถรู้ได้ไหม มีทางรู้ได้ไหมว่า สติปัฏฐานของใครกำลังเกิดระลึกรู้ ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ไม่สามารถที่จะรู้ได้เลย เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านจะรู้จักบุคคลมากมายสักเท่าไรจะเห็นได้ว่า แต่ละคนมีอริยาไคยสะสมมาต่างกันเป็นแต่ละบุคคลจริง ๆ บางคนมีความประพฤติทางกายดีมาก น่าชม น่าเลื่อมใส ซึ่งท่านอาจจะเลื่อมใสว่า ท่านผู้นั้นคงจะเป็นผู้มีสติ ระมัดระวัง รอบคอบ สำรวมดี มีปัญญามาก แต่ท่านไม่สามารถรู้ตามความเป็นจริงได้เลยว่า แท้ที่จริงบุคคลนั้นมีปัญญาจริง ๆ หรือเปล่า หรือว่าเป็นผู้ที่เพียงสะสมมาในการที่จะเป็นผู้ที่มีกายสะอาด มีกายสมาจารดี

หรือบางท่านทางกายอาจจะไม่ดี แต่ทางวาจาเป็นผู้ที่วิริตวิจิตรพูดได้อย่างน่าเลื่อมใส น่านิยมจริง ๆ ไม่พูดปด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดส่อเสียด เป็นอุปนิสัย น่านิยมยินดี แต่ท่านจะรู้ได้ไหมว่า บุคคลผู้นั้นเจริญสติปัฏฐาน อบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงหรือเปล่า

บางท่านกายวาจาไม่ดีเลย ท่านอาจจะไม่พอใจ มีที่ติ แต่ท่านจะรู้ไหมว่า แท้ที่จริงแล้วบุคคลนั้นเป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาพร้อมที่จะเป็นพระอริยเจ้าได้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถจะทราบได้เลย เพราะสภาพธรรมทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย เมื่อสะสมมาที่จะมีกายวาจาอย่างไร ก็มีกายวาจาอย่างนั้นปรากฏ บังคับบัญชาไม่ได้ แต่ผู้นั้นก็อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง สามารถที่จะเพิ่มปัญญารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ยังไม่สามารถที่จะละคลายหรือดับความประพฤติทางกายทางวาจาที่ไม่เหมาะสมซึ่งไม่เป็นที่น่าเลื่อมใสได้ เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต่างกัน

ขอกล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต อุทกกรทสสูตร ข้อ ๑๐๔** ซึ่งมีข้อความว่า



ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ ห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่าง ๑ ห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่าง ๑ ห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่าง ๑ ห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่าง ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำลึกเงาลึกจำพวก ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังขาริ บาตรและจีวรของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่างนี้แล ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำตื้นเงาลึก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น

แท้ที่จริงแล้วไม่ได้มีปัญญา ดุจห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก คือ อาการปรากฏภายนอกเป็นที่น่าเลื่อมใส เพราะฉะนั้น เรื่องของปัญญาไม่ใช่เรื่องที่จะตัดสินได้โดยกาย วาจาภายนอก แต่เป็นเรื่องของการที่จะรู้หนทางข้อปฏิบัติจริง ๆ ว่า บุคคลนั้นอบรมเจริญอย่างไร ถูกต้องอย่างไร ปัญญาจึงจะเกิดขึ้นรู้สภาพธรรม คือ อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริงได้

สำหรับบุคคลที่เป็นดุจห้วงน้ำลึก เงาตื้น ก็ต้องตรงกันข้าม คือ ภายนอกดูไม่น่าเลื่อมใส แต่ตามความเป็นจริงแล้วเป็นผู้ที่ทราบชัดในอริยสัจธรรม ๔

สำหรับบุคคลที่เป็นดุจห้วงน้ำตื้น เงาตื้น ได้แก่ ผู้ที่มีอาการภายนอกไม่น่าเลื่อมใส และไม่รู้ชัดในอริยสัจ ๔

บุคคลที่เป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาลึก ก็เป็นผู้ที่น่าเลื่อมใสทั้งอาการกิริยาภายนอก และเป็นผู้ที่รู้ชัดในอริยสัจ ๔



นอกจากนั้น พระผู้มีพระภาคยังได้ทรงแสดงใน **อัมพสูตร ข้อ ๑๐๕** โดยทรงเปรียบเทียบกับมะม่วง ๔ จำพวก คือ มะม่วงดิบผิวสุก ได้แก่ ผู้ที่ภายนอกน่าเลื่อมใส เพราะว่าผิวสุก แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นมะม่วงดิบ เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่ไม่รู้อริยสัจ ๔

อีกจำพวกหนึ่งเป็นมะม่วงสุกผิวดิบ เป็นผู้ที่ไม่รู้อริยสัจ ๔ แต่อาการภายนอกไม่น่าเลื่อมใส

อีกพวกหนึ่งเป็นมะม่วงดิบผิวดิบ คือ ทั้งภายนอกก็ไม่น่าเลื่อมใส และเป็นผู้ที่ไม่รู้อริยสัจ ๔

อีกพวกหนึ่งเป็นมะม่วงสุกผิวสุก คือ เป็นผู้ที่ดีพร้อมทั้งกาย วาจาภายนอก และเป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจ ๔ ด้วย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าในสมัยพระผู้มีพระภาค หรือในสมัยนี้ เป็นการยากที่จะรู้ว่าบุคคลใดมีปัญญาเล็กน้อยเพียงใด เพราะไม่สามารถถือเอาเพียงอาการที่ปรากฏภายนอก และท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้ว่า การที่ปัญญาจะเริ่มเจริญขึ้น กว่าที่รู้ลักษณะของนามธรรมว่าต่างกับรูปธรรม แม้ทางทวารหนึ่ง ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะรู้ง่ายเลย

ขณะที่ผ่านไปแล้ว ดับไปแล้ว ก็หมดไป แต่สังขารชั้นรูปปรุงแต่งให้แม้ความรู้สึก แม้ความจำ แม้ความคิด แม้การเห็น แม้การได้ยิน ในแต่ละชีวิต ในแต่ละยุค ในแต่ละสมัยเปลี่ยนไป วิจิตรมากจริง ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่บุคคลแต่ละท่านอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจจากชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่ง จากกับหนึ่งไปสู่อีกกับหนึ่ง ลองพิจารณาดูว่า แท้ที่จริงแล้วธรรมฝ่ายใดจะเกิดมากกว่ากัน ในชีวิตจริง ๆ ของผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจากชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่ง จากกับหนึ่งไปสู่อีกกับหนึ่ง แม้ในปัจจุบันชาติย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า อะไรเกิดมากกว่ากัน ฉะนั้นในอดีตที่ผ่านมาแล้วก็เช่นเดียวกัน คือ อกุศลย่อมเกิดมากกว่ากุศล

แต่ไม่ได้หมายความว่า จะหมดหวังในการที่สติปัฏฐานจะเกิดขึ้นอบรมปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แม้ว่าอกุศลจะเกิดบ่อย ๆ และสะสมไปที่ละเล็กทีละน้อยจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอกุศลแต่ละขณะก็เปรียบดูน้ำที่หยาดลงทีละหยด และไม่ว่าจะเป็นกุศล



ประเภทใด ๆ ก็ตามที่เกิด ก็สะสมไปเหมือนกับน้ำแต่ละหยาดที่หยดลงทีละหยด แต่ว่าทางฝ่ายกุศลจะต้องอบรมจริง ๆ ที่จะเป็นปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ จนกว่าจะเป็นปัญญาพละ ไม่หวั่นไหว ไม่ว่านามธรรมใดรูปธรรมใดในภพใดชาติใด จะมีสังขารขันธปรุงแต่งวิจิตรอย่างไร ปัญญาก็คมกล้าสามารถที่จะรู้แจ้งประจักษ์แจ้งในอริยสัจธรรม และจึงจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉตตามลำดับ

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ยากเหลือเกินที่ใครจะรู้ว่า บุคคลใดจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งในครั้งนั้นเป็นกาลสมมติ เป็นกาลสมัยที่บุคคลที่ได้สะสมเหตุปัจจัยที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมจะมีโอกาสได้ฟังธรรม หรือว่ามีโอกาสได้รับการเกื้อกูลอนุเคราะห์จากพระผู้มีพระภาคและพระสาวกที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ขอล่าวถึงเรื่องหนึ่งใน **ธัมมปทัฏฐกถา อรรถกถาพระธรรมบท** ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า กิเลสอกุศลทั้งหลายที่สะสมมาไม่หมดไปเลย ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม โดยที่บุคคลอื่นก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า บุคคลนั้นได้สะสมปัจจัยคือปัญญาพร้อมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ในคราวก่อนเป็นเรื่องของจาคานุสสติ เป็นเรื่องของความตระหนี่ ซึ่งท่านผู้ฟังท่านหนึ่งก็ได้กล่าวถึงจุเพกสาฎกพราหมณ์ผู้มีผ้าห่มเพียงผืนเดียว เวลาที่จะไปฟังธรรมก็ต้องผลัดเปลี่ยนกันใช้กับภรรยา ถ้าภรรยาไป สามีก็นั่งอยู่ ถ้าสามีไป ภรรยาก็ต้องอยู่ ซึ่งถ้าจะเปรียบเทียบความตระหนี่ที่เป็นอกุศลธรรมที่สะสมมา ก็น่าจะเห็นใจจุเพกสาฎกพราหมณ์ เพราะมีผ้าห่มเพียงผืนเดียวจริง ๆ แต่คนอื่นซึ่งมีมากกว่านั้น ความตระหนี่ของคนอื่นนั้น ก็ย่อมน่ารังเกียจมากกว่าความตระหนี่ของจุเพกสาฎกพราหมณ์

แต่ว่าอกุศลธรรมเป็นอกุศลธรรม จะเป็นกุศลธรรมไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นความตระหนี่ของใคร มากหรือน้อย ของคนจนยากไร้ หรือว่าของเศรษฐี อกุศลธรรมก็ต้องเป็นอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น ถ้ากุศลธรรมสามารถที่จะเกิดขณะใด ย่อมแสดงถึงกำลังทางฝ่ายกุศลที่สามารถจะเกิดในขณะนั้นทั้ง ๆ ที่มีปัจจัยควรที่จะให้อกุศลเกิด แต่กุศลที่มีกำลังก็ยังสามารถที่จะเกิดได้ ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แต่ละชีวิต แต่ละท่าน



แต่ละคนมีการสะสมมาที่ต่างกัน ท่านไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงการสะสมของบุคคลทั้งหลาย และถ้าจะกล่าวว่า เมื่อเป็นจุฬาสกฏพราหมณ์ก็ไม่ใช่ไร จะตระหนี่ก็ควรเพราะมีผ้าห่มเพียงผืนเดียว แต่ความจริงแล้ว ความตระหนี่ไม่ว่าจะเป็นของใครก็ไม่ควรทั้งนั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมเพื่อที่จะให้พราหมณ์เกิดกุศลจิต

ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาพระธรรมทั้งหมดที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง จะเห็นได้ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขประการเดียวแก่บุคคลทั้งหลาย คือ ให้เจริญกุศลทุกประการเท่าที่จะกระทำได้ ให้กระทำความดีทุกประการ และให้เว้น ให้ละการกระทำความชั่ว จนกระทั่งสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

สำหรับเรื่องความตระหนี่ซึ่งยากที่จะดับได้ รวมทั้งอกุศลธรรมอื่น ๆ ด้วย ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่แต่เฉพาะคนมีน้อย แม้แต่คนที่มีมาก ถ้าไม่ได้ขัดเกลาละความตระหนี่ ก็ย่อมมีความตระหนี่มากกว่าผู้ที่มีน้อยและขัดเกลาร้อย ๆ เพราะอกุศลที่เกิดแต่ละครั้ง เช่น ความตระหนี่เกิดขึ้นแล้วดับไปจริง แต่ไม่หมด สะสมต่อไป ในจิตดวงต่อไป จนกระทั่งจะปรากฏลักษณะของความตระหนี่ซึ่งยากที่จะคาดได้ว่าจะเป็นผู้ที่มีความตระหนี่แรงกล้าถึงอย่างนั้น

ใน **ธัมมปทัฏฐกถา อรรถกถาพระธรรมบท ปุพพวรรควรรณา** มีเรื่องโกสิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่ ซึ่งมีข้อความว่า

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภเศรษฐีชื่อโกสิยะผู้มีความตระหนี่ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า ยถาปี ฆมโร ปุပ္ผิ เป็นต้น เรื่องนี้ตั้งขึ้นแล้วในกรุงราชคฤห์

ถ้าเรื่องนี้ไม่มีประโยชน์ พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดง แต่ที่ทรงแสดงเพื่อให้เห็นโทษของอกุศลแม้เป็นความตระหนี่ว่า ถ้าสะสมที่เล็กทีละน้อย ทีละนิดทีละหน่อย ย่อมเป็นความตระหนี่ที่แรงกล้า และเป็นอกุศลธรรมที่น่ารังเกียจซึ่งยากที่ใครจะเป็นได้

ข้อความต่อไปมีว่า



สมบัติของเศรษฐีไม่อำนวยความสะดวกแก่ใคร ๆ

ดังได้สดับมา ในที่ไม่ไกลแห่งกรุงราชคฤห์ ได้มีนิคมชื่อสักกระ เศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อโกสิยะ มีความตระหนี่ มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ ประจำอยู่ในนิคมนั้น เขาไม่ให้แม่หยดน้ำมัน (สักหยดเดียว) ด้วยปลายหญ้าแก่คนเหล่านี้น ทั้งไม่บริโภคด้วยตนเอง สมบัติของเขานั้นไม่อำนวยความสะดวกแก่ปิตุชนทั้งหลาย มีบุตรและภรรยา เป็นต้น ไม่อำนวยความสะดวกแก่สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย คงเป็นของไม่ได้ใช้สอย ตั้งอยู่เหมือนสระโบกขรณี ที่มีเสื่อน้ำหวงเหวน ด้วยประการฉะนี้แล.

วันหนึ่ง เวลาจวนสว่าง พระศาสดาเสด็จออกจากสมาบัติอันประกอบด้วย ความกรุณาใหญ่ ทรงตรวจดูหมู่สัตว์ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ที่พออนุญาตในการตรัสรู้ได้ใน สกลโลกธาตุ ได้ทรงเห็นอุปนิสัยโศดาปัตติผลของเศรษฐีพร้อมทั้งภรรยา ซึ่งอยู่ในที่สุด แห่งที่ ๔๕ โยชน

ก็ในวันก่อนแต่วันนั้น เศรษฐีนั้นไปสู่พระราชาชนเทียรเพื่อบำรุงพระราชา ทำ การบำรุงพระราชาแล้วกลับมา เห็นคนบ้านนอกคนหนึ่งถูกความหิวครอบงำ กำลังกิน ขนหมูมาสด (ขนมอบึ่ง) ให้เกิดความกระหายในขนมนั้นขึ้น ไปสู่เรือนของตนแล้ว คิดว่า ถ้าเราบอกว่าเราอยากกินขนมเบี๊องไคร้ คนเป็นอันมากก็จัก (พากัน) อยากกิน กับเรา เมื่อเป็นอย่างนั้น วัตถุเป็นอันมาก มีงา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย เป็นต้น ของเรา ก็จักถึงความหมดไป เราจักไม่บอกแก่ใคร ๆ





๘๐๕



เป็นเศรษฐีมีเงิน ๔๐ โกฏิ เห็นคนบ้านนอกคนหนึ่งกำลังกินขนมเป็ญ ก็เกิดความอยากที่จะรับประทานบ้าง แต่ความตระหนี่มีมากกว่า คิดว่าถ้าบอกใครว่าอยากจะรับประทาน คนอื่นก็จะพลอยอยากไปด้วย เศรษฐีก็ต้องสิ้นเปลืองวัตถุเป็นอันมาก ทั้งงา ทั้งข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย เป็นต้น จึงอุตส่าห์อดกลั้นความกระหาย ไม่ยอมบอกใคร

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อเวลาล่วงไป ๆ เขามอมเหลืงลงทุกที มีตัวสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น แต่นั่น ไม่สามารถจะอดกลั้นความอยากไว้ได้ เข้าห้องแล่นนอนกอดเตียง เขาแม้ถึงความทุกข์อย่างนี้ ก็ยังไม่บอกอะไร ๆ แก่ใคร ๆ เพราะกลัวเสียทรัพย์

ลำดับนั้น ภรรยาเข้าไปหาเขาดูบหลังถามว่า

ท่านไม่สบายหรือ นาย

เศรษฐีตอบว่า

ความไม่สบายอะไร ๆ ของฉันไม่มี

ภรรยาถามว่า

พระราชากริ้วท่านหรือ

เศรษฐีตอบว่า

ถึงพระราชาก็ไม่กริ้วฉัน

ภรรยาถามว่า

เมื่อเป็นเช่นนั้น ความไม่พอใจอะไร ๆ ที่พวกลูกชายลูกหญิง หรือบริชน มีทาสกรรมกรเป็นต้นกระทำแก่ท่าน มีอยู่หรือ

เศรษฐีตอบว่า

แม้กรรมเห็นปานนั้นก็ไม่มี



ภรรยาถามว่า

ก็ท่านมีความอยากในอะไรหรือ

แม้เมื่อภรรยาถามอย่างนั้น เขาก็ไม่กล่าวอะไร คงนอนเงียบเสียงเพราะกลัว
เสียงทรัพย์ ลำดับนั้น ภรรยาถามว่า

บอกเถิดนาย ท่านอยากอะไร

เขาเป็นเหมือนนกสิ้นคำพูดไว้ ตอบว่า

ฉันมีความอยาก

ภรรยาถามว่า

อยากอะไร นาย

เศรษฐีตอบว่า

ฉันอยากกินขนมเบื้อง

ภรรยาถามว่า

เมื่อเป็นเช่นนั้น ทำไมท่านไม่บอกแก่ดิฉัน ท่านเป็นคนจนหรือ บัดนี้ ดิฉันจัก
ทอดขนมเบื้องให้พ่อแก่คนที่อยู่ในสักกรนิคมทั้งสิ้น

ภรรยาไม่มีความตระหนี่ เมื่อทราบว่าสามีอยากจะรับประทานขนมเบื้อง ก็
พร้อมที่จะทำให้คนทั้งสักกรนิคมทีเดียว

เศรษฐีกล่าวว่า

ประโยชน์อะไรของเธอด้วยคนพวกนั้น พวกเขาทำงานของตนก็จักกิน (ของตน)

ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เลย

ภรรยาถามว่า

ถ้ากระนั้น ดิฉันจักทอดขนมเบื้องให้พ่อแก่คนที่อยู่ในตรอกเดียวกัน

เศรษฐีก็กล่าวประตดที่เดียวว่า

ฉันรู้ความที่เธอเป็นคนรวยทรัพย์ละ

ภรรยาถามว่า

ดิฉันจะทอดให้พ่อแก่คนทั้งหมด (ที่อยู่) ในที่ใกล้เคียงนี้



คือ ไม่ให้ทุกคนในตรอกเดียวกัน เพียงแต่ให้เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ เศรษฐีก็กล่าวอีกว่า

ฉันรู้ความที่เธอเป็นคนมีอหังการกว้างขวางละ

คือ อหังการคนละอย่างจริง ๆ

ภรรยากล่าวว่า

ถ้ากระนั้น ดิฉันจะทอดให้พอแก่ชนลัทธิว่าลูกเมียท่านเท่านั้นเอง

บุคคลอย่างนี้ไม่น่าที่จะเป็นพระโสดาบันได้ใช่ไหม แต่ว่าเศรษฐีและภรรยาก็ได้สะสมบุญญามาพร้อมที่จะเป็นพระโสดาบันบุคคลในชาตินี้เอง

เศรษฐียังไม่พอใจ แม้ว่าภรรยาจะทอดให้เพียงตัวเศรษฐี ภรรยาและลูกเท่านั้น

เศรษฐีกล่าวว่า

ประโยชน์อะไรของเธอด้วยคนพวกนั้น

ก็เศรษฐีอยากกินคนเดียว เศรษฐีก็คิดว่า น่าจะทำให้เศรษฐีคนเดียวเท่านั้น เมื่อเศรษฐีกล่าวอย่างนั้น ภรรยาก็กล่าวว่า

ก็ดิฉันจะทอดให้พอแก่ท่านและดิฉันหรือ

คือ ให้พอเพียง ๒ คนเท่านั้นเองหรือ เศรษฐีก็กลับถามว่า

เธอจักทำทำไม

ไม่ได้คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ว่า เมื่อตัวเศรษฐียังอยากจะได้รับประทานขนมเบื้องทำไมภรรยาซึ่งเป็นคนทอดจะไม่เกิดความอยากบ้าง เพราะฉะนั้น แม้เมื่อภรรยากล่าวว่า ก็ดิฉันจะทอดให้พอแก่ท่านและดิฉันหรือ คือเพียง ๒ คนเท่านั้นหรือ เศรษฐียังอุตลัษณ์ถามว่า เธอจักทำทำไม ภรรยาก็รู้อหังการ จึงตอบว่า

ถ้ากระนั้น ดิฉันจะทอดให้พอแก่ท่านผู้เดียวเท่านั้น

เศรษฐีกล่าวว่า



เมื่อเธอทอดชนมที่นี่ คนเป็นจำนวนมากก็ย่อมหวัง (ที่จะกินด้วย) เธอจึงเว้นข้าวสาร (ที่ดี) ทั้งสิ้น ถือเอาข้าวสารหักและเชิงกรานและกระเบื้อง และถือเอาน้ำมนเอยใส น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยหน่อหนึ่ง แล้วขึ้นไปชั้นบนแห่งปราสาท ๗ ชั้น แล้วทอดเถิด ฉันทคนเดียวเท่านั้น จักนั่งกิน ณ ที่นั้น

นี่สำหรับตัวเองก็ยังให้เอาข้าวสารชั้นเลว คือ ข้าวสารหัก

นางรับคำว่า

ดีละ

แล้วให้ทาสถือสิ่งของที่ควรถือเอาขึ้นไปสู่ปราสาท แล้วไล่ทาสไป ให้เรียกเศรษฐีมา เศรษฐีนั้นปิดประตูใส่ลิ้มและสลักทุกประตูตั้งแต่ประตูแรกมา แล้วขึ้นไปยังชั้นที่ ๗ ปิดประตูแล้วนั่ง ณ ชั้นที่ ๗ นั้น ฝ่ายภรรยาของเขาก็ติดไฟที่เชิงกราน ยกกระเบื้องขึ้นตั้งแล้วเริ่มทอดชนม.

ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระมหาโมคคัลลานเถระมาแต่เช้าตรู่ ตรัสว่า

โมคคัลลานะ ในสักกนิคม (ซึ่งตั้งอยู่) ไม่ไกลกรุงราชคฤห์ เศรษฐีผู้มีความตระหนี่นั้นคิดว่า เราจักกินขนมเบื้อง จึงให้ภรรยาทอดชนมเบื้องบนปราสาท ๗ ชั้น เพราะกลัวคนเหล่านีเห็น เธอจึงไป ณ ที่นั้น แล้วทรมานเศรษฐีทำให้สิ้นพยศ ให้สามีภรรยาแม้ทั้งสองถือชนม และน้ำมนเอยใส น้ำผึ้งและน้ำอ้อย แล้วนำมายังพระเชตวันด้วยกำลังของตน วันนี้เรากับภิกษุ ๕๐๐ รูป จักนั่งในวิหารนั้นแหละ จักทำภัตตกิจด้วยชนมเท่านั้น

แม้พระเถระก็รับพระดำรัสของพระศาสดาว่า

ดีละ พระเจ้าข้า

แล้วไปยังนิคมนั้นด้วยกำลังฤทธิ์ทันทีทีเดียว เป็นผู้นั่งห่มเรียบร้อย ได้ยืนอยู่ที่ช่องสี่หับญชรแห่งปราสาทนั้น เหมือนรูปแก้วมณีลอยเด่นอยู่กลางอากาศเดียว

ชั้นที่ ๗ ก็ไม่เป็นไร ท่านพระมหาโมคคัลลานะท่านไปได้ เพราะฉะนั้น ท่านก็ไปยืนอยู่ที่ตรงหน้าต่างของประสาทชั้นที่ ๗



เพราะเห็นพระเถระนั้นแล ดวงหทัยของมหาเศรษฐีก็สั่นสะท้าน เขาคิดว่า
เรามาที่นี่เพราะกลัวบุคคลทั้งหลายผู้มีรูปอย่างนี้นั่นแล แต่สมณะนี้ยังมายืนอยู่ที่ช่อง
หน้าต่างได้ เมื่อไม่เห็นเครื่องมือที่ตนควรจะฉวยเอา เดือดดาลทำเสียงตบะ ๆ
ประดุจก้อนเกลือกที่ถูกรอยลงในไฟ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า

สมณะ ท่านยืนอยู่ในอากาศจักได้อะไร แม้จงกรมแสดงรอยเท้าในอากาศซึ่ง
หารอยมิได้อยู่ ก็จักไม่ได้เหมือนกัน

ไม่มีศรัทธาเลย เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะยืนอยู่ก็ยังคงกล่าวว่า ยืนอย่างนี้
จักได้อะไร และถึงแม้ว่าจะสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ คือ จงกรมและแสดงรอยเท้า
ไว้ในอากาศซึ่งหารอยไม่ได้ ก็จะไม่ให้ชม

ข้อความต่อไป

พระเถระจึงกรมกลับไปกลับมาในที่นั้นนั้นแล

เศรษฐีกล่าวว่า

ท่านจงกรมอยู่จักได้อะไร แม้นั่งด้วยบัลลังก์ในอากาศ ก็จักไม่ได้เช่นกัน

พระเถระจึงนั่งคู่บัลลังก์

ลำดับนั้นเศรษฐีกล่าวกะท่านว่า

ท่านนั่งในอากาศจักได้อะไร แม้มายืนที่ธรณีหน้าต่างก็จักไม่ได้

พระเถระได้ยืนอยู่ที่ธรณี(หน้าต่าง) แล้ว

ลำดับนั้นเขากล่าวกะท่านว่า

ท่านยืนที่ธรณี (หน้าต่าง) จักได้อะไร แม้บังหวนคว้นแล้วก็จักไม่ได้เหมือนกัน

แม้พระเถระก็บังหวนคว้น ปราสาททั้งสิ้นได้มีคว้นเป็นกลุ่มเดียวกัน

อาการนั้น ได้เป็นเหมือนเวลาเป็นที่แทงตาทั้งสองของเศรษฐีด้วยเข็ม
(ด้วยความร้อนของคว้น) เศรษฐีไม่กล่าวกะท่านว่า แม้ท่านให้ไฟโพลงอยู่ก็จักไม่ได้
เพราะกลัวไฟไหม้เรือน

ไม่กล้าที่จะกล่าวอย่างนั้น ไม่กล้าที่จะทำทายเป็นต่อไป



แล้วคิดว่า สมณะนี้จักเป็นผู้เกี่ยวข้องอย่างสนิท ไม่ได้แล้วจักไม่ไป เราจักให้
ถวายขนมแก่ท่านขึ้นหนึ่ง แล้วจึงกล่าวกะถรรพยาว่า

นางผู้เจริญ เธอจงทอดขนมขึ้นเล็ก ๆ ขึ้นหนึ่งให้แก่สมณะ แล้วจงส่งท่านไป
เสียเถอะ

ไม่มีทางอื่นเลยที่จะให้ท่านไปเสีย ให้ท่านทำอะไร ท่านก็ทำทุกอย่าง
เพราะฉะนั้น ทางเดียว คือ ให้ขนมขึ้นเล็ก ๆ ขึ้นหนึ่ง ท่านจะได้ไปเสีย

นางหยอดแป้งลงในภาตกระเบื้องชนิดเดียว (แต่) ขนม (กลาย) เป็นขนมขึ้นใหญ่
ได้พองขึ้นเต็มทั่วทั้งภาต ตั้งอยู่แล้ว เศรษฐีเห็นเหตุนี้กล่าวว่า

(ชะรอย) หล่อนจักหิบบ้างมากไป

ดังนี้แล้ว ตักแป้งน้อยหนึ่งด้วยมุมทัพพีแล้วหยอดเองทีเดียว ขนมเกิดใหญ่
กว่าขนมขึ้นก่อน เศรษฐีทอดขนมขึ้นใด ๆ ด้วยอาการอย่างนั้น ขนมขึ้นนั้น ๆ ก็ยิ่ง
ใหญ่โตทีเดียว เขาเบื่อหน่าย จึงกล่าวกะถรรพยาว่า

นางผู้เจริญ เธอจงให้ขนมแก่สมณะนี้ขึ้นหนึ่งเถอะ

เมื่อนางหิบบนขนมขึ้นหนึ่งจากกระเข้า ขนมทั้งหมดก็ติดเนื่องเป็นอันเดียวกัน
นางจึงกล่าวกะเศรษฐีว่า

นาย ขนมทั้งหมดติดเนื่องเป็นอันเดียวกันเสียแล้ว ดิฉันไม่สามารถทำให้
แยกกันได้

แม้เขากล่าวว่า จันจักทำเอง แล้วก็ไม้อาจทำได้ ถึงทั้งสองคนจับที่ริม (แผ่น
ขนม) แม้ดึงออกอยู่ ก็ไม่อาจให้แยกออกจากกันได้เลย

ครั้นเมื่อเศรษฐีนั้นปล้ำอยู่กับขนม (เพื่อจะให้แยกกัน) เหนือก็ไหลออกจากสระ
แล้วความหิวกระหายก็หายไป ลำดับนั้นเขากล่าวกะถรรพยาว่า

นางผู้เจริญ จันไม่มีความต้องการขนมแล้ว เธอจงให้แก่สมณะเถิด

นางฉวยกระเข้าแล้วเข้าไปหาพระเถระ

พระเถระแสดงธรรมแก่คนแม่ทั้งสอง กล่าวว่าคุณพระรัตนตรัย แสดงผลทานที่
บุคคลให้แล้วเป็นอาทิ ให้เป็นดังพระจันทร์ในพื้นท้องฟ้าว่า

ทานที่บุคคลให้ ย่อมมีผล ยัญที่บุคคลบูชา ย่อมมีผล



เศรษฐีพึงธรรมนั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส กล่าวว่า

ท่านผู้เจริญ ท่านจงมานั่งฉันบนบัลลังก์นี้เถิด

พระเถระกล่าวว่า

มหาเศรษฐี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งในวิหารกับภิกษุ ๕๐๐ รูป ด้วย
ตั้งพระหฤทัยว่า จักเสวยขนม เมื่อท่านมีความพอใจ เศรษฐี ท่านจงให้ภรรยา
ถือเอาขนมและวัตถุอื่นมีน้ำมันเป็นต้น พวกเราจักไปสู่สำนักของพระศาสดา

เศรษฐีกล่าวว่า

กัปปนี้ พระศาสดาประทับอยู่ ณ ที่ไหนเล่า ขอรับ

พระเถระกล่าวว่า

ประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ในที่สุดแห่งที่ ๔๕ โยชน์จากที่นี่ เศรษฐี

เศรษฐีกล่าวว่า

ท่านผู้เจริญ พวกเราจักไปสิ้นหนทางไกลมีประมาณเท่านี้ จะไม่ล่องเลยเวลา
อย่างไร

พระเถระกล่าวว่า

มหาเศรษฐี เมื่อท่านมีความพอใจ เราจักนำท่านทั้งสองไปด้วยกำลังของตน
ห้วยบันไดปราสาทของท่านจักมีในที่ของตบะนี้เอง แต่เชิงบันไดจักมีที่ซุ้มประตูพระเชตวัน
เราจักนำไปสู่พระเชตวัน โดยกาลชั่วเวลาลงจากปราสาทชั้นบนไปยังชั้นล่าง

เขารับว่า

ดีละ ขอรับ

พระเถระทำห้วยบันไดไว้ในที่นั้นนั่นเอง แล้วอธิษฐานว่า ขอเชิงบันไดจงมีที่ซุ้ม
ประตูพระเชตวัน บันไดก็ได้เป็นแล้วอย่างนั้นนั่นแล พระเถระให้เศรษฐีและภรรยาถึง
พระเชตวันเร็วกว่ากาลที่ลงจากปราสาทชั้นบนลงไปยังชั้นล่าง

สามีภรรยาแม้ทั้งสองคนนั้นเข้าไปเฝ้าพระศาสดาแล้วกราบทูลกาล พระศาสดา
เสด็จเข้าไปสู่โรงฉันแล้ว ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดไว้แล้ว พร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์ มหาเศรษฐีได้ถวายทักษิณาทนแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ภรรยาใส่
ขนมในบาตรของพระตถาคตเจ้าแล้ว แม้มหาเศรษฐีพร้อมด้วยภรรยาก็บริโภคนมพอ



แก้ความต้องการ ความหมดสิ้นของชนมไม่ปรากฏเลย แม้เมื่อเขาถวายชนมแก้ภิกษุ
ในวิหารทั้งสิ้นและ (ให้) แก่คนกินเดนทั้งหลายแล้ว ความหมดสิ้นไป (แห่งชนม) ก็ไม่
ปรากฏอยู่นั่นเอง เขาทั้งสองจึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนมหาถึงความหมดไปไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ถ้ากระนั้นท่านทั้งสองจงทิ้งเสียที่ชุ่มประดูพระเชตวัน

เขาทั้งสองก็ทิ้งที่เจือมซึ่งไม่ไกลชุ่มประดู (พระเชตวัน) แม้ทุกวันนี้ ที่นั่นก็ยัง
ปรากฏชื่อว่า เจือมชนมเบื่อง

มหาเศรษฐีพร้อมด้วยภรรยาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ยินอยู่ ณ ที่ควร
ข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกระทำอนุโมทนาแล้ว

ในกาลจบอนุโมทนา สามเณรและภรรยาแม้ทั้งสองดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว
ถวายบังคมพระศาสดา ขึ้นบันไดที่ชุ่มประดู (พระเชตวัน) แล้ว สถิตอยู่ที่ปราสาทของ
ตนที่เดียว ตั้งแต่นั้นมา เศรษฐีได้เกลี้ยทรัพย์จำนวน ๘๐ โกฏิในพระพุทธศาสนานั้น
แหละ

ตอนท้ายของข้อความเรื่องของโกสิยเศรษฐี เป็นความสมบูรณ์ของคาถา
พระธรรมบท ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงถึงการที่บรรพชิตเข้าไปสู่สกุล และเป็น
ผู้ที่ได้รับภัตตาหารบ้าง หรือปัจจัยต่าง ๆ บ้างโดยสมควร ไม่ใช่โดยไม่สมควร คือ
ไม่ใช่ทำให้ผู้ให้เดือดร้อน แต่ว่าเป็นไปตามศรัทธา และเป็นประโยชน์แก่ผู้ให้อย่างมาก

ท่านผู้ฟังได้ฟังเรื่องของโกสิยเศรษฐีซึ่งเป็นเศรษฐีที่มีความตระหนี่มาก แต่ว่า
ท่านได้สะสมเหตุปัจจัยที่จะบรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นการแสดงให้เห็นว่า
ไม่มีใครสามารถจะรู้ได้จริง ๆ ว่า บุคคลใดหรือแม้แต่ตัวของท่านเอง จะได้เคยฟัง
พระธรรม เคยอบรมเจริญปัญญา หรือว่าเคยสะสมกุศลประเภทใดมามากน้อยเท่าไร
แต่ว่าชีวิตจริงในปัจจุบันชาตินี้ เวลาที่ท่านพิจารณาตัวเอง ท่านจะรู้ถึงการสะสมใน
อดีตของท่านว่า ท่านสะสมกุศลประเภทใดมามากน้อยอย่างไร และสะสมการอบรม
เจริญสติ เจริญปัญญามามากน้อยเพียงไร



ในยุคนี้ไม่มีตัวอย่างอย่างท่านโกสิยเศรษฐีปรากฏ แต่ก็อาจจะมีตัวอย่างบุคคลที่ท่านได้พบเห็น หรือแม้แต่ตัวของท่านเองที่จะพิจารณาในเรื่องของอกุศลทั้งหลาย แต่ละประเภทอย่างละเอียด เพื่อประโยชน์ คือ การขัดเกลา การละคลายจนถึงการดับอกุศลเป็นสมุจเฉท เพราะถ้าไม่รู้จักอกุศลตามความเป็นจริง ไม่มีทางเลยที่ท่านจะรู้ว่าท่านมีอกุศลมากน้อยเท่าไร และทุกวันนี้อกุศลเพิ่มขึ้นเท่าไร ซึ่งการที่จะขัดเกลาจนกระทั่งดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท จะต้องอาศัยปัญญาที่มีกำลังจริง ๆ จึงจะดับได้

ในเรื่องของความตระหนี่ซึ่งทุกท่านที่ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท แต่ถ้าท่านเห็นโทษ ก็ย่อมจะทำให้มีการขจัดระงับอกุศลทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้นมาก ไม่ให้สะสมต่อไป จนกระทั่งยากแก่การที่จะดับได้





๘๐๖



สำหรับบางท่านในชีวิตประจำวันจริง ๆ อาจจะมีความตระหนี่มาก เพราะถึงแม้ว่าจะมีของเหลือ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร แต่ด้วยความตระหนี่ก็ยังไม่ให้ใคร ยังเก็บเอาไว้สำหรับที่จะรับประทานต่อไป ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ได้รับประทาน จนกระทั่งในที่สุดก็ต้องทิ้งไป แต่ถ้าเป็นผู้ที่สะสมการสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น เมื่อตัวท่านได้บริโภคอิ่มหนำ มีความสุขสำราญใจแล้ว ก็คิดถึงคนอื่นต่อไป และบางท่านก่อนที่จะบริโภคก็ยังไม่สละ คือ แบ่งปันให้บุคคลอื่น ซึ่งก็เป็นผู้ที่สะสมมาในการที่จะมีความโอบอ้อมอารีและมีเมตตาต่อบุคคลอื่น แต่สำหรับบางท่าน ถ้ายังไม่ได้รับประทานก็ยังไม่ให้ เพราะฉะนั้น ก็รับประทานก่อน ถ้าเหลือจึงให้ สำหรับบางท่านถึงแม้ว่าบริโภคแล้ว เหลือแล้ว ก็ยังไม่ให้ เพราะอะไร นี่เป็นชีวิตตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น การที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ ผู้นั้นต้องเห็นภัยเห็นโทษของกิเลส แม้เพียงเล็กน้อย ถ้ากิเลสยังไม่ปรากฏโดยการล่วงศีลเป็นทุจริต ท่านจะเห็นโทษไหม ขณะนี้กิเลสมีไหม โลภะหรือโทสะแม้เพียงเล็กน้อย มานะ ความสำคัญตน ความถือตน ถ้าขณะใดที่ยังไม่ล่วงเป็นทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา จะมีใครเห็นโทษบ้าง จะมีใครรู้ว่า ในขณะที่เห็นแล้วเกิดความยินดีพอใจนั้นเป็นโทษ เพราะเป็นอกุศลที่จะต้องสะสมสืบต่อไปในจิต และเมื่อเป็นไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจอยู่เรื่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน นาน ๆ ก็จะมีสังขารขันธ์ปรุงแต่งให้สติเกิดระลึกได้ ไม่ลืม น้อมไปที่จะศึกษารู้ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง หรือว่าระลึกถึงลักษณะของเสียงที่ปรากฏ ลักษณะสภาพธรรมที่เห็น ลักษณะสภาพธรรมที่ได้ยิน เป็นต้น ในวันหนึ่ง ๆ เมื่อเทียบกับอกุศลแล้วก็จะเห็นได้ว่า น้อยกว่ามาก เพราะฉะนั้น จะต้องอบรมสะสมเจริญสติปัฏฐาน เจริญปัญญาจนกว่าจะมีกำลังจริง ๆ



ในชีวิตของแต่ละท่าน แม้ในชาติที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า การสะสมที่แต่ละท่านสะสมมาก็ยังจำแนกให้แต่ละท่านต่างกันไปในผล ซึ่งเกิดจากกรรมในอดีตที่ได้กระทำแล้ว ปรากฏความต่างกันทั้งรูปร่าง ผิวพรรณ ทรัพย์สมบัติ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ หรือแม้แต่เวลาที่ท่านได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ก็ยังมีความต่างกัน

ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต อัสนสูตรที่ ๑ ข้อ ๕๘๐ และ อัสนสูตรที่ ๒ ข้อ ๕๘๑** มีข้อความโดยนัยเดียวกันที่กล่าวถึงคำอุปมาเปรียบเทียบกับบุคคล ๓ จำพวกมีเนื้อความว่า

บุคคลจำพวกที่ ๑ อุปมาเหมือนม้าดีที่วิ่งเร็วและสมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่ คือ ฝีเท้าก็ดี รูปร่างลักษณะสีก็ดี และยังสมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่เปรียบได้กับบุคคลที่รู้อริยสัจ ๔ สมบูรณ์ด้วยสี คือ เมื่อถูกถามปัญหาภิกขกรรมหรืออกุศลวิสัย ก็สามารถที่จะตอบได้แจ่มแจ้ง นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยปัจจัย คือ ลาภ จีวร ปิณฑบาต ยศ เปรียบได้กับม้าที่สมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่

สำหรับม้านั้นก็ทั้งม้าดี ฝีเท้าเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี สมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่ ถ้าเป็นบุคคลก็สะสมมาดี เป็นผู้รู้อริยสัจ ๔ และสามารถที่จะตอบปัญหาภิกขกรรมอกุศลวิสัยได้แจ่มแจ้ง พร้อมกันนั้นก็สมบูรณ์ด้วยปัจจัย คือ ทั้งลาภ จีวร ปิณฑบาต ยศ นี่ก็เป็นจำพวกหนึ่ง

สำหรับบางท่าน อุปมาเหมือนกับม้าบางตัวที่วิ่งเร็ว ฝีเท้าดี คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้อริยสัจ ๔ ได้ แต่ยังไม่สมบูรณ์ด้วยสี คือ ไม่สามารถที่จะตอบปัญหาภิกขกรรม อกุศลวิสัยแจ่มแจ้งได้ และไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่ คือ ไม่สมบูรณ์ด้วยลาภ จีวร ปิณฑบาต ยศ และปัจจัยต่าง ๆ

สำหรับบุคคลอีกจำพวกหนึ่ง อุปมาเหมือนกับม้าฝีเท้าดีที่วิ่งเร็ว คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้อริยสัจ ๔ เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยสี คือ มีปัญญาสามารถที่จะทำความแจ่มแจ้งเมื่อถูกถามปัญหาภิกขกรรมและอกุศลวิสัย แต่ยังไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงใหญ่ คือ เป็นผู้ที่ไม่สมบูรณ์ด้วยปัจจัย ลาภ จีวร ปิณฑบาต ยศ



เพราะฉะนั้น จะเห็นความละเอียดของการสะสมของแต่ละท่านที่จำแนกให้เป็นบุคคลที่ต่างกัน แม้ก่อนที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม และภายหลังที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว

แต่สำหรับแต่ละท่านที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ควรจะมาทบทวนในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ควรที่จะเห็นว่าอกุศลธรรมแต่ละขณะนั้นเล็กน้อย ไม่เป็นไร แต่ควรที่จะขัดเกลา ระวัง ขจัดอกุศลธรรมเหล่านั้นโดยเห็นโทษเสียก่อน เพราะฉะนั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัญญาที่ว่า ท่านเห็นโทษของอกุศลมากน้อยเพียงไร อย่าเพียงแต่เห็นโทษของอกุศลที่ถึงขั้นที่จะล่วงทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา แต่แม้ว่าไม่ใช่อกุศลที่แรงจนถึงกับล่วงทุจริตกรรม ก็ต้องเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ควรขจัดให้เบาบางด้วย

ใน **ปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ โคปกโมคคัลลานสูตร** มีตัวอย่างของผู้ที่สะสมอกุศลมามาก และไม่เห็นโทษของอกุศล แม้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ ข้อความมีว่า

ได้ยินว่า วันหนึ่งท่านวัธสการพราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธนั้น เห็นพระมหากัจจายนเถระลงจากเขาศิขณภูฏ จึงกล่าวคำหยาบประมาทหมิ่นว่า บรรพชิตผู้นี้เหมือนวานร

ใคร ๆ ก็อาจจะคิดนึกอย่างนี้ได้ใช่ไหม แต่ว่าเวลาที่พูดโดยขาดสติ ขาดความระวัง ขาดความเคารพ ผู้พูดในขณะนั้นไม่รู้สึกรู้สียเลย เพราะฉะนั้น อกุศลทั้งหลายละเอียดและมีปัจจัยที่จะปรุงแต่งให้เป็นเพียงขั้นความคิด หรือว่าเป็นทุจริตทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง เพราะขาดสติ จึงสามารถที่จะกล่าวคำหยาบประมาทหมิ่นพระเถระว่า บรรพชิตผู้นี้เหมือนวานร

เคยคิดอย่างนี้บ้างไหม ยังไม่ถึงกับพูด หรือว่าบางครั้งก็เคยพูดเหมือนกัน แต่ไม่ได้ใช้ถ้อยคำอย่างเดียวกัน อาจจะดูหมิ่นในเรื่องอื่นก็ได้ ถ้าสติไม่เกิดจะเห็นแต่อกุศลของคนอื่น คือ เห็นว่าบรรพชิตผู้นี้เหมือนวานร แต่ในขณะนั้นอกุศลของตนเองที่คิดอย่างนั้นไม่เห็นเลย เพราะฉะนั้น การสะสมอกุศลก็ย่อมเป็นไปอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเห็น ขณะได้ยิน ซึ่งอาจจะล่วงเป็นทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจาขณะใดก็ได้



ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้สดับคำนั้นแล้ว ตรัสให้พราหมณ์ขอขมาโทษเสีย ชื่อนั้นเป็นการดี ถ้าไม่ขอขมาโทษ เมื่อจุติจากชาตินี้แล้ว เขาจักเกิดเป็นลิงเที่ยวอยู่ในพระเวฬุวันป่าไม้ไผ่

วัสสการพราหมณ์นั้นฟังพระดำรัสนั้นแล้วคิดว่า ธรรมดาพระดำรัสของพระสมณโคดมไม่เป็นสอง ภายหลังเมื่อเวลาเราเป็นลิงจักได้มีที่เที่ยวหากิน จึงปลุกต้นไม้นานาชนิดในพระเวฬุวัน แล้วให้การอารักขา กาลต่อมาวัสสการพราหมณ์ถึงอสัญกรรมแล้วเกิดเป็นลิง เมื่อใครพูดว่า วัสสการพราหมณ์ ก็ได้ม้ายืนอยู่ใกล้ ๆ

ทั้ง ๆ ที่วัสสการพราหมณ์ไม่ใช่คนที่ไม่ฉลาด เป็นถึงมหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธ เคยได้เฝ้าฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคเสมอ และรู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น คำใดที่พระผู้มีพระภาคตรัสคำนั้นจะไม่เป็นสอง คือ ที่จะไม่เป็นไปอย่างที่ยทงพยากรณ์นั้น ไม่มี แต่ด้วยมานะอย่างแรงกล้าที่ถือว่าตัวเป็นผู้ใหญ่จึงไม่ยอมขอขมาโทษท่านพระมหากัจจายนะ นี่ก็เป็นไปได้ เมื่อเห็นโทษอย่างนี้แล้ว ก็ไม่ควรที่จะประมาทแต่ละขณะที่สะสมอกุศลว่า ถ้าสะสมไว้มาก ๆ ภูมิฐิก็แรง มานะก็กล้า อกุศลธรรมทั้งหลายก็มีกำลัง จนกระทั่งกุศลไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้

เมื่อวัสสการพราหมณ์ไม่ยอมขอขมาโทษท่านพระมหากัจจายนะ ก็ให้ผู้คนปลุกต้นไม้อื่นที่มีผลไว้ต่าง ๆ ชนิดในเวฬุวัน ป่าไม้ไผ่ และให้คนดูแลบำรุงรักษาต้นไม้อื่นเหล่านั้นอย่างดี เมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็เกิดเป็นลิงอยู่ในป่าไม้ไผ่จริงดังพระพุทธปฏิภาณ เวลาที่ใครเรียกชื่อ วัสสการะ ลิงวัสสการะนั้นก็เข้ามายืนอยู่ใกล้ ๆ

หมดโอกาสที่จะอบรมเจริญปัญญาตลอดชาติที่ไม่ได้เกิดในสุคติภูมิ แต่ทั้ง ๆ อย่างนั้นก็ยังยอม เพราะไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย ตามการสะสม ตามความเป็นจริง ถ้าเป็นบุคคลที่สะสมอกุศลมาน้อยกว่าวัสสการพราหมณ์ ก็อาจจะขอขมาโทษท่านพระมหากัจจายนะ แต่สำหรับบุคคลที่สะสมมาอย่างวัสสการพราหมณ์ ไม่สามารถที่จะทำได้ แม้พระผู้มีพระภาค



ตรัสซึ่งเป็นผู้ที่วิสการพราหมณ์ก็เคารพ เลื่อมใส นับถืออย่างที่สุด แต่ว่าอกุศลธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถ้ามีเหตุปัจจัยที่จะเป็นอย่างไร ก็จะต้องเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

สำหรับเรื่องของการอบรมเจริญกุศล เป็นเรื่องที่ไม่ควรประมาทเลย เพราะมีข้อความที่ทรงแสดงไว้ใน **คาถาธรรมบท โลกวรรคที่ ๑๓ ข้อ ๒๓** ว่า

สัตว์ไปสวรรค์ได้น้อย ดุจนกพ้นจากข่าย

เวลานั้นกทั้งหลายติดอยู่ในข่ายของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ถ้ามีมากก็เป็นปัจจัยให้กระทำอกุศลกรรมซึ่งเป็นเหตุที่จะให้ไปสู่อบายภูมิ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญกุศลไปสวรรค์ได้จึงมีน้อย ดุจนกพ้นจากข่าย

แม้ว่ายังไม่พ้นจากการติดการข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่ก็ยังเป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศล และเห็นประโยชน์ของการเจริญกุศล เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นประโยชน์ของการเจริญกุศล ก็อบรมเจริญกุศลทุกประการโดยไม่ประมาทว่า เป็นกุศลเพียงเล็กน้อย และเวลาที่เห็นโทษภัยของอกุศลก็ไม่ประมาทว่า เป็นโทษภัยของอกุศลเพียงเล็กน้อย

ใน **ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ คาถาธรรมบท ปาปวรรคที่ ๙ ข้อ ๑๙** มีข้อความตอนหนึ่งว่า

... หากบุรุษพึงทำบาปไซ้รั ไม่พึงทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาปนั้น เพราะการสั่งสมบาปนำทุกข์มาให้

หากว่าบุรุษพึงทำบุญไซ้รั พึงทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้

... บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หมั่นน้ำย้อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ [ฉันใด] คนพาลสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป [ฉันนั้น]

บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หมั่นน้ำย้อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ นักปราชญ์สั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบุญ ฯลฯ



ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณา จะเห็นอรรถของธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงชี้ให้เห็นว่า หากบุรุษพึงทำบาป/ชั่ว ไม่พึงทำบาป/นั้นบ่อย ๆ แสดงให้เห็นว่า ทุกคนย่อมมีโอกาสที่จะล่วงทุจริต ไม่เรื่องนั้นก็เรื่องนี้ ไม่วันนี้ก็วันนั้น ไม่เรื่องใหญ่ก็เรื่องเล็ก เพราะฉะนั้นข้อความในพระไตรปิฎกจึงมีว่า หากบุรุษพึงทำบาป/ชั่ว ไม่ใช่ว่าจะมีใครไม่ทำเลย แต่ว่า ไม่พึงทำบาป/นั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาป/นั้น

โดยมากทุกท่านไม่ทราบว่า ท่านมีฉันทะในอกุศลแต่ละขณะที่เกิดขึ้น ถ้าเป็นอกุศลกรรมขั้นแรงที่เป็นทุจริตกรรม ถ้าขณะนั้นเห็นเป็นภัย จะเกิดทุจริตกรรมไม่ได้เลย แต่เพราะหลง และกิเลส จึงมีฉันทะ ความพอใจ ที่จะกระทำทุจริตกรรมและในขณะที่กระทำทุจริตกรรม มีฉันทะแล้วทุจริตกรรมจะเกิดไม่ได้เลย เวลาที่เกิดความโกรธ ท่านก็มีฉันทะ เป็นเจตสิกกรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดกับกุศลจิตก็ได้ อกุศลจิตก็ได้

ฉันทะเป็นปณิณณเจตสิก ซึ่งเกิดกับกุศลธรรมหรืออกุศลธรรมก็ได้ เวลาที่ท่านโกรธ บางครั้งท่านบอกว่าต้องโกรธ ควรโกรธ ไม่โกรธไม่ได้ สติไม่ได้เกิดขึ้น ปัญญา ไม่ได้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่เห็นโทษไม่เห็นภัยว่า โทสะเป็นอกุศล ไม่ว่าจะน้อยหรือจะมากก็เป็นอกุศลแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นท่านเกิดโทสะ และมีฉันทะ คือ ความพอใจที่จะเกิดโทสะขั้นนั้น ก็ไม่เห็นว่าเป็นโทษ หรือในขณะที่หนึ่งขณะใดก็ได้ ทางตาเห็น เกิดความพอใจ เล็กน้อยเหลือเกิน ยังไม่ได้เป็นทุจริตกรรม แต่อย่าลืมว่า ในขณะที่เพียงเกิดความพอใจ ฉันทะเจตสิกเกิดร่วมกับความยินดีติดข้องในวัตถุนั้น โดยพอใจที่จะมีความติดข้องในวัตถุนั้น ไม่เห็นว่าเป็นโทษ ไม่เห็นว่าเป็นภัย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะอบรมเจริญกุศลขั้นภาวนา ไม่ว่าจะป็นสมถภาวนาซึ่งเป็นการอบรมเจริญความสงบ หรือว่าเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดหลักแหลมจริง ๆ มีปัญญารู้ว่า ถ้าขณะใดที่เห็นแล้วไม่น้อมไปในอารมณ์ที่จะให้เกิดความสงบ ซึ่งเป็นอารมณ์สมถกัมมัฏฐานหนึ่งกัมมัฏฐานใดในกัมมัฏฐาน ๔๐ หรือว่า ถ้าในขณะนั้นสติไม่ระลึกรู้ศึกษาพิจารณารู้สภาพธรรมที่ปรากฏซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นต้องเป็นอกุศลอย่างรวดเร็ว ทันทีที่เห็นกุศลไม่เกิดก็ต้องเป็น



โลกมุขจิต หรือโทสมุขจิต หรือโมหมุขจิต ไม่มีใครจะไปยับยั้งการสะสมของสภาพธรรมได้ มีฉันทะ ความพอใจเกิดร่วมแล้วถ้าเป็นอกุศล เกิดความยินดีพอใจในอกุศลขั้นนั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า หากบุรุษพึงทำบาปไช้รู้ ไม่พึงทำบาปนั้นบ่อย ๆ ไม่พึงทำความพอใจในบาปนั้น

ซึ่งแต่ละขณะที่สติเกิดจะพิจารณาได้ว่า ท่านยังมีฉันทะ ความพอใจในอกุศลขั้นใดอยู่ ถ้าในอกุศลขั้นทุจริตกรรมก็คงจะกลัว แต่ที่ไม่ล่วงเป็นทุจริตกรรมทางกายทางวาจา มีการเห็นโทษบ้างหรือยังว่า ขณะนั้นเป็นการสะสมอกุศลธรรมซึ่งย่อมจะมีกำลังเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า หากว่าบุรุษพึงทำบุญไช้รู้ พึงทำบุญนั้นบ่อย ๆ พึงทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้ บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ [ฉันใด] คนพาลสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป [ฉันนั้น] บุคคลอย่าพึงดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกทีละหยาด ๆ นักปราชญ์สั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบุญ

เป็นเรื่องของการอบรมเจริญสติปัญญาด้วยหรือเปล่า ทีละขณะ ๆ ศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ไม่นานเลย ใช่มั้ย เพราะวาสติยังไม่มีกำลังพอที่จะเกิดต่อไปถึงทางใจ และก็ถึงทางหู ถึงทางใจ หรือว่าถึงทางกาย และก็ถึงทางใจ เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่าขณะนั้นมีปัจจัยที่สติจะเกิดหรือเปล่า

เมื่อสติเกิด ระลึกและศึกษาเพื่อที่จะได้เพิ่มความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมแม้ทีละขณะ เหมือนน้ำที่ตกลงทีละหยาด หรือทีละหยด วันหนึ่งก็ต้องเต็มได้ ดังที่ท่านที่ได้อบรมเจริญมาแล้วเป็นกัป ๆ ท่านก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ด้วยการศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เดียวนี้ แม้เพียงชั่วขณะเล็กน้อย นั้นก็มีประโยชน์มาก





๘๐๗



ข้อความอีกตอนหนึ่ง ใน **อุโกธัตถสูตร** ข้อ ๒๐๑ มีว่า

จริงอยู่ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสแล้ว เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๑ ประโยชน์ในสัมปรายภพ ๑ ธรรมอย่างหนึ่งเป็นไฉน คือ ความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯลฯ

คือ ไม่ว่าจะเป็นทาน หรือศีล หรือความสงบ หรือสติปัฏฐาน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ทั้งนั้น

ต่อไปเป็น เทวตานุสสติ คือ การระลึกถึงเทวดา ผู้ที่จะอบรมเจริญความสงบด้วยการระลึกถึงเทวดาที่จะให้ถึงอุปจารสมาธิได้ ก็มีแต่พระอริยสาวกจำพวกเดียว สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยสาวก จะระลึกถึงเทวดาในลักษณะใด ในเมื่อคุณของเทวดายังไม่มีในตัวท่านอย่างสมบูรณ์และแน่นอน เพราะผู้ที่เป็นปุถุชนยังมีอกุศลเป็นปัจจัยที่จะให้กระทำอกุศลกรรมอันเป็นเหตุที่จะให้เกิดในอบายภูมิ แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่จะทำให้เกิดเป็นเทวดา ก็มีในคุณธรรมของท่านผู้ที่เป็นอริยสาวกแล้ว เพราะฉะนั้น ศรัทธาของผู้ที่เป็นพระอริยสาวก ศีลของผู้ที่เป็นพระอริยสาวก สุตะ การฟังธรรม การเข้าใจธรรมของผู้ที่เป็นพระอริยสาวก จาคะ การสละความตระหนี่ของผู้ที่เป็นพระอริยสาวก และปัญญาของผู้ที่เป็นพระอริยสาวก ก็ต้องต่างกับผู้ที่เป็นปุถุชน เพราะฉะนั้น เวลาที่พระอริยสาวกระลึกถึงคุณของเทวดาซึ่งก็เป็นคุณธรรมของท่านด้วย จิตของท่านก็สงบ สามารถที่จะมีความสงบอย่างมั่นคงถึงความเป็นอุปจารสมาธิได้



แต่ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนลองคิดดูว่า วันหนึ่ง ๆ ท่านคิดถึงเทวดาบ้างหรือเปล่า และเวลาที่คิดถึงเทวดา คิดถึงอะไรของเทวดา ไม่ได้คิดถึงคุณไข่มุขไหม ไม่ได้คิดถึงคุณธรรม คือ ศรัทธา หรือศีล หรือสุตะ หรือจาคะ หรือปัญญา

ด้วยเหตุนี้การอบรมเจริญสมถภาวนาไม่ใช่ของง่าย และไม่ใช่เรื่องที่ว่า ไม่มีปัญญารู้อะไรเลย ไม่รู้ว่าจิตที่สงบต่างกับจิตที่ไม่สงบอย่างไร ก็ไปจดจ้องที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด เช่น ลมหายใจ หรือว่าวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด และคิดว่าในขณะที่กำลังจดจ้องนั้นจิตสงบ แต่ขณะนั้นไม่ใช่ความสงบเลย ตราบใดที่ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นกุศลซึ่งต่างกับอกุศล เพราะความสงบต้องเป็นกุศล อกุศลแม้ว่าเป็นโลกะอย่างบางเบาสักเท่าไร ก็ไม่ใช่ความสงบ

สำหรับอานิสงส์ของเทวดานุสสติ คือ ผู้นั้นเมื่อระลึกถึงคุณของเทวดา จิตย่อมสงบ เพราะว่าประกอบด้วยศรัทธาและปีติ แม้ในคุณธรรมของตนเอง ซึ่งเสมอกับคุณธรรมของเทวดา

ถ. ถ้าเราระลึกถึงคุณของเทวดา ซึ่งมีศีล ศรัทธา จาคะ สุตะ ปัญญา หิริ โอตตัปปะ เป็นสัปปริสธรรม ๗ เมื่อระลึกแล้ว เทวดานั้นจะตอบแทนบุญคุณของเราที่ระลึกถึงอย่างไรบ้าง

สุ. ทำไมจะให้เทวดามาตอบแทน

ถ. ก็ต้องมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เทวดาก็ต้องมีความเอ็นดูสงสาร

สุ. ต้องคิดถึงการได้การเสีย

ถ. ก็ไม่ว่าจะเสียหรือได้ ไม่เสียอะไร

สุ. ลงทุนระลึกถึง

ถ. ระลึกถึง จะเรียกว่าเสียอย่างไร

สุ. ก็หวังจะได้ เทวดาจะช่วยอะไรบ้าง

ถ. ผมเรียนถามอาจารย์ แต่ผมไม่ได้หวัง

สุ. ระลึกเพื่อให้จิตสงบ ถ้ายังหวัง ก็ไม่ใช่ความสงบ

ถ. ไม่ได้หวัง แต่อยากทราบว่า เทวดานั้นจะกรุณาอะไรเรา



ส. อยากทราบนี้ ไม่หวังหรือ

ถ. ก็ตามธรรมดา บุคคลเราที่ประพฤติดี ความดีก็มี เราก็เห็นว่า ท่านจะมีอะไรให้บ้าง

ส. ถ้าคิดถึงคุณของมนุษย์ที่เคยมีอุปการคุณมาก่อน หวังที่จะให้บุคคลนั้นช่วยอีกหรือเปล่า ยังไม่ข้ามภพข้ามภูมิไปเกี่ยวข้องกับเทวดา สำหรับมนุษย์ด้วยกันนี้ คนที่เคยมีอุปการะเกื้อกูล เวลาที่ท่านระลึกถึง ท่านยังอยากจะได้รับอะไรตอบแทนจากบุคคลนั้นอยู่หรือเปล่า ยังไม่ต้องไปถึงเทวดา

ถ. ก็ไม่ได้หวังตอบแทน

ส. ก็ไม่ต้องคิด

ถ. จะไปห้ามความนึกคิดได้หรือ

ส. ก็ระลึกถึงเท่านั้น แล้วแต่ใครจะตอบแทนหรือไม่ตอบแทน ไม่ใช่เรื่องที่ท่านจะต้องรอผลหรืออะไร ถ้าท่านจะระลึกถึงคุณของใคร ก็ระลึกถึงเท่านั้น ก็เป็นกุศลแล้วในขณะที่ระลึกถึง

มนุษย์ในโลกนี้ เวลาที่ระลึกถึงคุณที่ท่านมีอุปการะแก่บุคคลอื่น หรือว่าบุคคลอื่นมีอุปการะต่อท่านก็ตาม ขณะที่ระลึกด้วยจิตที่รู้สึกในคุณนั้น ขณะนั้นก็เป็นกุศลของตัวท่าน แต่ว่าท่านหวังที่จะให้บุคคลในโลกนี้ที่ท่านนึกถึงมาปฏิการะ หรือมาตอบแทนอะไรบ้างหรือเปล่า ฉะนั้น การระลึกถึงคุณของเทวดาก็เหมือนกัน ฉะนั้น ไม่ใช่เมื่อระลึกถึงคุณของท่านแล้ว ท่านก็ต้องมากระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นการตอบแทนที่ระลึกถึงคุณของท่าน

ถ. นึกว่าเทวดาจะมีการสงสารมนุษย์บ้าง

ส. คนละภูมิ จะช่วยกันอย่างไร จะให้เทวดามาช่วยอย่างไร

ถ. ถ้าอย่างนั้น คนเราธรรมดาก็ไม่ต้องนึกถึงเทวดา

ส. นึกถึงคุณที่กระทำให้เป็นเทวดา หรือว่าคุณธรรมของเทวดา และก็เกิดศรัทธา มีการประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น เพื่อที่จะให้มีคุณธรรมอย่างนั้น เวลาที่ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ระลึกถึงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ



พระมหากรุณาคุณ ซึ่งท่านเองก็ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเดียวกัน คือ อบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะให้ถึงความบริสุทธิ์ และก็ให้มีความกรุณาต่อบุคคลอื่นด้วย เมื่อระลึกแล้วจะให้พระพุทธเจ้ามาตอบแทนอะไรหรือเปล่า

ถ. แต่พระพุทธเจ้าเรานับถือ

ส. ขณะนั้นเป็นกุศลที่ระลึกถึงคุณของคนอื่น คุณธรรมของบุคคลที่ควรจะระลึกถึง เพราะคนที่จะเกิดเป็นเทวดาต้องเป็นผลของกุศล ต้องมีคุณธรรมที่ทำให้เกิดเป็นเทวดาได้ ตรงกันข้ามกับบุคคลที่เกิดในนรก ไม่ใช่เกิดเพราะกุศล ไม่มีคุณธรรมที่จะให้เกิดในเทวโลก แต่ที่จะเกิดเป็นเทวดาได้นั้น จะต้องมีความดีของเทวดา เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกคุณธรรม ธรรมฝ่ายดี ก็ย่อมจะอุปการะให้ผู้ที่จะระลึกถึงคุณนั้น เห็นประโยชน์ เห็นคุณของความดี และประพฤติปฏิบัติดี ไม่ใช่ระลึกเฉย ๆ

ถ. เทวดาไม่ได้ตอบแทน

ส. ขณะนั้นเป็นอกุศล ถ้าคิดถึงเรื่องตอบแทน ไม่สงบแน่ ๆ ในขณะนั้น

ระลึกถึงคุณแล้วปิติ ผ่องใส ถ้าท่านเองก็มีคุณธรรมของเทวดาอยู่ด้วย เป็นผู้ที่มีศรัทธา เป็นผู้ที่มีศีล เป็นผู้ที่มีสุตะ มีจาคะ มีปัญญา แต่ยังไม่พอเหลือเกินถ้าไม่ถึงความเต็มพระอรียบุคคล เพราะฉะนั้น จะต้องอบรมให้เพิ่มขึ้น ทั้งศรัทธา ทั้งศีล ทั้งสุตะ ทั้งจาคะ ทั้งปัญญา อย่าเพิ่งรู้สึกพอใจ อย่าคิดว่าศรัทธาของท่านพอแล้ว ศีลพอแล้ว สุตะพอแล้ว จาคะพอแล้ว ปัญญาพอแล้ว ยังไม่พอ เมื่อรู้ว่ายังไม่พอก็อบรมเจริญขึ้น เพื่อจะให้ถึงความเต็มพระอรียะ หรือถึงคุณธรรมของผู้ที่จะเกิดเป็นเทวดา ขณะนั้นจึงจะเป็นกุศล

ถ. พูดถึงอนุสสติที่กล่าวมานี้ กระผมก็มีที่สติเกิดขึ้น คือ ระลึกถึงเรื่องอดีตที่ผ่านมาแต่วัยเด็ก ก็เกิดปิติและมีความสุขขึ้นมา สติประเภทนี้จะจัดอยู่ในประเภทไหน คิดถึงเรื่องราวที่เป็นมาในอดีต

ส. ในเรื่องที่เป็นกุศลหรืออกุศล

ถ. ทั้งกุศลและอกุศล



ส. ต้องแยกกัน ในขณะที่ระลึกถึงอกุศล จิตใจเป็นอย่างไร ในขณะที่ระลึกถึงกุศล จิตใจเป็นอย่างไร ในขณะที่ระลึกถึงอกุศลแล้วเห็นโทษ เห็นภัย เห็นอันตราย ที่ได้กระทำอกุศลนั้น ขณะนั้นก็เป็นกุศลที่เกิดพร้อมสติที่เห็นอกุศลเป็นอกุศล

เวลาที่คิดถึงกุศล แต่ว่าไม่ได้เกิดความสงบ หรือไม่ได้เกิดศรัทธา ไม่ได้เกิดปีติ แต่ว่าเกิดความติดข้องในกุศลที่ได้กระทำแล้ว ในขณะนั้นก็เป็นอกุศล เพราะฉะนั้นแล้วแต่สภาพของจิตที่ระลึก ที่คิดถึง ว่าจิตที่คิดถึงนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล

ถ. อย่างระลึกเรื่องอกุศล คือ ผมได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไปมาก และผมก็ระลึกรู้ว่า ตอนนั้นเป็นความโง่ของผมที่ได้กระทำอย่างนั้น ก็เกิดปีติขึ้นมา

ส. เกิดปีติที่รู้ความจริง ไซ้ไหม ขณะนั้นก็เป็นกุศลที่จะไม่ทำอีก ที่เห็นโทษ

ถ. จัดเข้าในประเภทไหน

ส. ขณะนั้นก็เป็นกุศล เป็นการระลึกถึง แล้วแต่ว่าจะเป็นทาน หรือเป็นศีล ในอดีตก็ได้ แต่ถ้าจิตไม่สงบอย่างมั่นคง กุศลนั้นก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา เป็นประเภทภาวนาได้ แต่ไม่ใช่ถึงอุปปจารสมาธิ เป็นการสงบชั่วขณะ

ทานกุศลและศีลกุศลเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมาฉันใด ลักษณะของความสงบของจิตที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวก็เกิดขึ้นได้ฉันนั้น ตามการสะสมที่มีมา แต่ไม่ได้หมายความว่า ขณะนั้นจะอบรมเจริญให้มาก ให้มั่นคง จนกระทั่งถึงขั้นสมาธิ แต่ก็เข้าไปในความสงบของจิตซึ่งเป็นภาวนา

ถ. เป็นภาวนาได้

ส. เป็นความสงบของจิต เพียงแต่ว่าเป็นชั่วขณะ ไม่ใช่ติดต่อกันจนกระทั่งเป็นสมาธิ ขณะที่เกิดเมตตาขึ้นขณะหนึ่ง ขณะนั้นจิตสงบ ถ้าไม่เป็นไปด้วยกายและวาจาซึ่งเป็นทานหรือศีล ขณะนั้นก็ต้องเป็นไปในภาวนา แต่ว่าเล็กน้อย เพียงชั่วขณะไม่ถึงความมั่นคงที่เป็นสมาธิ เพราะส่วนมากเวลาพูดถึงภาวนามักจะเข้าใจว่า ต้องเป็นถึงขั้นอุปปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ แต่ชั่วขณะที่พึงธรรมด้วยกุศลจิตที่เข้าใจธรรมแล้วสงบ ขณะนั้นก็เป็นกุศลที่เป็นไปในภาวนา



เพราะฉะนั้น เมื่อมีการระลึกได้ถึงคุณและโทษของกุศล ของอกุศล ขณะนั้นก็เป็นธรรมเหมือนกัน เป็นการเข้าใจธรรม เป็นการรู้ธรรม เพราะฉะนั้น ก็เป็นกุศลที่เป็นไปในภาวนา เพราะไม่เป็นไปในทานและในศีลทางกาย ทางวาจา

การฟังธรรม การแสดงธรรม การสนทนาธรรม การกล่าวธรรม ล้วนเป็นกุศล ซึ่งเป็นไปในภาวนา เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา เป็นกุศลที่เป็นไปในเรื่องของปัญญา

สมถะ คือ ความสงบ ไม่ได้มุ่งหมายถึงขั้นที่เป็นสมาธิขั้นอุปจาระหรืออัปปนาสมาธิ เพราะความหมายของสมถะ คือ ความสงบ เพราะฉะนั้น กุศลจึงมีขั้นทวนขั้นศีล และขั้นสมถภาวนาซึ่งเป็นความสงบ และขั้นวิปัสสนาภาวนาซึ่งเป็นการอบรมเจริญปัญญา ถ้าสติเกิดในขณะนี้ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นเป็นสติปัฏฐาน เป็นปัจจัยที่จะให้ปัญญาแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณ ฉันทะ ถ้าเกิดจิตที่สงบประกอบด้วยเมตตา หรือกรุณา หรือมุทิตา หรืออุเบกขา หรือเป็นความเข้าใจธรรม ขณะนั้นก็เป็นกุศลที่เป็นความสงบ เพราะว่าไม่ใช่อกุศล และถ้ามีมาก ๆ ขึ้น เจริญขึ้น อบรมให้ตั้งมั่นคงขึ้น ก็จะถึงสมาธิตามลำดับขั้น ซึ่งเป็นผลของการอบรมเจริญสมถภาวนา คือ ถึงอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ นั่นเป็นผลของสมถภาวนา

แต่ถ้าเป็นสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง ก็จะทำให้เกิดผล คือ วิปัสสนาญาณ ซึ่งเป็นการแทงตลอดสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น แต่ละขณะก็เป็นไปในทางสมถะ หรือในทางสติปัฏฐานซึ่งเป็นวิปัสสนา แล้วแต่ว่าผลจะเกิดขึ้นหรือยัง ถ้าเป็นผลของสมถภาวนาก็เป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ ถ้าเป็นผลของวิปัสสนาก็เป็นวิปัสสนาญาณขั้นต่าง ๆ ซึ่งต้องจัดเป็นสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนา ถ้าไม่เป็นไปในทานและศีล

ถ. ลักษณะอุปนิชฌาน กับอาร์มมณูปนิชฌาน มีความแตกต่างกันอย่างไร

สุ. อาร์มมณูปนิชฌาน หมายความว่า การอบรมเจริญสมถภาวนาซึ่งเป็น



การเพ่ง หรือเพ่งนิรณธรรมด้วยสมาธิคือความสงบขั้นอุปจาระหรือขั้นอัปปนา แต่ถ้าเป็นลักขณุปนิชฌาน คือ การเพ่ง หรือการเพ่งวิจิกิจจา ความสงสัย อวิชชา ความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ด้วยปัญญาที่เกิดขึ้นเพราะระลึกศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. หมายความว่า อารัมมณุปนิชฌาน ใช้กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ หรือว่า อานาปานสมาธิ หรือว่าอนุสสติ ๑๐ แต่สำหรับลักขณุปนิชฌาน จะเป็นความสงบที่เกิดจากลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

สุ. เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ปัญญาจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง จะเข้าใจแม้ลักษณะของความสงบที่เป็นสมถะ ที่เป็นความสงบ และจะเข้าใจลักษณะของปัญญาที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และถ้ามีปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏสืบต่อกันได้พร้อมทั้งสงบมากขึ้น ขณะนั้นผู้นั้นก็รู้ตามความเป็นจริงว่า ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นประกอบด้วยความสงบที่มั่นคง

เพราะฉะนั้น ในการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า บางท่านรู้แจ้งอริยสัจพร้อมด้วยองค์ของฌานชั้นต่าง ๆ ประกอบด้วยองค์ของฌานที่เป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน หรือปัญจฌานโดยนัยของปัญญาจแนย และบางท่านก็ไม่ได้ถึงความสงบมั่นคงที่เป็นอัปปนาสมาธิถึงขั้นปฐมฌาน แต่ก็สามารถที่จะรู้ในลักษณะของความสงบที่เกิดพร้อมด้วยปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น

เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องปกติ และที่จะไม่ให้ปรากฏความสงบเป็นไปไม่ได้ เพราะขณะที่ปัญญาเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นต้องสงบ และถ้าปัญญามีกำลังสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมสืบต่อกันได้ ขณะนั้นความสงบก็มั่นคงขึ้น หรือว่าขณะที่จิตสงบ แม้ว่าจะไม่ประกอบด้วยปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่สติและปัญญาก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นลักษณะของความสงบ ความสงบก็มั่นคงขึ้นได้



เพราะฉะนั้น เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เป็นเรื่องการพยายาม ทำให้สงบ แต่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมทั้งหลาย แม้ว่าสภาพธรรมนั้นเป็นอกุศล ไม่สงบเลย หรือว่าสภาพธรรมนั้นเป็นกุศลซึ่งความสงบไม่มั่นคงเลย หรือลักษณะนั้นเป็นกุศลที่ประกอบด้วยความสงบที่มั่นคง หรือว่าลักษณะของสภาพธรรมนั้นเป็นปัญญาที่ประกอบด้วยความสงบที่มั่นคงมาก สติก็จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามปกติตามความเป็นจริงในขณะนั้นได้ จึงละการยึดถือสภาพธรรมเหล่านั้นแม้สติ แม้ความสงบ แม้ปัญญาว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เรื่องของการละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนนั้น เป็นเรื่องที่ละเอียดมาก เหมือนกับทุก ๆ ขณะในชีวิตที่เกิดขึ้นวิจิตรต่าง ๆ กันไปตามเหตุตามปัจจัย ถ้าท่านเป็นผู้ที่พิจารณาจิตของท่านเอง จะเห็นสภาพของจิตว่า มีอาการต่าง ๆ นานาจริง ๆ มีความวิจิตรเป็นไปในขณะที่เห็นสิ่งนั้นบ้าง สิ่งนี้บ้าง ได้ยินเสียงอย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้าง หรือว่าคิดนึกตรึงไปเรื่องนั้นบ้าง เรื่องนี้บ้าง เป็นความวิจิตรต่าง ๆ กัน ซึ่งไม่มีใครสามารถจะกระทำให้เกิดขึ้นได้เลยนอกจากเหตุปัจจัยที่สะสมมาเป็นปัจจัยให้คิด เป็นปัจจัยให้เกิดลักษณะอาการของจิตต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น เวลาที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่จะดับกิเลสได้ ก็ต้องรู้ตามความเป็นจริงของลักษณะของความวิจิตรของสภาพธรรมทั้งหลายที่ปรากฏในแต่ละขณะตามเหตุตามปัจจัย เพราะขณะนี้ความวิจิตรของจิต ของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับจิตก็ต่างกับขณะก่อน เมื่อวันก่อน เมื่อปีก่อน เมื่อเดือนก่อน หรือขณะต่อไปก็ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่า ความวิจิตรของจิตจะปรากฏในลักษณะใด แต่ไม่ว่าสภาพธรรมใดเกิดแล้วเพราะมีเหตุปัจจัย ปัญญาที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จะต้องรู้ลักษณะความต่างกันของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง





๘๐๘



ถ. การปฏิบัติธรรมที่ผมได้เคยมา โดยมากจะต้องมีการพิสูจน์ เป็นต้นว่า อาจารย์กล่าวว่า การเจริญวิปัสสนาที่ไหนก็ได้ ไม่จำกัดสถานที่ ผมเองที่แรกก็ยังสงสัย แต่ก็ได้พิสูจน์ ได้อ่านในคัมภีร์ ท่านก็บอกว่า ดูก่อน ภาวนาทั้งหลาย ท่านจะอยู่ในป่าก็ดี อยู่โคนไม้ก็ดี จะอยู่เรือนว่างก็ดี จะเดิน จะนั่ง จะนอน จะบิณฑบาต แม้กระทั่งถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ให้มีสัมปชัญญะอยู่ เมื่อฟังบ่อย ๆ เข้า เทียบกับอาจารย์แล้ว ก็ตรงกับคำที่อาจารย์บรรยายว่า ไม่จำเป็นจะต้องจัดสถานที่ ถ่ายอุจจาระก็ต้องให้มีสติ ถ้าหากว่าไม่มีสติจะรู้สึกว่าจะรำงะเกียจ กลืนไสโครก ถึงกับต้องเอาบุหรืเข้าไปสูบบดกลืนเหม็น แต่บางครั้งมีสติปัญญาขึ้นมาบ้างว่า กลืนนี่ก็อยู่ที่ตัวเรา ตัวเรานี้ก็เหม็น ไม่มีอะไรที่จะเป็นสิ่งที่น่ารักน่าใคร่ ตรงกับคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ไม่จำเป็นจะต้องไปหาสถานที่ที่ไหน ๆ ถ้าพิจารณาหนัก ๆ บ่อยครั้งเข้าจิตก็จะสงบ ไม่จำเป็นต้องหาสถานที่อะไรเลย อย่างนี้จะเรียกว่าเป็นสมณะได้ไหม พิจารณาอสุภกัมมัฏฐาน สิ่งโสโครกที่อยู่ในร่างกายเรา

ฐ. ขณะใดที่จิตสงบ เป็นกุศล ซึ่งไม่ใช่ทาน ไม่ใช่ศีล ขณะนั้นต้องเป็นกุศลที่เป็นไปในความสงบ หรือวิปัสสนาอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าเป็นสติที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมโดยอาการที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นเป็นวิปัสสนา แต่ถ้าไม่ใช่ ขณะที่ระลึกอย่างนั้นต้องเป็นสมณะ

อรรถของสมณะ คือ สงบ ไม่จำเป็นจะต้องถึงขั้นอุปจาระหรืออัปปนา เพราะฉะนั้น จะได้อบรมเจริญความสงบไปที่ละเล็กทีละน้อย แล้วแต่ว่าจะมีปัจจัยให้ความสงบนั้นมันคงถึงขั้นไหน

ด. ที่อาจารย์เคยบรรยายถึงปฐวีภคิน พิจารณาดิน แต่ก่อนนั้นผมก็นึกอยู่เรื่อยว่า เคยเลี้ยงควาย เห็นควายกินหญ้า เราก็มากินเนื้อควายอีกที ตัวเราก็คือหญ้า ซึ่งตอนนั้นคิดว่า ถ้าหากเราหาเครื่องอะไรมาสักอย่างหนึ่ง และเอาหญ้าใส่ลงไป



ทำให้เป็นเนื้อขึ้นมาโดยไม่ต้องเลี้ยงควายคงจะดี ตอนหลังมาฟังอาจารย์ให้พิจารณาว่าวัตถุต่าง ๆ ที่เรากิน สิ่งของต่าง ๆ ที่เรากินมาจากดิน ร่างกายตัวเราก็เป็นดิน เพิ่งมาคิดได้เดี๋ยวนี้เอง เป็นลักษณะของสมณะใช้ไหม

ส. ขณะใดที่จิตสงบ เป็นกุศล ซึ่งไม่ใช่ทาน ไม่ใช่ศีล จะกล่าวว่าไม่สงบได้ไหม ไม่ได้ เพราะเป็นกุศล เมื่อเป็นกุศลก็สงบ ภาษาบาลีใช้คำว่า สมณะ เท่านั้นเอง

โดยมากไม่ได้เข้าใจความหมาย แม้แต่คำว่าสมณะก็เข้าใจว่า จะต้องเป็นการกระทำให้เกิดสมาธิจดจ้องที่หนึ่งทีใด ซึ่งนั่นไม่ใช่ลักษณะของความสงบ ตรงกันข้าม ขณะใดที่กุศลจิตเกิด แต่ไม่เป็นไปในทาน ในศีล ขณะนั้นต้องเป็นสมณะ หรือวิปัสสนาอย่างหนึ่งอย่างใด แล้วแต่จะเป็นสติปัฏฐาน หรือว่าจะเป็นอารมณ์ของสมณะ

ถ. ผมเคยอ่านเรื่องพระสาวก ที่พระพุทธองค์ให้เอาผ้าเช็ดหน้าเช็ดดู และมีสิ่งปฏิกูลอะไร ๆ คือ สมัยที่พระสาวกท่านเป็นกษัตริย์ ท่านก็ทรงช้าง ดูพลโยธากำลังจัดกระบวนทัพอยู่ เหงื่อออก ท่านก็เอาผ้าเช็ดหน้ามาเช็ดหน้า ผ้าเช็ดหน้าก็ดำ เพราะมีสิ่งโสโครก ท่านก็พิจารณาว่า ตัวเราไม่มีของที่สวຍงามอยู่เลย มีแต่สิ่งโสโครก อานิสงส์เท่านี้ ตอนหลังท่านจึงมาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เรื่องนี้เนื่องกันมาอย่างไร ขออธิบายด้วย

ส. จิตและสภาพธรรมที่เกิดขึ้นนี้ ต่าง ๆ กันไปแต่ละขณะตามเหตุตามปัจจัย ถ้าท่านไม่เคยอบรมเจริญปัญญา ไม่เคยอบรมเจริญสติปัฏฐานระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น จะไม่มีปัจจัยที่จะให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ในขณะที่กำลังคิดอย่างนั้น ซึ่งทุกท่านคิดได้ จะคิดอย่างท่านพระจูฬปันถกนี้ ก็คิดได้ แต่ไม่บรรลุธรรมอย่างท่านจูฬปันถก เพราะไม่ได้สะสมปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในขณะที่กำลังคิดอย่างนั้น แต่ว่าท่านผู้ฟังอาจรู้แจ้งอริยสัจธรรมในขณะที่กำลังคิดอย่างอื่น ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยที่สะสมมาพร้อมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อไร ขณะไหน ไม่ต้องเป็นห่วง เพราะปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่วิจิตรแต่ละขณะตามเหตุตามปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ



ถ. อยากจะปรึกษาจากอาจารย์ว่า การบูชาจะต้องมีรูปพระพุทธรูปเจ้า และเครื่องดอกไม้ธูปเทียน จะต้องมีพร้อม หรือไม่ต้องมีก็ได้

ส. คำถามคือ จำเป็นไหมที่จะต้องบูชาด้วยเครื่องบูชา เช่น ดอกไม้ธูปเทียน หรือว่าไม่จำเป็น เพียงแต่ระลึกถึงพระคุณเท่านั้นก็ได้ ใช่ไหม

ถ. คือ ถ้าหากว่าไม่มี ก็ไม่เป็นไร ใช่ไหม

ส. แน่แน่นอน ดีกว่ามี แต่ไม่ได้ระลึกถึงพระคุณ

ถ. ก็นึกด้วย และมีด้วย

ส. บางท่านไม่เข้าใจพระคุณของพระผู้มีพระภาค แต่ว่ามีศรัทธาเลื่อมใสในการที่ทรงตรัสรู้ โดยที่ยังไม่ได้ศึกษาจริง ๆ ยังไม่เข้าใจในพระปัญญาคุณ ในพระบริสุทธิคุณ และในพระมหากรุณาคุณ เพราะฉะนั้น ก็บูชาพระผู้มีพระภาคด้วยอาามิส คือ ดอกไม้และธูปเทียนด้วยจิตศรัทธา แต่สำหรับผู้ที่มีความเข้าใจในพระคุณในพระธรรม ในคำสอน และระลึกถึงพระผู้มีพระภาคด้วยความเคารพ มีการกราบไหว้นมัสการตามธรรมเนียมประเพณีที่เคยกระทำมา ก็เป็นกุศลแล้วในขณะนั้น ดีกว่าผู้ที่เพียงบูชาด้วยศรัทธาแต่ไม่สามารถที่จะรู้ว่า ในขณะนั้นจิตเป็นกุศลหรือเปล่า หรือว่ามีความเข้าใจในพระคุณของพระองค์หรือเปล่า

ถ. ก็จิตเป็นกุศลด้วยการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน และมีรูปพระพุทธรูปเจ้าด้วย อย่างนี้จะดียิ่งขึ้นไปกว่าไหม

ส. ที่ดียิ่งจริง ๆ คือ จิตในขณะนั้นเป็นกุศลที่ผ่องใสในขณะทีระลึกถึงพระคุณ ไม่ใช่มีการมุ่งหวังว่า การกระทำอย่างใดจะดีกว่า ถ้าคิดว่าการกระทำอย่างใดจะดีกว่า อาจจะเป็นเพราะคิดถึงผลที่จะได้รับว่า ถ้ากระทำอย่างนั้นแล้วจะได้ผลมากกว่า ถ้าไม่กระทำจะได้ผลน้อยกว่า ถ้าคิดอย่างนั้นไม่ใช่จิตที่ผ่องใส เพราะเป็นจิตที่คิดถึงผลที่จะเกิดจากการเคารพบูชาพระองค์ แต่ที่จะเป็นอานิสงส์จริง ๆ คือ ระลึกถึงพระคุณ และกราบไหว้นมัสการด้วยจิตที่ผ่องใส ไม่มีการเปรียบเทียบว่า จะได้ผลมาก หรือจะได้ผลน้อยถ้าไม่บูชาด้วยอาามิส คือ ดอกไม้ธูปเทียน



มีชาวต่างประเทศที่เคยบวชเป็นพระภิกษุเป็นเวลานานพอสมควร ซึ่งปกติท่านก็กระทำวัตรของพระภิกษุ ถึงแม้ว่าจะได้ลาสิกขาเป็นฆราวาสแล้ว ก็ยังจตุรปูเทียบบุชากราบไหว้ทุกคืน อยู่มาวันหนึ่งท่านผู้นั้นก็เกิดนึกเฉลียวใจว่า มีประโยชน์อะไรในการที่จะบูชาด้วยจตุรปูเทียน ดอกไม้

ไม่ทราบที่ท่านผู้ฟังเคยคิดอย่างนี้หรือเปล่า ในขณะที่จตุรปูเทียนหรือว่าบูชาพระผู้มีพระภาคด้วยดอกไม้ และคิดว่าจะมีประโยชน์อะไรในการที่จะบูชาด้วยอามิสอย่างนี้

ถ. อยากจะให้อาจารย์แนะนำว่า ฉันทำผิดไปหรือเปล่า

ส. พระไตรปิฎกทรงแสดงเรื่องสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพื่อที่จะให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจยิ่งขึ้น ปฏิบัติถูกต้องยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น จะต้องมีความศรัทธาในการฟัง เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตามพระไตรปิฎกให้มากขึ้น

ถ. ฉันอยากทราบเท่านั้น อยากจะทำให้ดี

ส. ถ้าทำดีก็คือว่า ต้องศึกษาให้มากขึ้น และเข้าใจเหตุผลให้มากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ต้องทราบว่า การปฏิบัติบูชาเลิศกว่าอามิสบูชา

ถ. ดอกไม้จตุรปูเทียนอย่างที่ท่านอาจารย์ทำ ก็ชอบทำอย่างนี้

ส. ก็ทำ มีศรัทธาที่จะทำอย่างนั้น จิตผ่องใสอย่างนั้น ก็ทำอย่างนั้น

ถ. นึกอยู่ในใจ ไม่มีรูป ไม่มีเทียน ไม่มีอะไร อย่างนี้ก็ได้เหมือนกัน

ส. ได้ อย่ากังวล อย่าให้เกิดเป็นอกุศลจิต เพราะการปฏิบัติบูชา ปฏิบัติเมื่อไร ขณะไหนก็ได้ทั้งนั้น

ถ. ถ้ามี ก็ดูเหมือนว่าจะดีขึ้นอีกหน่อยใช่ไหมหรืออย่างไร ฉันอยากรู้

ส. ไม่เปรียบเทียบได้ไหม จะดีขึ้นอีกหน่อย ก็คือปฏิบัติ ทานบ้าง ศีลบ้าง ก็ยิ่งดีขึ้นอีกหน่อยหนึ่ง ๆ โดยปฏิบัติตามกำลังศรัทธาของแต่ละท่าน แล้วแต่จริตของท่านผู้ใดจะผ่องใสด้วยการถวายดอกไม้ จิตของท่านผู้ใดจะผ่องใสด้วยการถวายจตุรปูเทียน เครื่องบูชาสักการะตามชั้น แต่ที่จะดียิ่งขึ้นก็คือว่า มีการฟังธรรม มีศรัทธามั่นคงขึ้น รักษาศีล ปฏิบัติธรรมมากขึ้น นั่นดีที่สุด



ถ. บางที่ไม่สบายขึ้นมา ก็พุทธรู้คุณ ธรรมคุณ สังฆคุณเท่านั้นแหละ จะมีประโยชน์หรือเปล่าไม่ทราบ

ส. ฟังธรรมและเข้าใจ กับการถวายเป็นดอกไม้ธูปเทียน อย่างไหนจะดีกว่ากัน

ถ. ฉันไม่ทราบจริง ๆ จึงได้มาปรึกษาท่านอาจารย์

ส. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ปฏิบัติธรรมเลิศกว่าอามิสบูชา ปฏิบัติบูชา คือ ศึกษาและปฏิบัติธรรมเลิศกว่า

ถ. อามิสบูชา

ส. คือ ดอกไม้ ธูปเทียน แต่ไม่ได้หมายความว่า ท่านผู้ใดมีศรัทธาที่จะถวายดอกไม้ ธูปเทียน ก็จะไม่ถวาย แล้วแต่กุศลจิตจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร แต่ให้ทราบว่า อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ปฏิบัติบูชาเลิศกว่า

ถ. คุณของเทวดาตามที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ แต่ในพระสูตรบางแห่งมีว่า คุณของเทวดานั้น คือ หิริและโอตตปปะ เพราะฉะนั้น อย่างไหนถูก อย่างไหนผิด

ส. หิริโอตตปปะก็ต้องมีด้วย จะมีศรัทธาโดยปราศจากหิริโอตตปปะไม่ได้ หรือจะมีแต่หิริโอตตปปะโดยขาดศรัทธาก็ไม่ได้ โดยสภาพธรรมแล้วเกิดพร้อมกัน แล้วแต่ว่าในเหตุการณ์ใด ขณะใด สภาพธรรมใดจะปรากฏ เช่น ในขณะที่ควรจะมี ความละอาย และความเกรงกลัวบาป เห็นโทษของบาป ศรัทธาก็ไม่ปรากฏให้เห็น แต่ว่าลักษณะของความละอาย คือ หิริ จะเกิดขึ้นปรากฏ

ถ. เวลาระลึกถึงคุณของเทวดา หิริโอตตปปะของเทวดานั้น เราควรจะระลึกด้วยหรือไม่

ส. ที่จะระลึกถึงคุณต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ หิริโอตตปปะ ทั้งหลายเหล่านี้ คือ เมื่อตนเองมี หรือว่าระลึกเพื่อที่จะให้ตนเองมีมากขึ้น ไม่ใช่ระลึกถึงคนอื่น และปล่อยให้เป็นของคนอื่นไป ของเราไม่มี



สำหรับเรื่องของเทวดานุสสติ เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังได้ทราบถึงชีวิตของชาวสวรรค์บนสวรรค์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ถ้าท่านมีคุณธรรมที่จะทำให้เกิดเป็นเทวดา ท่านจะเป็นเทพที่เหมือนอย่างเทวดาในพระไตรปิฎกที่ทรงแสงสว่างหรือไม่ ซึ่งใน **ทีฆนิกาย มหาวรรค สักกปัญหสูตร ข้อ ๒๔๗** เมื่อครั้งที่พระอินทร์ได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาคในตอนต้นเพื่อตรัสถามปัญหา และพระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์เรื่องความวิเศษและความตระหนี่ มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทียกบรรพต ด้านทิศอุดรแห่งปราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปราจีนแห่งพระนครราชคฤห์ ในแคว้นมคธ ฯ

ก็สมัยนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพได้บังเกิดความขวนขวายเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงพระดำริว่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงเห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทียกบรรพต ด้านทิศอุดรแห่งปราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปราจีนแห่งพระนครราชคฤห์ ในแคว้นมคธ ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาตรัสว่า

ดูกร ท่านผู้นิรทุกข์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทียกบรรพต ด้านทิศอุดรแห่งปราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปราจีนแห่งพระนครราชคฤห์ในแคว้นมคธ ถ้ากระไรพวกเราควรจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ทูลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้ว ฯ

ถ้าเป็นเทวดาที่สนใจในธรรม ก็ย่อมขวนขวายที่จะได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อที่จะได้ฟังธรรม เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งขึ้นในธรรม แต่ก็คงจะมีเทวดาอีกมากเหมือนกันเช่นเดียวกับในโลกมนุษย์ซึ่งไม่ได้สนใจในธรรม และไม่ได้ขวนขวายที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วย



ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพตรัสเรียกปัญจสิขคันธรรพบุตรมาตรัสว่า

ดูกร พ่อปัญจสิขะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ณ เวทียกบรรพต ด้านทิศอุดรแห่งพราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปราจีนแห่งพระนครราชคฤห์ในแคว้นมคธ พวกเราควรจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปัญจสิขคันธรรพบุตรทูลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้ว ถือเอาพิณมีสี่เหลี่อดังผลมะตูมคอยตามเสด็จท้าวสักกะจอมเทพ ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพแวดล้อมไปด้วยพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีปัญจสิขคันธรรพบุตรนำเสด็จ ได้หายไปบนชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏ ณ เวทียกบรรพต ด้านทิศอุดรแห่งพราหมณคามชื่ออัมพลันท์ อันตั้งอยู่ด้านทิศปราจีนแห่งพระนครราชคฤห์ในแคว้นมคธ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ ออก หรือคู้แขนที่เหยียดออกเข้า ฉะนั้น ฯ

ก็สมัยนั้น เวทียกบรรพตและพราหมณคามชื่ออัมพลันท์สว่างไสวยิ่งนักด้วยเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย และได้ยินว่าพวกมนุษย์ในหมู่บ้านโดยรอบพากันกล่าวว่า อย่างนี้ว่า วันนี้ไฟติดเวทียกบรรพตเข้าแล้ว วันนี้ไฟไหม้เวทียกบรรพต วันนี้เวทียกบรรพตไฟลุกโผลง เพราะเหตุไรเล่า วันนี้เวทียกบรรพตและพราหมณคามชื่ออัมพลันท์จึงสว่างไสวยิ่งนัก มนุษย์พวกนั้นพากันตกใจ ขนพองสยองเกล้า ฯ

สมัยนี้ไม่มีโอกาสได้เห็นอย่างนี้อีกแล้ว ไม่มีบรรดาเทวดาทั้งหลายมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงปรินิพพานแล้ว และถ้าเป็นบุคคลอื่น ก็ไม่ใช่บุคคลที่ควรจะมาเพื่อที่จะได้พบ ไม่เหมือนกับการอุตสาหะมาจากทางไกล คือ จากสวรรณคโลก เพื่อที่จะได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งกะปัญจสิขคันธรรพบุตรว่า

ดูกร พ่อปัญจสิขะ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้เพ่งฌาน ทรงยินดีในฌานในระหว่างนั้นทรงเร้นอยู่ อันผู้เช่นเรายากที่จะเข้าเฝ้า ถ้ากระไรพ่อควรจะให้พระผู้มีพระภาคทรงพอพระหฤทัยก่อน พ่อให้พระองค์ทรงพอพระหฤทัยก่อนแล้ว ภายหลังพวกเราจึงควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ



ผู้ที่เป็นเทพยดารู้กาละที่สมควรว่า เมื่อไรควรจะเฝ้า และเมื่อไรไม่ควรจะเฝ้า เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคก็ทรงหลักแน่นอยู่ คือ เป็นผู้ทรงยินดีในฉาน





๘๐๙



ปัญจสิขคันธรรพบุตรทุลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้ว จึงถือเอาพินมีสี่เหลี่ยมดั่งผลมะตูมเข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ครั้นแล้วประมาณดูว่า เพียงนี้ พระผู้มีพระภาคจะประทับอยู่ไม่ไกล ไม่ใกล้เรานัก และจักทรงได้ยินเสียงเรา แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ปัญจสิขคันธรรพบุตรยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ถือพินมีสี่เหลี่ยมดั่งผลมะตูมบรรเลงขึ้น และได้กล่าวคาถาเหล่านี้อันเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกามว่า

ถ้าท่านผู้ฟังจะไปเฝ้าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะทำเหมือนอย่างพวกเทวดานี้ไหม หรือว่าจะทำคนละอย่าง แต่สำหรับเทพเป็นผู้ที่พร้องพร้อมด้วยกามคุณ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ปัญจสิขคันธรรพบุตรก็ถือพินซึ่งมีสี่เหลี่ยมดั่งผลมะตูมบรรเลงขึ้น และได้กล่าวคาถาเหล่านี้อันเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกาม เพื่อที่จะให้พระองค์ตรัสธรรมหรือทรงแสดงธรรมกับปัญจสิขคันธรรพบุตร ซึ่งข้อความที่ปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวแสดงให้เห็นถึงจิตของผู้ที่ยังมีความยินดีติดข้องอยู่ในกาม พร้อมกันนั้นก็เป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และพระอรหันต์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงสภาพของจิตตามความเป็นจริงว่า ถ้าบุคคลใดยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ถึงแม้ว่าจะมีศรัทธาในพระรัตนตรัยมากเพียงไรก็ตาม แต่ก็ยังไม่ถึงปัญญาที่สามารถจะดับกิเลสได้ เพราะฉะนั้น ก็ยังมีทั้งกิเลสกาม และศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วย

ข้อความที่ปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวคาถาร่วมกับบรรเลงพิน เป็นข้อความที่กล่าวถึงเทพธิดาสุริยวัจจสาผู้เป็นที่รักที่ปรารถนาของปัญจสิขคันธรรพบุตร เป็นคาถาที่เทียบความยึดมั่นในกามของปัญจสิขคันธรรพบุตรกับความมั่นคงในศรัทธาในพระรัตนตรัย ซึ่งปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวคาถาว่า ความต้องการและความปรารถนาที่ปัญจสิขคันธรรพบุตรมีต่อเทพธิดาสุริยวัจจสา เหมือนลมเป็นที่ปรารถนา



ของผู้มีเหงื่อ หรือน้ำดีมเป็นที่ปรารถนาของผู้ระหาย คล้ายกันกับธรรมเป็นที่รักของเหล่าพระอรหันต์ ฉะนั้น

เป็นการเปรียบเทียบกันระหว่างธรรมซึ่งเป็นที่รักของเหล่าพระอรหันต์ผู้หมดกิเลส ซึ่งย่อมมั่นคงมาก เพราะพระอรหันต์ย่อมไม่มีศรัทธาที่มั่นคงในธรรมอื่น นอกจากธรรมซึ่งดับกิเลส และพระรัตนตรัย เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังมีความปรารถนาในกามอยู่ มีความรู้สึกเหมือนหรือคล้ายกับธรรมเป็นที่รักของเหล่าพระอรหันต์ ฉันใด เทพธิดาสूरียวัจฉสา ก็เป็นที่ปรารถนาของปัญจสิขคันธรรพบุตร ฉะนั้น

เป็นเรื่องของจิตใจของผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

ปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวว่า ฉันไม่อาจกลับดวงจิตที่แปรปรวนไปแล้ว เหมือนปลาที่กินเบ็ดเสียแล้ว

ท่านผู้ฟังจะพบข้อความจำนวนมากในพระไตรปิฎก ซึ่งแสดงถึงสภาพที่แท้จริงของจิต เพราะผู้ใดก็ตามที่เกิดความยินดีพอใจในรูป ธรรมดาปกติทางตาที่กำลังเห็น ในเสียงที่ได้ยิน ไม่ว่าจะเป็เสียงดนตรี หรือเสียงอะไรก็ตาม ในกลิ่นหอม ในรสอร่อย ในสัมผัส เย็น ร้อน อ่อน แข็งที่สบายที่กระทบกาย ขณะนั้นทรงแสดงว่า เหมือนปลาที่ติดเบ็ด เพราะกามทั้งหลายย่อมมีโทษ แต่ปลาทั้งหลายก็กินเบ็ด กินเหยื่อที่เบ็ด ซึ่งก็เป็โทษสำหรับปลา

นี่เป็นข้อความโดยย่อ ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังต้องการฟังคาถาเพลงขับของปัญจสิขคันธรรพบุตรโดยตลอด ก็จะสามารถอ่านได้ใน **สักกปัญหสูตร** ใน **ทีฆนิกาย มหาวรรค** ซึ่งจะขอกล่าวถึงข้อความบางประการ ที่เป็นการเทียบความติดในกามสำหรับผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลส กับความมั่นคงในพระรัตนตรัยสำหรับผู้ที่ได้ดับกิเลสแล้ว

ปัญจสิขคันธรรพบุตรกล่าวว่า

ความใคร่ของฉันในเธอผู้มีผมเป็นลูกคลื่น ถึงจะมีน้อยก็เกิดผลมาก เหมือนทักขิณาที่ถวายเป็นพระอรหันต์ ฉะนั้น

ความปรารถนาของปัญจสิขคันธรรพบุตร คือ ขอผลบุญอำนวยให้กับตัวท่านเองและเทพธิดาสूरียวัจฉสาด้วย และกล่าวว่า ความปรารถนาของตนในเทพธิดาสूरียวัจฉสานั้นเหมือนพระศากยบุตรพุทธเจ้าทรงเข้าฌานอยู่พระองค์เดียว มี



พระปัญญารักษาทระองค์ (คือ ไม่ได้สนใจในเรื่องอื่นเลย) ทรงมีพระสติเป็นมุนี ทรง
แสวงหาอมตะ พระผู้จอมปราชญ์ได้บรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้ว พึงชื่นชม
ฉันใด (คือ ชื่นชมพระโพธิญาณ) ปัญจสิขคัณธรรพบุตรก็ชื่นชมเทพิดาสุริยวัจจสา
ฉันนั้น

เปรียบเทียบถึงอย่างนั้น สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ไม่สามารถที่จะเปรียบเทียบ
อะไรได้ยิ่งกว่านั้น แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาในเทพิดาสุริยวัจจสาอย่างมั่นคงถึง
เพียงนั้น

ข้อความต่อไป

ข้อ ๒๔๙

เมื่อปัญจสิขคัณธรรพบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะปัญจสิข-
คัณธรรพบุตรว่า

ดูกร ปัญจสิขะ เสียงสายของท่านเทียบได้กับเสียงเพลงขับ และเสียงเพลงขับ
ของท่านเทียบได้กับเสียงสาย ก็เสียงสายของท่านไม่เกินเสียงเพลงขับ และเสียงเพลง
ขับไม่เกินเสียงสาย

ต้องไพบเราะกว่าดนตรีใด ๆ ในโลกมนุษย์ พร้อมทั้งเสียงของปัญจสิขคัณธรรพ-
บุตรก็เป็นเสียงสวรรค์ด้วย ไม่ใช่เสียงในโลกนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ก็คาถาเหล่านี้อันเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์
และกาม ท่านประพันธ์ขึ้นเมื่อไร ฯ

ปัญจสิขคัณธรรพบุตรทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประพันธ์ขึ้นเมื่อสมัยที่พระผู้มีพระภาคแรก
ตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นไม้ชปาโลนิโครธ แทบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรุเวลาประเทศ

ถ้าท่านผู้ฟังมีโอกาสที่จะได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน และเป็นผู้ที่ระลึกถึง
เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ก็จะได้ทราบว่า ณ สถานที่แห่งนั้นมีอะไรที่
เคยเกิดขึ้นในระหว่างที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน



ข้อความต่อไปมีว่า

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงพระดำริว่า ปัญจสิขคัณธรรพบุตรได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค และพระผู้มีพระภาคก็ทรงปราศรัยกับปัญจสิขคัณธรรพบุตร ดังนี้แล้ว ตรัสเรียกปัญจสิขคัณธรรพบุตรมาตรัสว่า

พ่อปัญจสิขะ พ่อจงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัท ขอถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

ปัญจสิขคัณธรรพบุตรทูลรับท้าวสักกะจอมเทพแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัท ขอถวายบังคมพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปัญจสิขะ ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัท จงมีความสุขอย่างนั้นเถิด เพราะว่าพวกเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ และชนเป็นอันมากเหล่าอื่นใดซึ่งปรารถนาสุขมีอยู่ ฯ

นี่คือทรงอนุญาตให้ท้าวสักกะได้เฝ้าเพราะตรัสว่า ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัทจงมีความสุขอย่างนั้นเถิด

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสประทานพรเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่เห็นปานนั้นอย่างนี้แล

ท้าวสักกะจอมเทพอันพระผู้มีพระภาคตรัสประทานพรแล้ว เสด็จเข้าไปยังถ้ำอินทสาละของพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ถึงปัญจสิขคัณธรรพบุตรก็เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง



สมัยนั้น ถ้าอินทสาละซึ่งมีพื้นไม้สม่าเสมอ ก็สม่าเสมอ ซึ่งคับแคบ ก็กว้างขวางขึ้น ความมืดในถ้ำหายไป ความสว่างเกิดขึ้นด้วยเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพว่า

นี้เป็นของน่าอัศจรรย์ของท่านท้าวโกสีย์ นี่เป็นเหตุไม่เคยมีของท่านท้าวโกสีย์ คือการที่พระองค์ผู้มีกิมมาก มีภริยานี้มากเสด็จมาในที่นี้ ฯ

ไม่ได้มาเฝ้าบ่อย เพราะเป็นเทพก็ย่อมมีชีวิตอย่างเทพ และเป็นเหตุที่ไม่เคยมีมาก่อนสำหรับพระอินทร์ที่ได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาค ซึ่งตอนจบของสูตรนี้ จากการได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคในครั้งนี้ คือ พระองค์บรรลุดุคฺคธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล

ท้าวสักกะจอมเทพทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ประสงค์จะมาเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคตั้งแต่นานมาแล้ว แต่มัวสาละวนด้วยกิจภริยานี้บางอย่างของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ จึงมิสามารถมาเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคได้

เมื่อยังไม่ถึงกาลสมควรที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ย่อมจะยังคงหมกมุ่นอยู่ในภริยานี้ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ แต่ว่าเมื่อถึงโอกาสที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็มีเหตุที่ทำให้ท้าวสักกะใคร่ที่จะได้มาเฝ้า และกราบทูลถามปัญหา

ท้าวสักกะกราบทูลต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สลฟ้าคาร ในพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ข้าพระองค์ได้ไปยังพระนครสาวัตถีเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค แต่สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ด้วยสมาธิบางอย่าง นางปริจาริกาของท้าวเวสวัณมหาราชนามว่าภุชคี เป็นผู้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค นางยื่นประนมมือนมัสการอยู่ ข้าพระองค์ได้กล่าวกะนางภุชคีว่า ดูกร น้องหญิง ขอท่านจงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำขอของเราว่า ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัฏ ขอถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ว นางภุชคีได้ตอบข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้บริสุทฺธิ มิใช่



เวลาที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงหลักเอนเสียแล้ว ข้าพระองค์จึงตั้งไว้ว่า ดูกร น้องหญิง ถ้าอย่างนั้นเมื่อใดพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากสมาธิแล้ว เมื่อนั้นท่านจงกราบบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์และบริษัท ขอถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้องหญิงนั้นถวายบังคมพระผู้มีพระภาคตามคำของข้าพระองค์แล้วหรือ พระผู้มีพระภาคยังทรงระลึกถึงคำของน้องหญิงนั้นได้อยู่หรือ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร จอมเทพ น้องหญิงนั้นให้อาตมภาพแล้ว อาตมภาพระลึกได้ถึงคำของน้องหญิงนั้น และอาตมภาพออกจากสมาธิเพราะเสียงกงรถของพระองค์ ฯ

ท้าวสักกะจอมเทพทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาเหล่าใดที่เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ก่อนพวกข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ยินมา ได้รับมาต่อหน้าเทวดาเหล่านั้นว่า เมื่อใดพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จจุติในโลก เมื่อนั้นทิพยกายย่อมบริบูรณ์ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ข้อนี้ข้าพระองค์ได้เห็นพยานแล้วว่า เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จจุติในโลก ทิพยกายย่อมบริบูรณ์ อสุรกายย่อมเสื่อมไป ฯ

เพราะเมื่อทรงแสดงธรรมแล้ว ก็ย่อมจะมีผู้ที่บรรลุมรรคผล และด้วยผลของกุศลที่ได้กระทำแล้วก็เป็นปัจจัยทำให้เกิดในสวรรค์มากกว่าที่จะเกิดในภูมิอื่น ซึ่งท้าวสักกะเองได้เห็นเป็นพยานว่า เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จจุติในโลก ทิพยกายย่อมบริบูรณ์ คือ ผู้ที่เกิดในสวรรค์ย่อมมีมาก อสุรกายย่อมเสื่อมไป

ท้าวสักกะกราบทูลต่อไปว่า

ในเมืองกบิลพัสดุ์นี้เอง ได้มีศากยธิดานามว่าโคปีกา เป็นคนเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บำเพ็ญศีลบริบูรณ์ นางคลายจิตในความเป็นสตรี อบรมจิตในความเป็นบุรุษ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความอยู่ร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถึงความเป็นบุตรของข้าพระองค์ พวกเทวดาในดาวดึงส์นี้รู้จักเธออย่างนี้ว่า โคปกเทวบุตร ฯ



ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุอื่นสามรูปประพาศพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เข้าถึงหมู่คนธรรพ์อันต่ำ คนธรรพ์พวกนั้นเพียบพร้อมไปด้วยกามคุณ ๕ บำเรออยู่ มาสู่ที่บำรุงบำเรอของข้าพระองค์ โคปกเทวบุตรได้ตักเตือนคนธรรพ์พวกนั้นผู้มาสู่ที่ บำรุงบำเรอของข้าพระองค์ว่า ดูกร ท่านผู้นิรทุกข์ เอาหน้าไปไว้ที่ไหน พวกท่าน รวบรวมพระธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้นไว้ เราเป็นแต่สตรีเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ บำเพ็ญศีลบริบูรณ์ คลายจิตในความเป็นสตรี อบรมจิตในความเป็นบุรุษ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถึงความอยู่ร่วมกับ เทวดาชั้นดาวดึงส์ ถึงความเป็นบุตรของท้าวสักกะจอมเทพ แม้ในที่นี้พวกเทวดารู้จัก เราว่า เป็นโคปกเทวบุตร ๆ ส่วนพวกท่านประพาศพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เข้าถึงหมู่คนธรรพ์อันต่ำ พวกเราได้เห็นสหธรรมิกที่เข้าถึงหมู่คนธรรพ์อันต่ำ นับว่าได้ เห็นรูปที่ไม่น่าดูแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อคนธรรพ์พวกนั้นถูกโคปกเทวบุตรตักเตือนแล้ว เทวดาสององค์กลับได้สติในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงกายอันเป็นชั้นพรหมบุโรหิต ส่วน เทวดาองค์หนึ่งคงตกอยู่ในกามภพ ฯ

ถ. เคยได้ฟังวิทยุบางรายการกล่าวว่า ผู้ที่เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจะต้อง กำหนดเห็นแต่รูปแต่นามอย่างเดียว ไม่รู้ถึงบัญญัติ ผมอยากจะรู้ว่า ผู้ที่เจริญ วิปัสสนากัมมัฏฐานถึงขั้นที่เป็นอริยบุคคลแล้ว ท่านจะมีจิตที่รู้ในสมมติบัญญัติเหมือน บุคคลธรรมดานี้ด้วยหรือเปล่า

สุ. แน่นนอน ตามเหตุตามปัจจัย เพราะหลังจากวิถิจิตทางตา คือ จักขุ- ทวารวิถิ เห็นเฉพาะสิ่งที่ปรากฏทางตาดับไปแล้ว จิตเป็นภวังค์ และหลังจากภวังคจิต ดับไปแล้วหลายขณะ การเห็นที่ผ่านไปแล้วจะเป็นปัจจัยทำให้ในทวารวิถิจิตรับ อารมณ์ที่ปัญจทวารวิถิรับไว้แล้วอีกหลายวิถิจิต และก็จะรู้ คือ จำ ตรึกถึงลักษณะ ของสภาพของสิ่งที่ปรากฏ และรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร แต่ไม่ได้ยึดถือว่าสิ่งนั้นเป็นคน จริง ๆ เป็นสัตว์จริง ๆ แต่รู้ด้วยการตรึกนึกถึงรูปร่างสัณฐาน และรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร ซึ่งก็เป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน ในขณะที่กำลังรู้อย่างนั้น เป็นการเกิดดับสลับต่อกันของสภาพธรรมตามปกติว่า หลังจากเห็นแล้วจะมีการรับรู้



อารมณ์นั้นต่อทางใจ คือ ทางมโนทวารอีกหลายวิถี หลังจากได้ยินเสียงแล้ว ก็จะมีมโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรู้เสียงนั้น และก็รู้orroคือความหมายของเสียงนั้นด้วย แต่ว่าสภาพทั้งหมดไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏ

ถ. ถ้าหากไม่ยอมรับว่า เห็นสมมติบัญญัติ จะเป็นปัญหายุ่งยากไปหมด อย่างที่อาจารย์บรรยายว่า มีเทวดาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค จะเป็นทำวสัฏกะ หรือเทพบุตรที่ขับเพลง พระผู้มีพระภาคท่านก็ทราบว่าเป็นพระอินทร์หรือเป็นเทพบุตร

ส. ต้องทรงทราบ ที่จะไม่ทรงทราบ เป็นไปไม่ได้เลย

ถ. บางแห่งเขาพูดว่า ถ้าเจริญวิปัสสนาแล้ว สมมติบัญญัติต้องห้ามเด็ดขาดเลย ต้องกันเด็ดขาดไม่ให้เกิด ผมว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ส. และก็ไม่ใช่ปัญญาที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะปกติธรรมตามีการรู้ว่า สิ่งทีปรากฏ โดยรูปร่างสัณฐาน สิ่งนั้นเป็นอะไร สัตว์ไม่ใช่คน วัตถุสิ่งของไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน เพราะฉะนั้น หลังจากที่มีการเห็นแล้ว ก็มีการตรึก มีการจำ มีการรู้ แต่ว่าผู้ที่อบรมเจริญปัญญาหมดความสงสัยในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เพราะรู้ชัดประจักษ์จริง ๆ





๘๑๐



ส. พุดง่ายว่า เห็นเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ได้ยินเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ แต่ว่ารู้เสียง หรือว่าการคิดนึกก็เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ แต่ว่ารู้เรื่อง หรือว่ารู้คำ ในขั้นปริยัติไม่มีความสงสัยเลย แต่การพิสูจน์ว่าเป็นปัญญาจริงแล้วหรือยัง ก็โดยที่มีการเห็นในขณะนี้ และที่เคยกล่าวว่า เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ คือ รู้สีสนั้วณณะที่ปรากฏทางตา และในขณะนี้ก็มีการได้ยินเสียง เป็นการพิสูจน์ปัญญาว่ารู้จริง ๆ หรือเปล่าว่า ขณะนี้ที่กำลังได้ยิน ที่ได้ยิน คือสภาพรู้เสียงที่ปรากฏ

เสียงมี ปรากฏได้เพราะว่ามีสภาพรู้เสียงในขณะที่ยังปรากฏ เพราะฉะนั้นการเห็นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การคิดนึก ขณะหนึ่งขณะใด ทุกขณะนี้เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉตจะต้องระลึก คือ สติเกิดศึกษา คือ ปัญญาพิจารณา จนกระทั่งเป็นความรู้ในอรรถ คือ ในลักษณะของนามธรรม โดยที่ไม่ใช่เพียงแค่ใช้ชื่อนามธรรม หรือว่าไม่เพียงแต่บอกว่าเห็นเป็นนามธรรม แต่ว่าสติจะต้องเกิดพร้อมทั้งสามารถที่จะรู้จริง ๆ ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาไม่ใช่นามธรรม ส่วนนามธรรมที่กำลังเห็นที่กล่าวว่า เป็นนามธรรม ก็เพราะเป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้

นี่เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ แต่ว่าเป็นปัญญาขั้นศึกษา หรือขั้นเข้าใจ ไม่ใช่ขั้นประจักษ์แจ้ง ไม่ใช่ขั้นแทงตลอดในสภาพธรรมที่ปรากฏจริง ๆ ว่า ในขณะเห็นไม่มีการได้ยินเลย หรือว่าในขณะที่ได้ยินไม่มีการเห็นเลย หรือในขณะที่ยังคิดนึกก็ไม่มีทั้งเห็นทั้งได้ยินใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะในขณะนั้นเป็นช่วงขณะที่เกิดขึ้นและก็รู้เรื่อง รู้คำทีละคำเท่านั้นเอง



การอบรมเจริญปัญญา เป็นการอบรมที่สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ปกติเป็นอย่างไร ปัญญาก็รู้ความจริงของสภาพธรรมตามปกติอย่างนั้น ไม่ใช่ไปฝัน ไม่ใช่ไปกั้น ไม่ใช่ไปห้าม ไม่ใช่ไปทำ เพราะไม่มีผู้ใดที่สามารถจะทำอะไรได้นอกจากมรรคมงคล ๘ ซึ่งโดยปกติคือองค์ ๕ ได้แก่ สัมมาสติ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ เกิดขึ้นกระทำกิจ คือ อบรมเจริญจนกระทั่งสามารถที่จะเพิ่มความรู้ลักษณะของสภาพธรรมขึ้น

ถ้าท่านอ่านพระไตรปิฎก แม้ใน **สักกปัญหสูตร** ใน **ทีฆนิกาย มหาวรรค** ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เวลาที่ท่านสักกะจอมเทพได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ไม่ได้ตรัสบังคับไม่ให้ท่านสักกะคิด หรือว่าไม่ได้ตรัสบังคับให้ท่านสักกะออกไปจากที่เฝ้าเพื่อที่จะไปเจริญสมณธรรมหรืออะไรเลย แต่ไม่ว่าท่านสักกะจะกราบทูลถามปัญหาใด พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงธรรมตอบปัญหาที่ท่านสักกะทูลถามจนแจ่มแจ้ง ท่านสักกะจึงรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล

ไม่ได้ให้ไปทำอะไรที่ไหนเลย แต่เพราะความแจ่มแจ้งของธรรมที่ได้ฟัง ประกอบด้วยปัญญาที่ได้สะสมอบรมมาแล้ว เป็นปัจจัยทำให้สามารถที่จะแทงตลอดแม้ในขณะที่กำลังสติธรรมจากพระผู้มีพระภาค

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นเรื่องปกติ ในขณะนี้เอง ขณะที่กำลังฟังเรื่องของนามธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะที่กำลังเข้าใจเรื่องของรูปที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และขึ้นอยู่กับปัญญาที่ได้อบรมว่าพร้อมที่จะรู้แจ้งแทงตลอด ประจักษ์ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ของนามธรรมและรูปธรรมใหม่

นามธรรมต้องมีลักษณะ และนามธรรมที่เกิดขึ้นนี้เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้นเวลานี้เข้าถึงอรรถ ความหมายของคำว่าสภาพรู้ในขณะที่กำลังเห็นนี้หรือยัง นี่คือปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ว่า ลักษณะของสภาพรู้ไม่ใช่ชื่อนามธรรม แต่ว่าเป็นลักษณะที่



น้อมไปสู่อารมณ์ จึงทรงแสดงบัญญัติเรียกสภาพนั้นว่านามธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และสิ่งที่ปรากฏที่ไม่ใช่สภาพรู้เป็นรูปธรรม

ขณะที่เสียงปรากฏ ถ้าพิจารณาแล้วจะรู้ได้ว่า เสียงมีจริง เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่นี้หรือที่โน่นก็ตาม เวลาที่มีการกระทบกันของวัตถุที่แข็งย่อมเป็นปัจจัยให้เสียงเกิดแม้ว่าจะมีการได้ยินหรือไม่มีการได้ยิน แต่ขณะใดที่เสียงเกิดปรากฏ ขณะนั้นหมายความว่าสภาพที่กำลังรู้เสียงที่ปรากฏในขณะนั้น

จะมีเสียงปรากฏโดยไม่มีสภาพรู้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นลักษณะของสภาพรู้เป็นอย่างไร นี่คือผู้ที่จะหมดความสงสัยในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะหมดความสงสัยในลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังรู้เสียงทางหู ที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่กำลังคิดนึก ที่กำลังเข้าใจในแต่ละคำที่ได้ยิน

การอบรมเจริญปัญญาในขั้นต้น เป็นการที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมว่าไม่ใช่รูปธรรม และรู้ลักษณะของรูปธรรมว่าไม่ใช่นามธรรมในขณะที่ปรากฏ เป็นปกติ ไม่ว่าจะเดี๋ยวนี้ ขณะนี้ ภาวนี หรือว่าใครจะไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ กำลังฟังธรรมเรื่องอะไรจากเทพชั้นนั้น ๆ ก็ตามแต่ การรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ต้องเป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละขณะ เพราะชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่วขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง ซึ่งการที่จะรู้ความจริง ก็ต้องรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ถ้าเป็นขณะนี้ก็ต้องรู้ขณะนี้ เพราะอนาคตยังไม่มาถึง อดีตก็ผ่านไปแล้ว ถ้าขณะนี้ล่วงไปจนถึงอีก ๒,๐๐๐ ปีข้างหน้า สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ ปัญญาก็จะต้องรู้ลักษณะของสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในภพนั้น ในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะรอ แต่เป็นเรื่องเดี๋ยวนี้ ที่สติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ บางท่านอาจจะเคยได้ยินว่า ควรจะมีความเพียรอบรมเจริญปัญญาในขณะนี้ให้เหมือนกับบุคคลที่เหมือนมีไฟไหม้บนศีรษะ แต่นั่นไม่ใช่ขณะอื่น ถ้าจะเป็นไฟไหม้บนศีรษะ ก็คือเดี๋ยวนี้ ไฟกำลังไหม้อยู่ ในขณะที่สติไม่เกิด ไม่ใช่จะต้องรอให้ไปถึงสถานที่หนึ่งสถานที่ใดเพื่อที่จะไปดับไฟ ถ้าไฟกำลังไหม้ศีรษะ



ก็คือ ขณะที่ดีไม่เกิดขณะใด ขณะนั้นคือไฟกำลังไหม้ศีรษะ เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจึงเป็นในขณะนี้ เดียวนี้

ซึ่งข้อความใน **สักกปัญหสูตร** มีศากยธิดานามว่าโคปิกา เป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เมื่อท่านสิ้นชีวิตแล้ว ท่านก็ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้พบกับอติตถิกษุ ๓ รูป ซึ่งเป็นคนธรรพ์อันต่ำกว่า เมื่อโคปิกเทพบุตรได้เห็นอติตถิกษุ ๓ รูปเกิดเป็นคนธรรพ์ซึ่งต่ำกว่า ก็ได้เตือนสติจนกระทั่งเทวดา ๒ องค์กลับได้สติในปัจจุบัน เข้าถึงกายอันเป็นชั้นพรหมปุโรหิต ส่วนเทวดาอีกองค์หนึ่งก็ยังคงตกอยู่ในกามภพ

ท้าวสักกะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ทรงเห็นเทวดาเหล่านั้นในท่ามกลางหมู่เทวดาแล้ว ได้ทรงสลดพระทัย เมื่อท้าวสักกะเกิดสลดพระทัยเพราะทรงพิจารณาเทวดาเหล่านั้น โคปิกเทพบุตรได้ทูลท้าววาสพะ คือ พระอินทร์ว่า

พระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมชน มีอยู่ในมนุษยโลก ทรงครอบงำกามเสียได้ ปราภฏพระนามว่าพระศากยมุณี เทวดาพวกนั้นเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้เว้นจากสติแล้ว อันข้าพระองค์ตกเตือนกลับได้สติ บรรดาท่านทั้ง ๓ นั้น ท่านผู้หนึ่งคงเข้าถึงกายคนธรรพ์อยู่ในภพนี้ อีก ๒ ท่านดำเนินตามทางตรัสรู้ เป็นผู้มั่งมีจิตตั้งมั่นแล้ว จะเย้ยพวกเทวดาก็ได้ การประกาศธรรมในพระวินัยนี้เป็นเช่นนี้ บรรดาพระสาวกมิได้มีสาวกอุปไรสงสัยอะไรเลย เราทั้งหลายขอนอบน้อมพระชินพุทธเจ้าผู้เป็นจอมชน ทรงข้ามโอฆะได้แล้ว ทรงตัดความสงสัยได้แล้ว บรรดาคนธรรพ์ทั้ง ๓ นั้น คนธรรพ์ ๒ คนนั้นรู้ธรรมอันใดของพระองค์แล้วถึงความเป็นผู้วิเศษ เข้าถึงกายอันเป็นชั้นพรหมปุโรหิต บรรลุคุณวิเศษแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้บริสุทธิ ขอประทานพระวโรกาส ถึงพวกข้าพระองค์ก็มาเพื่อบรรลुธรรมนั้น หากพระองค์ทรงกระทำโอกาสแล้ว จะขอทูลถามปัญหา ฯ

เพราะความสลดใจเรื่องภิกษุ ๓ รูป ทำให้ท้าวสักกะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อที่จะได้ทูลถามปัญหาที่ยังไม่แจ่มแจ้งสำหรับพระองค์

ข้อความต่อไปมีว่า



ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า ท้าวสักกะนี้เป็นผู้บริสุทธิ์สิ้นเวลานาน จักตรัสถามปัญหาข้อใดข้อหนึ่งกะเรา ท้าวเธอจักถามปัญหานั้นทุกข้อ ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่ถามปัญหาที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ อนึ่ง เราอัน ท้าวเธอตรัสถามแล้ว จักพยากรณ์ข้อความใด ท้าวเธอจักทรงทราบข้อความนั้นได้ พलันทีเดียว ฯ

ถ้าเป็นคนอื่นก็ไม่ทราบ ว่า คนที่มาถามนี้จะสามารถเข้าใจคำที่พระผู้มีพระภาค ทรงพยากรณ์ได้มากน้อยแค่ไหน แต่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ท้าวสักกะเป็น ผู้บริสุทธิ์สิ้นเวลานาน หมายความว่า เป็นผู้ที่เคยอบรมบารมีมา เพราะฉะนั้น เมื่อตรัสถามแล้ว พระองค์ทรงพยากรณ์ข้อความใด ก็สามารรถเข้าใจข้อความนั้นได้ทันที

ข้อความต่อไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท้าวสักกะจอมเทพด้วยพระคาถาว่า

ดูกร ท้าววาสพะ พระองค์ปรารภนาไว้ในพระทัยเพื่อจะตรัสถามปัญหาข้อใด ก็จงตรัสถามปัญหาข้อนั้นกะอาตมภาพเถิด อาตมภาพจะกระทำที่สุดแห่งปัญหานั้น ฯ แก่พระองค์ ฯ

ท้าวสักกะก็ได้ทูลถามธรรมเป็นเครื่องผูกใจของพวกเทวดา ซึ่งพระผู้มีพระภาค ก็ตรัสว่า ธรรมซึ่งเป็นเครื่องผูกพันใจของพวกเทพไว้ คือ ความริษยาและความตระหนี่

นอกจากนั้น ท้าวสักกะยังได้ทูลถามปัญหาอีกหลายข้อ ซึ่งท่านผู้ฟังจะอ่าน ข้อความโดยละเอียดได้จาก **สักกปัญหสูตร**

ตอนท้ายของพระสูตรนี้ ท้าวสักกะกราบทูลว่า

ข้าพระองค์มีความดำริยังไม่ถึงที่สุด ยังมีความสงสัยเคลือบแคลง เทียวเสาะแสวงหาพระตถาคตอยู่ตลอดกาลนาน ข้าพระองค์สำคัญสมณะเหล่าใดซึ่งเป็นผู้มีปกติ อยู่เยียบสงบ เข้าใจว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เข้าไปหาสมณะเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นถูกข้าพระองค์ถามว่า สมบัติเป็นอย่างไร วิบัติเป็นอย่างไร ก็หาชี้แจงใน มรรคและข้อปฏิบัติไม่ ในเวลาที่ท่านเหล่านั้นรู้ข้าพระองค์ว่าเป็นสักกะมาจากเทวโลก



จึงถามข้าพระองค์ที่เดียวว่า ท่านทำอะไรจึงได้รู้ถึงฐานะนี้ ข้าพระองค์จึงได้แสดงธรรมตามที่ฟังมาแก่ท่านเหล่านั้นให้ปรากฏในหมู่ชน ท่านเหล่านั้นมีความพอใจด้วยเหตุเพียงเท่านี้ว่า พวกเราได้เห็นท้าววาสพะแล้ว

นี่คือการเสาะแสวงหาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของท้าวสักกะว่า ได้ทรงเสาะแสวงหามาเป็นเวลานานมาก และเห็นว่าสมณะใดมีปกติอยู่เงียบสงัด ก็เข้าไปหา เพราะเข้าใจว่าคงจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เวลาที่สมณะเหล่านั้นถูกท้าวสักกะถามว่า สมบัติเป็นอย่างไร วิบัติเป็นอย่างไร ก็ไม่ได้ชี้แจงมรรคและข้อปฏิบัติ แต่พอรู้ว่าพระองค์เป็นท้าวสักกะก็กลับถามพระองค์ว่า เพราะทำกรรมอะไรจึงได้เป็นท้าวสักกะ เมื่อท้าวสักกะได้แสดงธรรมซึ่งทำให้เป็นท้าวสักกะ สมณะเหล่านั้นก็มีความพอใจด้วยเหตุเพียงเท่านี้ว่า พวกเราได้เห็นท้าวสักกะแล้ว

ข้อความต่อไป

ท้าวสักกะกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามความสงสัยได้แล้ว ในเวลานั้น ข้าพระองค์เป็นผู้ปราศจากความกลัว วันนี้ได้เข้ามานั่งใกล้พระสัมพุทธเจ้าแล้ว ข้าพระองค์ขอถวายบังคมพระพุทธรูปเจ้าผู้ทรงกำจัดเสียได้ซึ่งลูกศรคือตัณหา ซึ่งหาบุคคลเปรียบมิได้ เป็นมหาวิระ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์กับพวกเทวดากระทำความนอบน้อมอันใดแก่พรหม ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์ขอถวายความนอบน้อมนั้นแด่พระองค์ ข้าพระองค์ขอทำความนอบน้อมแด่พระองค์ด้วยตนเอง พระองค์ผู้เดียวเป็นผู้ตรัสรู้พระนิพพาน พระองค์เป็นศาสดาอย่างยอดเยี่ยมในโลกกับทั้งเทวโลก จะหาบุคคลเปรียบพระองค์มิได้ ฯ

โดยมากก่อนที่จะมีความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัย ท่านผู้ฟังหลายท่านก็คงจะติดในเทพและในพรหมอื่น ๆ และบูชาสักการะเทพและพรหมเหล่านั้น แต่สำหรับท้าวสักกะ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระองค์กับพวกเทวดากระทำ



ความนอบน้อมอันใดแก่พรหม ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์ขอถวายความนอบน้อมนั้นแด่พระองค์

ข้อความตอนท้ายของพระสูตรนี้มีว่า

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจาก
ธุลี ปราศจากมลทิน บังเกิดขึ้นแก่ท้าวสักกะจอมเทพว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น
เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา และบังเกิดขึ้นแก่เทวดาแปด
หมื่นพวกอื่น ปัญหาที่เชื้อเชิญให้ถามที่ท้าวสักกะจอมเทพทูลถามนั้น พระผู้มีพระภาค
ทรงพยากรณ์แล้ว ด้วยประการดังนี้ เพราะฉะนั้น คำว่า สักกปัญหา จึงเป็นชื่อของ
ไวยากรณ์ภาษิตนี้ ฉะนี้แล ฯ

จบ สักกปัญหาสูตรที่ ๘

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ก็คือในขณะนี้เอง ผู้ที่จะรู้แจ้งอริยสัจ-
ธรรม ไม่ได้รู้ผิดไปจากสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้เลย

สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา ดับแล้ว เกิดอีก ดับอีก ตลอดเวลา
ในขณะนี้ แต่ยังไม่เป็นธรรมดาสำหรับผู้ที่ยังไม่ได้อบรมปัญญาที่จะแทงตลอดในความ
เกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่

ปัญหาของท้าวสักกะ เป็นเรื่องธรรมธรรมดา ซึ่งท่านผู้ฟังก็มีโอกาสจะได้ฟัง
เหมือนกับที่ท้าวสักกะได้รับฟังเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค จากพระโอษฐ์ของ
พระองค์ แต่ว่าผู้ที่อบรมเจริญปัญญามาแล้ว ในขณะนั้นเอง เป็นปกติอย่างนั้น
ปัญญาสามารถที่จะแทงตลอดสภาพธรรมที่เกิดดับรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่อย่าลืมว่า
ต้องอบรมมานานมาก เพราะฉะนั้น ก็ปกติธรรมดาอย่างนี้ กำลังเข้าใจสิ่งที่กำลังได้
ยินได้ฟัง หรือว่ากำลังเห็น กำลังกระทบสัมผัสสิ่งที่กำลังปรากฏ กำลังรู้สึกเป็นสุขหรือ
เป็นทุกข์ ในขณะนี้ เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ

สำหรับอนุสสติ ๑๐ ที่เป็นอนุสสติ คือ พุทธานุสสติ ๑ ธัมมานุสสติ ๑
สังฆานุสสติ ๑ สีลानุสสติ ๑ จาคานุสสติ ๑ เทวตานุสสติ ๑ ซึ่งผู้ที่จิตจะสงบถึงขั้น
อุปจารสมาธิได้เมื่อระลึกถึงอนุสสติเหล่านี้ ก็มีแต่ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลเท่านั้น เพราะ



ศรัทธา ศील สุตะ จาคะ ปัญญาของท่านมั่นคงในพระรัตนตรัย โดยการบรรลुคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า เพราะฉะนั้น ท่านมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้จิตสงบมากเวลาที่ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ หรือว่าระลึกถึงศีล ระลึกถึงจาคะ ระลึกถึงเทวดา ซึ่งท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งหลาย แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่เป็นปุถุชนไม่ควรจะระลึก แม้ผู้ที่เป็นปุถุชนก็ควรที่กุศลจิตจะเกิดแทนที่อกุศลจิตจะเกิด แต่ว่าไม่ใช่การบังคับ

สำหรับผู้ที่ย่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะเห็นได้ว่า สมถภาวนาจะเกิดขึ้นโดยนัยของการเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่โดยนัยของผู้ที่ไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน คือ ไม่เป็นผู้ที่บังคับ แต่เป็นผู้ที่แล้วแต่ขณะนั้นจิตจะโน้มระลึกถึงสิ่งใด ก็รู้ในเหตุปัจจัยที่ทำให้จิตเกิดระลึกถึงในสิ่งนั้น ถ้าขณะนั้นเป็นสติที่จะทำให้สงบขั้นสมถะ ผู้ที่ย่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็รู้ว่า สติขั้นนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเป็นเพียงความสงบ ไม่ใช่ในขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ที่เป็นสภาพรู้ ที่เป็นนามธรรม หรือเป็นรูปธรรม

การอบรมเจริญสติปัฏฐานจะเกี่ยวเนื่องกับสติทุกขั้น แม้ในขั้นของการระลึกเป็นไปในเรื่องของจาคะ การสละความตระหนี่ หรือว่าเป็นไปในเรื่องของศีล คือ การวิริยทุกขจิตทางกาย ทางวาจา และยังเป็นผู้ที่ละเอียดสามารถที่จะรู้โทษซึ่งแม้ว่ายังไม่ล่วงเป็นทางกาย ทางวาจา แต่อกุศลจิตที่น่ารังเกียจก็เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยที่ควรวิริยละเอียดยิ่งกว่าการที่จะงดเว้นเพียงศีล ๕

นอกจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์กราบพระ ผู้ที่ย่อบรมเจริญสติปัฏฐานย่อมรู้ลักษณะของจิตตามความเป็นจริงว่า ในขณะนั้นสงบ หรือไม่สงบ เป็นกุศลหรือไม่เป็นกุศล เพราะว่าจิตเกิดดับสับตอกันอย่างรวดเร็วมาก ไม่มีใครสามารถที่จะบอกได้ว่า ไม่มีอกุศลเลยในขณะที่สวดมนต์ไหว้พระ อาจจะกระทำได้ด้วยความรีบร้อน หรือว่าเพียงแต่กล่าวคำภาษาบาลี แต่ไม่ใช่ความสงบเพราะระลึกถึงพระพุทธคุณจริง ๆ พระธรรมคุณจริง ๆ พระสังฆคุณจริง ๆ

